

έλαβα ένα φάκελο από τον ταχυδρόμο και ήταν από το Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας. Είχα καταθέσει την αίτησή μου στο γραφείο, που ήταν ένας υπάλληλος με το όνομα Ζήσης. Αυτός γνώριζε όλο τον μηχανισμό και τους προορισμούς που υπήρχαν. Στο φάκελο είχε μια πρόσκληση για τα ανθρακωρυχεία της Γερμανίας. Το όνειρό μου να πάω σε εργοστάσιο, χάθηκε. Έπρεπε να πάρω την απόφαση να ή όχι. Τελικά αποφάσισα να φύγω, παρότι είχα κλειστοφοβία και την έχω ακόμα. Αποφάσισα να εργαστώ στα έγκατα της γης. Είχα όμως μεγάλη αντίρρηση από την οικογένειά μου, που δεν ήθελε να εργαστώ στα ανθρακωρυχεία. Όταν διάβασα με προσοχή τα ψιλά γράμματα της σύμβασης και τον τρόπο εργασίας, μου έδινε πολύ λίγες ελπίδες να επιστρέψω αρτιμελής ή και ζωντανός. Έκανα όμως τον σταυρό

Το πανδοχείο - ξενοδοχείο ΠΑΤΕΡΑ ΧΑΝΙ, στην οδό Μοναστηρίου.

μου και υπέγραψα την καταδίκη μου. Έπρεπε να φύγω ... να ενισχύσω την οικογένειά μου. Στις αρχές του Σεπτεμβρίου 1962 με λίγα δανειακά χρήματα έφυγα για την Θεσσαλονίκη να περάσω από επιτροπές υγείας και άλλες διαδικασίες. Για ξενοδοχείο μας είχαν συστήσει ένα πανδοχείο στην Μοναστηρίου, εδώ κοντά που είναι το φαρμακείο Ζωγράφου.

Αξίζει νομίζω να το περιγράψω, γιατί ήταν το τελευταίο στη Θεσσαλονίκη με συνθήκες πρωτόγονες. Σ' αυτό ξεπεζευαν για αιώνες οι αγωγιάτες,

καραγωγείς από κάθε σημείο της χώρας μας με φορτία. Εκεί κατέληγαν τα καραβάνια με φορτίο από την Ανατολή με καμήλες. Ήταν ένα ημικυκλικό κτίριο με ξυλοτυπία, ούτε ένα τούβλο δεν είχε. Στο κέντρο υπήρχε ένας τεράστιος αυλόγυρος με καλντερίμι, όπου άφηναν τα κάρα οι μακρινοί καραγωγείς, αλλά και οι Ρουμλουκιώτες όπως αργότερα έμαθα από ηλικιωμένους. Υπήρχε μια χάβρα των Εβραίων από φωνές, από θορύβους των κάρων, των πεταλωμένων ζώων και φυσικά από εκείνους που πήγαιναν να κοιμηθούν τις πρωινές ώρες, τους ανθρώπους της νύχτας. Εκεί έμειναν όλοι οι παρακατιανοί, πούστηδες, πουτάνες, χασικλήδες και μπεκρήδες, οι άστεγοι αλλά και οι φτωχοί επαρχιώτες, όπως ο γράφων. Τα πατώματα είχαν κάτι φυράδες - χαραμάδες, που από κάτω έρχονταν μια μπόχα από τους στάβλους των ζώων. Το νταβάνι επίσης κατεστραμμένο και το βράδυ κατέβαιναν στρατιές από κοριούς, τα μαξιλάρια, τα στρώματα με τρύπιες λινάτσες γεμάτες με άχυρο, που όταν ξάπλωνες πνιγόσουν από τη σκόνη. Όσο για τον ύπνο έπρεπε να συνυπάρχουν τρία ή τέσσερα άτομα σε κάθε δωμάτιο. Αυτή η κατάσταση επικρατούσε έως το 1965 περίπου. Για μένα όμως ήταν ιδανικό, διότι ήταν φτηνό...

Αυτή είναι η εισαγωγή μιας οδύσσειας ενός μετανάστη της περιόδου 1962 - 1967. Θα συναντήσουμε και θα γνωρίσουμε ανθρώπους που συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς στην Κατοχή. Έλληνες που ποτέ δεν έδωσαν σημεία ζωής στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, οι καταδότες, οι κουκουλοφόροι. Οι άνθρωποι που εξομολογήθηκαν και ξεφορτώθηκαν ένα βάρος που είχαν για δεκαετίες.

Ένα οδοιπορικό γεμάτο από περιπέτειες, αλλά και πόνο ψυχής.

Όλα τα παραπάνω συμβαίνουν στην Αυστρία, Οστεράιχ 1962-1963, πριν από μισό αιώνα.

«Ο Πολίτης»
Τρίτη 29 Μαΐου 2012

2. Η οδύσσεια ενός μετανάστη στη Δ. Ευρώπη τη δεκαετία του εξήντα

Άνω Αυστρία

Το μαρτύριο κάθε Έλληνα μετανάστη στη δεκαετία 1960 - 70 άρχιζε από την οδό Δωδεκανήσου στη Θεσσαλονίκη. Εκεί κάθε μέρα συγκεντρώνονταν εκατοντάδες άνθρωποι από κάθε γωνιά της Βόρειας Ελλάδας, περιμένοντας σε μια ουρά να εξασφαλίσουν ένα νούμερο για τις ιατρικές εξετάσεις, αλλά και για άλλα έγγραφα. Πολλές φορές ξημερώνονταν όρθιοι, εξαντλημένοι, άπνιοι. Μια μέρα από τις πολλές που πήγα για το πολυπόθητο «Νούμερο» βρέθηκε μπροστά μου ένα άτομο που ζητούσε εργάτες για την Αυστρία. Απονήρευτο πλάσμα εγώ κάθομαι και κουβεντιάζω μαζί του. Είναι ένα εργοστάσιο μου λέει, στην Αυστρία, με πολύ καλές συνθήκες εργασίας, και καλά χρήματα. Από εκεί μπορείς να φύγεις για την Δ. Γερμανία ό,τι ώρα θέλεις να εργαστείς σε εργοστάσιο. Για μένα αυτό ήταν μεγάλη

ευκαιρία, να μην πάω στα ανθρακωρυχεία. Μου έδωσε τη διεύθυνση και δεν τον είδα άλλη φορά. Ήταν απ' αυτούς που ψάρευαν θύματα σαν εμένα και το άτομο αυτό έπαιρνε ποσοστά από κάθε κεφάλι. Το πρακτορείο ήταν στην Αριστοτέλους 22, το είχε ένας απόστρατος αξιωματικός χωροφυλακής. Άνθρωπος ισκιωμένος, λιγομίλητος, σκληρός με τους πελάτες του. Σου έδινε στο χέρι ένα φάκελο με κάτι δικαιολογητικά, τίποτε άλλο. Τα υπόλοιπα τα μάθαινες από τους συνεργάτες του, τους νταβατζήδες που τους είχε σκορπισμένους σε όλα τα κεντρικά σημεία της Θεσσαλονίκης.

Όταν συμπλήρωσε την κατάσταση με το εμπόρευμα της αποστολής, μας φώναξε όλους να του δώσουμε ένα αρκετά μεγάλο χρηματικό ποσό σε δολάρια, το οποίο εγώ δεν είχα. Γύρισα στο χωριό μου και έβαλα τον καημένο τον πατέρα μου να ξαναχρεωθεί. Όταν πήρε όλα τα χρήματα μας φώναξε όλους σαν στρατιωτάκια μέσα σ' ένα θάλαμο για να μας γνωρίσει και να γνωριστούμε όλοι. Όλα τα άτομα ήταν από τα Πομακοχώρια της Κομοτηνής, ένας μόνο ήταν από την Ξάνθη. Όλοι άνθρωποι αναλφάβητοι με σπασμένα ελληνικά. Φτωχοί, δυστυχημένοι, περίπου σαν τους σημερινούς Πακιστανούς. Σε μένα έπεσε ο λαχνός να έχω την κατάσταση της αποστολής, τα διαβατήρια και ό,τι άλλο είχαν. Ήμουν ο μονόφθαλμος ανάμεσα στους τυφλούς. Ο Ξανθιώτης είχε μια περίεργη συμπεριφορά, ούτε μιλούσε, ούτε λαλούσε, σε όλη τη διαδρομή. Μου έδωσε κρυφά ένα φάκελο με δολάρια τα οποία έπρεπε να δώσω στον Έλληνα που θα μας παραλάμβανε και θα ήταν ο Ντολμέσερ - Διερμηνέας της αποστολής.

Μας πήγε με ένα φορτοταξί στο Σ. Σταθμό. Ήταν 11 Σεπτεμβρίου 1962. Στο τρένο Εξπρές Αθηνών - Μονάχου υπέρ καλυμμένες οι θέσεις και οι διάδρομοι γεμάτοι από κόσμο και αποσκευές. Μπήκαμε μέσα και από τα παράθυρα πήρα την μισοαδειανή μου βαλίτσα. Ήταν ένας καλοκαιριάτικος Σεπτέμβρης και κανείς δεν μας είπε πως στην Αυστρία είχε σχεδόν χειμωνιάσει. Πάνω από 45 ώρες ταξίδι, όρθιοι, άπνιοι, διψασμένοι, παστωμένοι. Για να πάει κανείς στις τουαλέτες δρασκελίζε πονεμένους ανθρώπους. Η ατμομηχανή του τρένου που έσερνε δεκάδες βαγόνια με χίλιους και παραπάνω ανθρώπους, αγκομαχούσε και ο καπνός μας έκλεινε την ανάσα. Φτάσαμε στο σταθμό του Σάλτσμπουργκ στις 10 το βράδυ. Μόλις κατεβήκαμε από το τρένο μας έπιασε ρίγος από το κρύο. Εκεί μας περίμενε ένας Αυστριακός, παχύδερμο φασιστικό, με σπασμένα ελληνικά, τα οποία μου είχε πει πως τα έμαθε όταν υπηρετούσε στο Πλατύ, στο Παλαιοχώρι στο αεροδρόμιο. Γνώριζε καλά τον Γκιντά - Γιδά. Μας φόρτωσε σε κάτι bus-λεωφορεία και μας πήγε σε ένα πανδοχείο Caritas. Ήταν ένα καθολικό, θρησκευτικό ίδρυμα της τοπικής εκκλησίας. Εκεί είχε από χίλιες καρυδιές καρύδια. Όλα τα αποβράσματα, άστεγοι, έμεναν σ' αυτό το κέντρο. Την

άλλη μέρα από τα βαθιά ξημερώματα μας φόρτωσε και πήραμε το δρόμο για τις Άλπεις, στην Όμπερ Οστεράιχ, την Άνω Αυστρία. Πάνω από 1500 - 1800 υψόμετρο. Εμείς όλοι καλοκαιρινοί!

Σταμάτησαν τα πουλμάκια μπροστά σ' ένα παλιό κτίριο, το οποίο ήταν δίπλα ακριβώς από μια λίμνη που έμοιαζε με πέλαγος και γύρω - γύρω καταπράσινα βουνά, θαρρείς πως ακουμπούσαν τον Θεό και αντικατοπτρίζονταν στα βαθιά γάργαρα νερά, τα οποία συνεχώς ανανεώνονταν από ποτάμια, που από τη μια έπεφταν μέσα και από την άλλη έφευγαν. Ποιος όμως μπορούσε να απολαύσει αυτό το παραδεισένιο τοπίο; Περάσαμε μέσα σε ένα ερειπωμένο κτίριο, με σπασμένα παράθυρα. Πόρτες δεν είχε, και ήταν γεμάτο νυχτερίδες κι αράχνες. Ένα παλιό μεγάλο πιάνο και αυτό σκεπασμένο από σκόνη, αλλά έβγαζε νότες. Φαίνεται πως ήταν αίθουσα μουσικής. Είχε κρεβάτια πτυσσόμενα, με κάτι παραβάν - διαχωριστικά, κουβέρτες και μαξιλάρια βρόμικα.

Τα πουλμάκια μας ξεφόρτωσαν και έφυγαν αμέσως. Από την στιγμή εκείνη και μετά κατάλαβα πως πέσαμε θύματα εμπόρων. Από τους Πομάκους κανείς δεν έλεγε το παραμικρό. Όλοι στηρίζονταν σε μένα. Ούτε διερμηνέας, ούτε κανείς άλλος. Την άλλη μέρα το πρωί εμφανίζεται κάποιος «κύριος». Μια περίεργη μορφή. Ψηλός, στιλάτος, με γκρι μακριά τρέιν σκωτ, σφιχτοδεμένη τη ζώνη με κόμπο, σηκωμένο τον γιακά, λίγο μούσι, μαύρα σκούρα ματογυάλια, ρεπούμπλικα στο κεφάλι με φτερό, μπότες δερμάτινες καφέ, γυαλισμέ-

Οι δύο κοπέλες του μικρού χωριού Arke Steek από την πρώτη στιγμή βρέθηκαν κοντά μου σε κείνες τις δύσκολες ημέρες...

νες, ένα μεγάλο χοντρό πούρο, που έβγαζε καπνό σαν μουχάνι κι με πολύ λίγα λόγια και αυτά ανακατεμένα με ελληνικά και γερμανικά. Μόνο που τον αντίκρισα πάγωσε το λίγο αίμα μου, που είχα στις φλέβες. Είχα ακούσει για κάτι τέτοιους τύπους και είχα δει μια - δυο φορές στα επίκαιρα του σινεμά.

- Ντελιόπουλος, φωνάζει. Το φάκελο, κάποια χαρτιά, και πόσα κεφάλια είναι τον ενδιέφερε. Του έδωσα την κατάσταση και τον φάκελο, γύρισε την πλάτη, μέτρησε τα δολάρια για την αμοιβή του και μου είπε ένα παγωμένο «γκουτ» - καλά. Από εκείνη τη στιγμή δεν τον ξαναείδαμε, έφυγε με ένα φολξβάγκεν χελώνα. Μια ακόμα ένδειξη πως είμαι ένα θύμα εμπόρων και ο θεός να βάλει το χέρι του.

Την άλλη μέρα μας πήραν σαν αιχμάλωτους τον ένα πίσω από τον άλλο, μας οδήγησαν σε ένα εργοτάξιο, μας έδωσαν φτυάρια, γκασμάδες, κράνη, παπούτσια - αρβύλες με προστατευτικό στα δάχτυλα. Ήταν μια «μπάο στέλε» φίρμα, εταιρία μεγάλων οδικών και άλλων έργων, που χρησιμοποιούσε ξένους εργάτες, διότι οι Αυστριακοί δεν πήγαιναν σ' αυτά τα έργα. Και οι λίγοι που ήταν μαζί μας ήταν αλκοολικοί και άτομα κατώτερης κοινωνικής τάξης. Μας μετέφεραν σε κάτι κανάλια που άνοιγε μπροστά ένας εκσκαφέας και εμείς ξετυλίγαμε ένα χοντρό καρούλι με καλώδιο, δε γνωρίζω αν ήταν ηλεκτροφόρο ή τηλεφώνου. Αυτές όμως οι δουλειές ήταν εποχικές, διότι εκεί ψηλά στις Άλπεις το κρύο ήταν αβάστακτο και τη χρονιά εκείνη 1962 - 1963, ήταν από τις χειρότερες βαρυχειμωνιές στην Ευρώπη. Το χιόνι άρχισε από το Σεπτέμβρη μήνα και είχε φτάσει τα δύο μέτρα περίπου τον Νοέμβρη, ενώ το θερμομέτρο έδειχνε από -12 και έφτανε -35, -38 βαθμούς. Τα δικά μου όνειρα είχαν χαθεί, ήταν ένα ακόμα φαρμακερό ποτήρι. Όσο για τους Πομάκους, ούτε που τους ένοιαζε. Ένωσα μεγάλο πόνο όταν ο Ταγματασφαλίτης, ο σπιούνος, ο πιθανός καταδότης, ο συνεργάτης των Γερμανών πήρε τα χρήματα και εξαφανίστηκε με εκείνον τον τρόπο. Αλλά να ήταν μόνο αυτός που γνώρισα στην Αυστρία; Να ήμουν μόνο εγώ το θύμα; Υπήρξαν πιο αδίστακτοι, πιο φασιστοειδή υποκείμενα, γι' αυτούς θα γίνει λόγος στα επόμενα σημειώματά μου. Είναι σαν τα αρπακτικά όρνια. Όμως θα γνωρίσω και μετανιωμένους συνεργάτες των Γερμανών στην Αυστρία.....

«Ο Πολίτης»

Τρίτη 5 Ιουνίου 2012

3. Η οδύσσεια ενός μετανάστη στη Δ. Ευρώπη τη δεκαετία του εξήντα

Νέα συναπαντήματα

Μέσα σε όλα αυτά μας βρήκε και ένας Πομάκος επιληπτικός. Ο δυστυχής πίστευε πως στην Αυστρία θα εύρισκε ντιρμάνι, γιατρεία. Ένα βράδυ πήγαμε σε μια μπυραρία να δούμε τηλεόραση. Δεν είχαμε ξαναδεί, μόνο ακούγαμε πως μέσα από ένα κουτί βλέπεις ζωντανούς ανθρώπους. Το μαγαζί ήταν γεμάτο και είχε ζωντανή μουσική που έπαιζε κάτι σαν στρατιωτικά εμβατήρια, βαβαρεξικούς σκοπούς. Κάποια στιγμή ο Πομάκος μουγκρίζει, σηκώνεται από το τραπέζι και μόλις φτάνει στην πόρτα σωριάζεται κάτω. Βγάζει αφρούς από το στόμα και σπαράζει. Ευτυχώς υπήρχε ένας γιατρός που αμέσως κατάλαβε πως ήταν επιληπτικός. Μας ρώτησε, αλλά ποιος ήξερε τι μας έλεγε; Τον πήραν στο νοσοκομείο και από εκεί τον έστειλαν στην Ελλάδα.

Δεν πέρασε όμως καιρός και εμφανίστηκε ακόμα ένας Έλληνας από αυτούς που είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς στην Κατοχή. Εγώ ήμουν πάντα ο μονόφθαλμος και σε μένα ήρθε ο κύριος αυτός που δεν πρέπει να πω το όνομά του και υποσχέθηκε πως θα μας βοηθήσει σαν ντολμέτσερ-διερμηνέας, αν του δώναμε κάποια σελήνια. Του εξήγησα όλη την ιστορία, τι συνέβη με τον Έλληνα που μας πήρε τα χρήματα και δεν ξαναεμφανίστηκε.

Μου είπε πως είναι έμπορος εργατών, κάνει εισαγωγή εργατικά χέρια σε όλη την Αυστρία σε συνεργασία με Έλληνες πράκτορες. Η έδρα του είναι το Σάλτσμπουργκ. Το γνωρίζουν στο ελληνικό Προξενείο και τον καλύπτουν.

Ο Έλληνας Χ φάνηκε από την αρχή σωστός άνθρωπος σε σχέση με τον γεσταπίτη που πήρε τα χρήματα. Μας βοήθησε αρκετά, σε εκείνες τις δύσκολες μέρες, δίχως χρήματα, μα περισσότερο βοήθησε εμένα. Με φιλοξένησε πολλές ημέρες στο σπίτι του στην Μπάτισλ μια πόλη όμορφη και γρήγορα μου άνοιξε την καρδιά του. Το είχε ανάγκη όπως φάνηκε.

Σε αυτή την πόλη ζούσε τα τελευταία χρόνια με μια πολύ όμορφη γυναί-

κα, νεότερή του. Ήταν γνωστός στην περιοχή και αγαπητός από τον κόσμο. Χρόνια πολλά δεν δήλωνε το όνομά του στον Ερυθρό Σταυρό και ως τότε δεν είχε μόνιμη κατοικία και τόπο.

- Ήμουν πρόσφυγας στην Ελλάδα μου, είπε μια μέρα, που αποφάσισε να ανοίξει την κλεισμένη καρδιά του. Ήρθαμε από την Ρωσία στον Πειραιά το 1936. Παντρεύτηκα απόκτησα μια κόρη, σήμερα είναι 20 χρονών. Όταν ήρθαν οι Γερμανοί έπρεπε να ζήσω την οικογένειά μου. Συνεργάστηκα μαζί τους για να εξασφαλίσω τροφή για την οικογένειά μου. Δεν έβαψα τα χέρια μου με αίμα.

Θυμάμαι που δεν μπορούσε να βρει τις κατάλληλες λέξεις και μου τα έλεγε ανακατεμένα με γερμανικά και με την βαβαρέζικη διάλεκτο. Ποτέ δεν φανταζόταν πως θα έχανε η Γερμανία τον πόλεμο. Τον είχα ρωτήσει γιατί δεν έμεινε στην Ελλάδα.

- Δεν έπρεπε να μείνω, ήταν η απάντηση. Τον ξαναρώτησα γιατί δεν πήγε στην Γερμανία, όταν έφυγαν το 44.

- Οι Γερμανοί μου είπε, είχαν στα χαρτιά τους όλους όσους είχαν συνεργάτες. Εκείνους που τους θεωρούσαν επικίνδυνους, πριν φύγουν τους φύτευαν μια σφαίρα και έκλεινε ο φάκελός τους. Εμάς μας πήραν μαζί τους, όμως δεν μας δέχτηκαν στην χώρα τους. Είχαν τους λόγους τους. Έτσι οι περισσότεροι μείναμε εδώ στην Αυστρία. Είναι φιλόξενος και πολιτισμένος λαός, παρότι γνώριζαν την ταυτότητά μας. Έχω γυρίσει όλη την Αυστρία, έκανα διάφορα επαγγέλματα, οικοδομές, εργοστάσια, δουλειές του ποδαριού. Έκανα και παλαιστής, έχω φωτογραφίες. Θα σου τις δείξω.

Μου εμπιστεύτηκε πολλά από την Κατοχή, που δεν πρέπει να τα γράψω. Ένα βράδυ που είχαμε πει αρκετή μπύρα μου είπε και κάτι ακόμα, πάντα μπερδεμένα με το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής. Το αυστριακό κράτος μετά τον πόλεμο έκανε απογραφή πληθυσμού. Διαπίστωσε πως είχαν χαθεί στον πόλεμο χιλιάδες άνδρες. Με ένα νόμο του κράτους έδωσαν σε γυναίκες κίνητρα να αποκτήσουν παιδιά ακόμα και εκτός γάμου, για τα οποία θα αναλάμβανε το κράτος την διατροφή και τις σπουδές.

- Έχω κάνει πολλά παιδιά, αλλά ένα από όλα αναγνώρισα με το επώνυμό μου και διατηρώ οικογενειακές σχέσεις και με την μητέρα του παιδιού μου, φυσικά αφού αυτή το δέχτηκε. Σήμερα είναι στο πανεπιστήμιο της Βιέννης. Σπουδάζει με υποτροφία. Θα γίνει μεγάλος μουσικός. Μια μέρα που θα είναι εδώ θα τον γνωρίσεις.

Δεν πέρασαν μέρες και μια Κυριακή μεσημέρι με κάλεσε στο σπίτι του και φάγαμε μαζί με τη μάνα του παιδιού. Για μένα αυτή η ιστορία ήταν πρωτόγνωρη. Ο γιος του πράγματι ήταν πιστό αντίγραφο του.

Εκείνο το τραπέζι ήταν το τελευταίο στον τόπο του μαρτυρίου μου. Πήρα

τον δρόμο για έναν άλλο Γολγοθά προς το άγνωστο πάντα με την ελπίδα πως θα βρω τρόπο να περάσω τα σύνορα της Γερμανίας, αφού τα χρήματα που έπαιρνα στην Αυστρία δεν περιόσσευαν να στείλω στο σπίτι μου. Ο δρόμος που ακολούθησα δύσβατος και ανηφορικός, πάνω από όλα όμως, χωρίς γλώσσα και τα ανάλογα χρήματα για τα απαραίτητα. Κάποια χρήματα που ήταν να πάρω από τη φίρμα δεν μου τα έδωσαν, γιατί είχα σπάσει το κοντράτο, το συμβόλαιο.

Είχα υπόψη μου πως στο Σάλτσμπουργκ ήταν η πόλη όπου βρισκόταν πολλοί Έλληνες και πως υπήρχαν οι δυνατότητες με ανορθόδοξο τρόπο να περάσει κάποιος στην Γερμανία. Αυτό που δεν ήξερα ήταν πως εκεί δεν υπήρχαν άνθρωποι, αλλά λύκοι, που κατασπάραζαν ανθρώπινες σάρκες. Ποτέ δεν πίστευα πως θα συναντούσα τόσους συνεργάτες των Γερμανών, όλοι τους βγαλμένοι από το ίδιο σχολείο, αρπακτικά, αδίστακτοι. Και εδώ οι τρεις μοίρες έγραψαν να πέσω στα χέρια ενός καταδότη, διωκόμενου και ανεπιθύμητου στο Ελληνικό κράτος.

Ποιος ξέρει τι είχε αφήσει πίσω του στην Κατοχή; Ήταν Αρμένιος. Υπήρχαν 6 - 7 από αυτούς, φανεροί και άλλοι που περιφέρονταν σαν δαίμονες στο σκοτάδι. Ο Αρμένιος, όταν κατάλαβε πως δεν υπήρχε τίποτε να φάει από μένα απομακρύνθηκε. Αυτοί που γνώριζαν την γερμανική γλώσσα και την γιουγκοσλάβικη, γνώριζαν επίσης και τους υπαλλήλους της Πρεσβείας και τον πρόξενο.

Εγώ έμεινα στα παγκάκια του σταθμού για πολύν καιρό. Ευτυχώς, που σε αυτό το σταθμό επιτρεπόταν, γιατί τις δυο φορές που βρέθηκα στο σταθμό της Βιέννης, στις 11 το βράδυ μας έβγαλαν έξω.

Μια μέρα ο Αρμένιος με παρακάλεσε να του διαβάσω ένα γράμμα από την οικογένειά του στην Ελλάδα. Ήταν αναλφάβητος. Φάνηκε να μου δείχνει συμπάθεια. Σε λίγες μέρες θέλοντας να απαντήσει στους δικούς του με παρακάλεσε να του γράψω εγώ το γράμμα. Αφού μου είπε κάποια πράγματα και ενθουμούμενος τι έλεγε το γράμμα των οικείων του, πρόσθεσα και δικά μου λόγια και έστησα το γράμμα. Όταν του το διάβασα δάκρυσε και μου είπε με σπασμένα ελληνικά τα εξής: «Εσένα θα στείλω Γερμανία. Είσαι καλό παιδί».

Τρεις φορές με πήγε στην Βιέννη με το αμάξι του, ένα σαραβαλάκι χελώνα, φολξβάγκεν, για να μου βγάλει άδεια παραμονής στην Γερμανία, λόγω του ότι ήμουν πολύ καιρό κάτοικος Αυστρίας, αλλά δεν τα κατάφερε. Τον καιρό εκείνο συνέβαιναν σημεία και τέρατα με τα γραφεία τουρισμού - μετανάστευσης στην Ελλάδα. Εκδίδανε πλαστά διαβατήρια και βίζες παράνομες, κάλπικες προσκλήσεις από ανύπαρκτα εργοστάσια και όλα αυτά τελείωναν στον αμαρτωλό σταθμό του Σάλτσμπουργκ. Εκεί είναι τα σύνο-

ρα, εκεί γίνονταν οι έλεγχοι των διαβατηρίων. Κάθε παράνομος κατέβαινε άρον - άρον κάτω και έκλειναν για αυτόν οι πόρτες βάζοντας στο διαβατήριό του μια μεγάλη σφραγίδα με κόκκινη μελάνη: «Τσουρίκ», δηλαδή επιστροφή. Αμέσως έτρεχαν τα καρτάλια να αρπάξουν το θύμα. Έδειχναν ενδιαφέρον, μόνο που δεν έκλαιγαν από τη μεγάλη τους λύπη για το πάθημά του και από εκεί τον έστελναν στην κόλαση.

Θυμάμαι ένα βράδυ από το Εξπρές Αθηνών κατέβασαν μια κοπέλα, όμορφη σαν το κρύο νερό. Ήταν από την Ξάνθη. Είχε πλαστό διαβατήριο, χωρίς παραμονή. Της τα είχαν εκδώσει τα άλλα αρπακτικά, αυτά της μάνας Ελλάδας.

Μόλις κατέβηκε και της μίλησα ελληνικά, έπεσε στην αγκαλιά μου. Την λυπήθηκε η καρδιά μου, δεν μπορούσε να καταλάβει τι της έλεγαν οι αστυνομικοί ούτε για πιο λόγο την κατέβασαν. Την βοήθησα να συνέλθει και την φιλοξένησα όλη τη νύχτα στο δικό μου κατάλυμα, στο παγκάκι. Της είπα πως είναι προτιμότερο να γυρίσει πίσω στην πατρίδα, γιατί εδώ καιροφυλακτούσαν κίνδυνοι. Όμως φαίνεται πως η κοπέλα ήταν σαν εμένα, δηλαδή πως δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να γυρίσει πίσω. Γύρω μας τριγύριζαν τα όρνια. Την άλλη μέρα αφού εγώ δεν μπορούσα να την βοηθήσω περισσότερο την άρπαξαν και για καιρό εξαφανίστηκε. Στην αρχή την έβαλαν να δουλέψει σε ένα μαγαζί στην πόλη, ώσπου να την ταχτοποιήσουν.... Έπειτα από καιρό έμαθα πως την πέρασαν από ειδικά περάσματα τη νύχτα με αμάξι σε συνεργασία με μαφιόζους και ένας Θεός ξέρει τι απόγινε η πανέμορφη κόρη ενός χωριού της Ξάνθης.

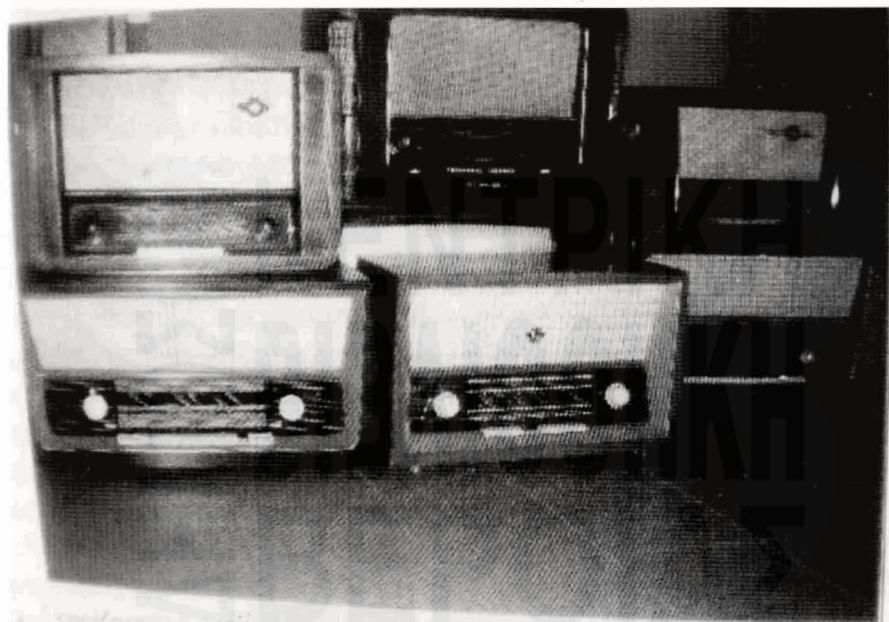
Στο διάστημα αυτό ο Αρμένιος δεν λησμόνησε την υπόσχεσή του. Μια μέρα ζήτησε το διαβατήριό μου για να το σφραγίσει με 45ήμερη γερμανική παραμονή. Μου έδωσε μια λίστα εργατών από τα θύματα του σταθμού για κάποιες δουλειές μέσα σε μια σήραγγα. Δουλειά επικίνδυνη και κουραστική. Μαζί μου όμως ήταν ειλικρινής. Από την πείνα και τις κακουχίες είχα φτάσει να είμαι ένας σκελετωμένος νέος. Με ορμήγεψε τι να κάνω.

«Αν έχει άνθρωπο στη Γερμανία να πας εκεί», μου είπε. «Όταν φτάσει τρένο στο Μόναχο, να κατέβεις αμέσως. Όσπου να πάρουν χαμπάρι οι άλλοι πως έφυγες το τρένο θα κλείσει τις πόρτες».

Έτσι έγινε. Βρήκα τον φίλο μου, τον Κώστα που δούλευε στην BMW και από εκείνη τη στιγμή άρχισε μια άλλη περιπέτεια.

50 χρόνια Ραδιόφωνο

Θυμάμαι και αφηγούμαι

Τα ραδιόφωνα της δεκαετίας 1950 - 1960.

Σήμερα θα κάνω ένα ταξίδι και θα γυρίσω 50 χρόνια πίσω, για να ζωντανέψω μερικές όμορφες παιδικές μου στιγμές, που έχουν σχέση με μια συσκευή.

Η συσκευή αυτή δεν είναι άλλη από το ραδιόφωνο, που μας διασκέδασε, μας πληροφόρησε, μας ταξίδεψε πολλές φορές νοερά σε τόπους μακρινούς. Μεγάλωσε δυο γενιές ανθρώπων, κράτησε συντροφιά σε μοναχικούς ανθρώπους και ανήμπορους. Το ραδιόφωνο που για δεκαετίες ήταν και είναι, ένα κομμάτι από τη ζωή μας.

Βέβαια μέσα σ' αυτά τα 50 χρόνια υπήρξε και περίοδος που οι άνθρωποι το χρησιμοποιούσαν σαν εργαλείο για κάποιους σκοπούς. Γι' αυτή την περίοδο και για τα αρνητικά του, εγώ δεν θα κάνω λόγο.

Ήταν Αύγουστος του 1949 και ο καπνός δεν είχε διαλυθεί ακόμα από την έκρηξη του Ελληνοαλβανικού πολέμου, της Κατοχής και του Εμφύλιου, όταν ο βαθύπλοτος τότε Δημήτριος Λόγγος, γιος της Ευδοξίας Μαλακούση και του Γρηγορίου Δ. Λόγγου, γνωστού ως «Γαλάκη» έφερε στο κτήμα του, στο Κεφαλοχώρι, την πρώτη ραδιοφωνική συσκευή μάρκας Telefunken. Για μας τα παιδιά αυτή η συσκευή ήταν γεγονός μεγάλο, πιστεύω όμως και για τους μεγάλους το ίδιο.

Πρέπει να πω, πως αυτή η φεγγαρόφωτη Αυγουσιάτικη βραδιά δεν λησμονιέται. Είχε συγκεντρωθεί σχεδόν όλο το χωριό και αρκετοί από τα γειτονικά χωριά.

Άντρες, γυναίκες, παιδιά, λες και ήταν ρουμλουκιώτικος γάμος, καθισμένοι σταυροπόδι, κάτω στα χόρτα, καρτερούσαν με αγωνία να ακούσουν την φωνή του Έλληνα εκφωνητή ή ακόμα και κάποιο τραγούδι από την μακρινή Αραπιά. Σ' όλο αυτό το διάστημα πολλά λέγονταν από ηλικιωμένους και πολλά ακούγονταν γι' αυτό το περίεργο κουτί, που θα έφερνε την ανθρώπινη ανάσα και φωνή, δίχως τηλεγραφικό σύρμα πάνω στο κονάκι.

-Ε, Θε μ', ήρθαν τα λόια τ' αη Κουσμιά, δα μας χασ' ι Θιος!

Η αγωνία όμως μεγάλωνε όσο η ώρα περνούσε.

Μια κεραία από χάλκινο γυμνό σύρμα σε σπιράλ, ήταν προσαρμοσμένη με κατεύθυνση Ανατολή - Δύση. Η χαρά των μεγάλων ήταν ότι θα γνώριζαν και τον Δημήτριο Λόγγο. Ήταν πρόσωπο με μεγάλη ακτινοβολία όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην Δ. Ευρώπη. Κάποια στιγμή η συσκευή ήρθε έξω. Την έβγαλε ο Σίμος Καραγιώργης, μέγας και τρανός τότε κι αυτός, αφού υπήρξε ιδιαίτερος γραμματέας του Πάγκαλου.

Καθώς γύριζε τον δείκτη ακούστηκε η φωνή του Έλληνα εκφωνητή. Ένα α α α! ακούστηκε από μικρούς και μεγάλους. Η χαρά ήταν απερίγραπτη. Αυτό συνεχίστηκε αρκετές βραδιές από εμάς τα παιδιά. Δεν πέρασε όμως πολύς καιρός και μια άλλη παρόμοια συσκευή ήρθε στο χωριό μας από έναν Ηπειρώτη μπακάλη - καφετζή, το Νίκο Νούτσο.

Δεν θα περιγράψω το τι γινόταν εκείνη την εποχή μ' αυτές τις συσκευές. Δεν πέρασε όμως πολύς καιρός και το ραδιόφωνο μπήκε για καλά στη ζωή μας, όπως αργότερα το μαγνητόφωνο, η τηλεόραση, το βίντεο και σήμερα το κινητό τηλέφωνο.

Γίνεται σύντροφος του ανθρώπου στην καθημερινή ζωή και καθώς ο καπνός από τους καταστροφικούς πολέμους διαλύεται, ανοίγει μια άλλη πόρτα, η πόρτα της μετανάστευσης, της ξενιτιάς, του ξεριζωμού. Το ραδιόφωνο σιγά - σιγά ανοίγει τα φτερά του και η φωνή του Έλληνα εκφωνητή ακούγεται στην Ευρώπη, στα Βαλκάνια και πέρα στην Ανατολή. Την εποχή αυτή η μάνα και η αγαπημένη του μετανάστη περιμένει ένα μήνυμα από την

Ξενιτιά. Είναι η εποχή που η Ρουμλουκιώτισσα γραίνει, λαναρίζει, γνέθει και υφαίνει στον αργαλειό. Οι νύχτες είναι ατέλειωτες και το ραδιόφωνο με όλα τα καλά του κάνει το πρώτο κακό στην λαϊκή παράδοση.

Σταματάει πλέον η κουβέντα, μεταξύ των γυναικών, δεν τραγουδούν στα νυχτέρια, δεν ακούγεται το παραδοσιακό παραμύθι, για το Βασιλόπουλο, τους δράκους, τις Νεράιδες, τους καλικάντζαρους. Όλοι είναι βουβοί, περιμένοντας να ακούσουν τραγούδια της Ξενιτιάς, την Μαριάννα Χατζοπούλου, τον Στέλιο Καζαντζίδη, που τραγουδάει για όλους, για τη μάνα, τον πατέρα, την αγάπη.

Δάκρυα και στεναγμοί, ακούγονται όταν έρχονται μηνύματα από το Βέλγιο, την Δ. Γερμανία, τον Καναδά και τη μακρινή Αμερική και Αυστραλία. Η Ξενιτιά τότε για την μάνα, το παιδί, την αγαπημένη σήμαινε ζωντανός χωρισμός. Το τηλέφωνο δεν υπήρχε, παρά μόνο στους κεντρικούς Σ. Σταθμούς των τρένων. Ο ταχυδρόμος στο χωριό ερχόταν κάθε δεκαπέντε ημέρες και σε πολλά ορεινά χωριά μια φορά τον μήνα. Το ραδιόφωνο είναι πλέον ένα μέσον διασκέδασης, πληροφόρησης και φυσικά σκοπός των ειδικών να γίνει μέσον για τον πολιτισμό, αν και αυτό άργησε να γίνει. Μια νέα εκπομπή μπαίνει στην πρωινή ζώνη με μυθιστορήματα, τα οποία χρηματοδοτούν τα πρώτα απορρυπαντικά klin, omo, rol, taid. Είναι ένας σταθμός του ελληνικού κρατικού ραδιόφωνου. Η γυναίκα βομβαρδίζεται με πρωτάκουστα διαφημιστικά μηνύματα και πολλές φορές έχουν καεί φαγητά, ρούχα από το σίδερο, παιδιά έμειναν νηστικά, ταξίδια και επισκέψεις έχουν αναβληθεί.

Θα αναφέρω μερικά από τα ημίωρα εκείνα θεατρικά έργα με φωνές αλησμόνητες, αλλά και το θέατρο της Δευτέρας, της Τετάρτης, «Πικρή μικρή μου αγάπη» μυθιστόρημα, «Η οικογένεια Παπαδοπούλου» και πολλά άλλα, που δεν μπορώ να θυμηθώ. Οι ηθοποιοί που ερμήνευαν τους ρόλους ήταν όλοι τους αστέρια του θεάτρου και του σινεμά, μερικούς από αυτούς τους θυμάμαι, γιατί μετά από κάθε θεατρική πράξη ακούγαμε τα ονόματά τους: Βύρων Πάλης, Αφροδίτη Γρηγοριάδου, Στέφανος Ληναίος, Έλλη Φωτίου, Παντελής Ζερβός, Γιάννης Βογιατζής. Άλλες εκπομπές που κράτησαν ήταν του Γιώργου Οικονομίδη την Κυριακή στις 11 π.μ. με εκείνο το «φίλοι μου αγαπημένοι γεια σας και χαρά σας». Η θεία Λένα με την Αντιγόνη Μεταξά 25 ολόκληρα χρόνια. Ονόματα που δεν λησμονούνται από εκείνη την εποχή είναι: Ιάκωβος Καμπανέλης, Ιων. Νταϊφάς, Γιώργος Θεοδοσιάδης. Υπήρξαν όμως και στιγμές που το ραδιόφωνο μας έφερε ξένες κουλτούρες, ήταν η εποχή με τα ξένα λατινοαμερικάνικα τραγούδια. Όταν στη ζωή μας μπήκε ένα άλλο μέσον, να μαγνητοφωνεί τη φωνή μας, το ραδιόφωνο χρησιμοποίησε αυτή την ευκαιρία. Προσλαμβάνει τον λαογράφο

- συλλέκτη Τάκη Σαμαρά κα με την επιμέλεια του Παναγιώτη Ταλαντόπουλου αποφασίζει να ηχογραφήσει τραγούδια δημοτικά της Μακεδονίας - Θράκης, του Πόντου, της Μ. Ασίας με μουσικούς τον Παπαγεωργίου στο κλαρίνο και τον Γιάννη Κακαλο στο λαούτο.

Την 1-8-1969 ηχογραφούν τραγούδια της περιοχής του Ρουμλουκιού στην Κορυφή Ημαθίας, στην Αγκαθιά και στο Νησί, τραγούδια που ακούγονταν κάθε εβδομάδα από την ΕΙΡ, τις απογευματινές ώρες. Τραγούδια που πρώτη φορά ακούστηκαν στο πανελλήνιο.

Αυτές οι μπομπίνες πρέπει να είχαν μπει στο αρχείο και δεν γνωρίζω για ποιο λόγο δεν ακούγονται εδώ και πολλά χρόνια. Στα χρόνια όμως αυτά που αναφέραμε ακολούθησε και ένας νέος λαογράφος, δημοσιογράφος, συλλέκτης, συγγραφέας, ο δικός μας Γιώργος Καραγκιοζόπουλος ή «Μελίκης». Ο Γιώργος Μελίκης τέκνο της περιοχής Ρουμλουκιού, έρχεται σαν πρόδρομος και προβάλλει τον τόπο μας και τη ντοπιολαλιά. Κάνει εκπομπές και ανοίγει τα φτερά του για μακρινά ταξίδια, όπου και έφτασε με πολλή κούραση στο στόχο του. Αμέτρητα είναι τα ονόματα εκείνης της εποχής που έρχονται στο μυαλό μου, μα δεν θα μπορέσω να τα αναφέρω, λόγω του περιορισμένου χώρου. Έτσι περίπου θυμάμαι το ραδιόφωνο από τα 13 μου χρόνια. Μισός αιώνας πέρασε από εκείνη την φεγγαρόφωτη αυγουσιάτικη βραδιά στο Κεφαλοχώρι Ημαθίας, μετά τον πόλεμο και τον εμφύλιο. Μισός αιώνας πέρασε και οι μνήμες έμειναν ζωντανές.

«Ημερησία»

Κυριακή 6 Σεπτεμβρίου 1998

Ιστορικά «τζάκια» της Νάουσας που καίνε ακόμα

Η οικογένεια Λόγγου

Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε πως η γη της Ημαθίας είναι τόπος ευλογημένος. Εδώ ο Δημιουργός έβαλε όλες τις δυνάμεις του να προικίσει και να στολίσει τις δυο νύφες του Βερμίου, τη Βέροια με τον πανάρχαιο πολιτισμό της και τις βυζαντινές εκκλησίες και τη Νάουσα με τα ιδιαίτερα κάλλη της, που όμοια δεν μπορείς να βρεις στον ντουινιά. Είναι η πόλη που έχει μάνα την «γαλαντόμο Αραπίτσα», που γεννήθηκε, μεγάλωσε και ανδρώθηκε η Βαλκανική Βιομηχανία, όπως γράφει ο Τάκης Μπαίτσης στο βιβλίο «Νάουσα, οι βιομηχανίες του χθες». Είναι ευλογημένος τόπος, γιατί από αυτόν ξεκίνησαν οι πρώτες βιομηχανίες στα δύσκολα εκείνα χρόνια της σκλαβιάς. Βιομηχανίες που τα προϊόντα τους ακολούθησαν δρόμους μακρινούς, δύσκολους, που φτάνουν στην μακρινή Αμερική, στην Αυστραλία και φυσικά στην Ευρώπη. Πουθενά αλλού δεν υπήρξε το φαινόμενο αυτό, μια τόσο μικρή, κλειστή κοινωνία να αναπτύξει τόσο μεγάλη – βαριά βιομηχανία. Κλωστοϋφαντουργία, οινοποιεία, αλευροβιομηχανία κατάφεραν να φορέσουν σ' αυτή την πόλη το φωτοστέφανο που φώτιζε όχι μόνο την ίδια και το λαό της, αλλά ολόκληρη την Ημαθία, τη Μακεδονία και τη χώρα μας.

Οι άνθρωποι που δημιούργησαν αυτή την παράδοση δεν υπήρξαν μόνο πρωτοπόροι σ' αυτό τον τομέα αλλά, ήταν και ευεργέτες, κτίζοντας εκκλησίες, σχολεία, νοσοκομεία και πολλά άλλα δημόσια κτίρια, χρήσιμα για την κοινωνία της Νάουσας. Όμως και οι απλοί άνθρωποι στήριξαν αυτές τις προσπάθειες και διατήρησαν με θρησκευτική ευλάβεια τα ήθη, έθιμα, τις χριστιανικές και άλλες παραδόσεις του τόπου. Διατήρησαν σαν κόρη οφθαλμού ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του λαού. Το γλωσσικό ιδίωμα, στοιχείο που καθρεφτίζει την ταυτότητα κάθε λαού.

Ας περάσουμε όμως στο θέμα, που είναι μια αναδρομή στο χρόνο και αφορά μια από τις πιο σπουδαίες οικογένειες της Νάουσας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ερευνητή κ. Τάκη Μπαίτση, στο βιβλίο του που προαναφέραμε, ο πρώτος κυλινδρόμυλος στη Νάουσα, που εμφανίζεται το 1860

περίπου, ήταν της εταιρείας Λόγγου - Κύρση - Τουρπάλη. Θα προσπαθήσω να ξετυλίξω το κουβάρι της οικογένειας Λόγγου, σιγά - σιγά, αλλά και προσεκτικά, γιατί μέσα απ' αυτή την ιστορική οικογένεια της Νάουσας θα περάσουν και άλλα ονόματα με βιομηχανική παράδοση της Βέροιας και της Νάουσας, όπως θα δούμε παρακάτω.

Ο Γρηγόρης Λόγγος ή Γαλάκης ήταν γιος του Δημητρίου Λόγγου. Παντρεύτηκε με μια από τις τρεις θυγατέρες του βαθύπλουτου Βεροιώτη Ιωάννη Μαλακούση και της Μαριγώς, την Ευδοξία Μαλακούση. Τη δεύτερη θυγατέρα παντρεύτηκε ο Βεροιώτης Στέφανος Χατζηνικολάκης ή Κόρση και την τρίτη ο Στέργιος Μάρκου.

Ο Γρηγόρης Λόγγος απέκτησε με την Ευδοξία Μαλακούση πέντε παιδιά. Τον Θωμά, τον Δημήτρη ή Μήτσιο, τη Μαρίκα, τη Λίτσα και μια ακόμα που δεν γνωρίζω το όνομά της. Ο Δημήτρης σπούδασε στη Γερμανία πολιτικές επιστήμες και οικονομία. Ο Θωμάς σπούδασε στη Βιέννη της Αυστρίας χημικός μηχανικός και έκανε μεταπτυχιακό στο Βερολίνο. Οι τρεις θυγατέρες του Γαλάκη Λόγγου παντρεύτηκαν, οι δύο βιομηχάνους, τον καπνέμπορο Σακά και τον Γεωργιάδη με το εργοστάσιο FIX στη Θεσσαλονίκη και η Τρίτη το γνωστό αρχιτέκτονα Νικόπουλο, ο οποίος είχε κάνει τα σχέδια του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου στη γενέτειρά μου το Κεφαλοχώρι, το 1934.

Ο Θωμάς Λόγγος, που θα είναι και ο συνεχιστής σ' αυτή τη μεγάλη βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας, παντρεύτηκε την κόρη του συνεταιύρου Δημητρίου Τσίτση, τη Μίκα (Μαρία) και απέκτησαν δύο παιδιά, την Ευδοξία και τον Γρηγόρη. Ο Δημήτριος Λόγγος δεν παντρεύτηκε.

Είναι η δεκαετία του '30 και τα εργοστάσια στη Νάουσα, την Έδεσσα και τη Θεσσαλονίκη βρίσκονται στις καλύτερες μέρες. Είναι η εποχή που τα πλούτη είναι τόσα, ώστε ο Λόγγος γίνεται το μεγαλύτερο όνομα στους βιομηχάνους. Έχει κτήματα πολλά στο Άδενδρο, καθώς και 3.000 πρόβατα από τα μεγαλύτερα τσελιγκάτα και πολλά στρέμματα βοσκοτόπια. Κτήματα όμως πολλά έχει και στις Ποζιαρίτες, το σημερινό Κεφαλοχώρι. Εκεί, είναι η προίκα που πήρε από τον πεθερό του, τον Ιωάννη Μαλακούση ο Γαλάκης.

Κτήματα ο Μαλακούσης αγόρασε και για τους άλλους δύο γαμπρούς από τη Βέροια, τον Στέργιο Μάρκου και τον Στέφανο Χατζηνικολάκη ή Κόρση. Τα κτήματα τα αγόρασε από τους δυο Μπέδδες του τσιφλικιού τον Ραμίσ Μπέη και τον Τζιαφέρ Μπέη. Ένα μικρό κτήμα αγόρασε από τον Μπέη του Λουτρού.

Ο Μαλακούσης με τον Λόγγο το χάρισαν στην Αγία Κυριακή, που τότε ήταν ένα μικρό παρεκκλήσι. Ο Λόγγος έχτισε μια νέα εκκλησία μεγαλύτε-

ρη, στάβλους για τα ζώα των προσκυνητών που πήγαιναν απ' όλη την Κεντρική Μακεδονία στη θαυματουργή εικόνα. Έβγαλε δύο βρύσες και με τη δική του φροντίδα, έκαναν το ανάχωμα με προσωπική εργασία οι κάτοικοι των τριών χωριών, Κεφαλοχωριού, Λουτρού και Π. Προδρομού. Στο κτήμα του Κεφαλοχωριού, στο Κονάκι, που ήταν στο κέντρο του χωριού, υπήρχε τυροκομείο - μπατσιό. Τα τυριά, τα κασέρια και τον άριστης ποιότητας μπάτσιο τα πουλούσε στη Θεσσαλονίκη και μέχρι την Κωνσταντινούπολη.

Δεκάδες ήταν οι εργαζόμενοι στο κτήμα Κεφαλοχωριού που δούλευαν με τα ζευγάρια τα χίλια στρέμματα. Τα γεννήματα ήταν άφθονα, κοπάδια πρόβατα και ζώα παραγωγής.

Στις αρχές του περασμένου αιώνα λειτουργεί τον πρώτο αλευρόμυλο στο Ρουμλούκι με μηχανή ντίζελ. Έχει δύο μυλόπετρες, που γυρίζουν όλο το χρόνο ασταμάτητα. Πριν τον πόλεμο λειτουργεί και λαδόμυλος, σουσαμόμυλος. Στην Κατοχή το κτήμα του Λόγγου γίνεται κέντρο διερχομένων - πεινασμένων, που εκεί βρίσκουν και του πουλιού το γάλα. Από τη δεκαετία του '30 πρώτος φέρνει αλωνιστική μηχανή - πατόζα, τρακτέρ Lanz, θεριστικές μηχανές, δετικές για το άχυρο. Το κτήμα αυτό είναι οργανωμένο και ο Λόγγος το επισκέπτεται συχνά. Κατεβαίνει με το παϊτόνι, το οποίο είχε αγοράσει από τον βασιλιά της Σερβίας. Τον συνοδεύουν πάντα οι δύο πιστοί σωματοφύλακες. Ο Γουργολιάτος από την Νάουσα, ένας ψηλός αδρής άνδρας με το γκρα (τύπος όπλου) και ένας ακόμα, ο Μπάκακας.

Κάθε φορά που κατέβαινε στο χωριό μου, στο κτήμα του, πήγαινε στην εκκλησία και μοίραζε χρήματα σε φτωχές οικογένειες. Λένε, πως ήταν πολύ καλός χριστιανός. Πονόψυχος. Αυτό φυσικά το μαρτυρούν και οι αγαθοεργίες του, κτίζοντας το σχολείο «Γαλάκεια» στη Νάουσα. Όσο για τα παιδιά του, τον Θωμά και τον Μήτσιο, σπάνια κατέβαιναν στο κτήμα αυτό. Τους είχαν απορροφήσει οι μεγάλες επιχειρήσεις στην Ευρώπη.

Το 1936 ο Θωμάς Λόγγος επιστρέφει να αναλάβει την κλωστοϋφαντουργία της Νάουσας και εκείνες που υπάρχουν στη Θεσσαλονίκη με τον κουνιάδο του Γρηγόρη Τσίτση. Όμως το εργοστάσιο της Νάουσας πήρε φωτιά και κάηκε ολοσχερώς. Ο Θωμάς με τη γυναίκα του Μίκα, φεύγουν ξανά στην Ευρώπη, στις Κάννες. Εκεί συναναστρέφεται με Άραβες Σείχηδες, γίνεται πολύ γρήγορα από τα πρώτα οικονομικά ονόματα στη Δυτική Ευρώπη. Ανοίγει επιχειρήσεις στις Κάννες, Μόντε Κάρλο, Μονακό, Ντύσεντολφ, Νυρεμβέργη, Λοζάνη και Ισπανία. Γνωρίζοντας την οικονομική επιφάνεια του Θωμά Λόγγου οι Γερμανοί του προτείνουν, ύστερα από τον πόλεμο, να μπει στην ανόρθωση της οικονομίας τους. Στην Ελλάδα, τα εργοστάσια Τσίτση - Λόγγου στη Θεσσαλονίκη απασχολούν 1.000 περίπου εργατοϋπαλλήλους. Λειτουργεί εκκοκκιστήριο βάμβακος, κλωστήριο, υφα-

ντουργείο και βαφείο. Από τα υφάσματα, την μεγάλη παραγωγή την παίρνουν τα τρία σώματα Στρατού, Ξηράς, Ναυτικού και Αεροπορίας. Όμως καθώς η οικογένεια - δυναστεία πλησιάζει ένα αιώνα με το δείκτη συνεχώς να ανεβαίνει, ήρθε η ώρα της παρακμής.

Είναι η δεκαετία του '50 - '60, μία από τις πιο σημαντικές δεκαετίες των τελευταίων αιώνων. Όλα αλλάζουν αυτή τη δεκαετία. Είναι μετά από μια σειρά συνεχόμενων πολέμων, Κατοχή και Εμφύλιο. Είναι η εποχή που μπαίνουν στη ζωή μας καινούρια πράγματα σε όλους τους τομείς.

Είναι Αύγουστος του 1955. Με προσλαμβάνουν στον αλευρόμυλο με μεροκάματο 25 δραχμές. Είμαι βοηθός του μυλωνά Σταύρου Μήτσαλα από τη Νάουσα. Για τους αλευρόμυλους με πέτρες κλείνει ο κύκλος. Βγαίνουν οι κυλινδρομυλοι, τα μπουράτα. Ο Μήτσαλας συνταξιοδοτείται και αναλαμβάνω εγώ τον αλευρόμυλο για λίγο καιρό. Αυτήν την περίοδο συχνά πυκνά κατεβαίνει ο Θωμάς Λόγγος με το γαλλικό αμάξι Ρενώ στο κτήμα. Έρχονται όμως τα πρώτα σύννεφα. Πούλησε το κτήμα που είχε πάρει προίκα ο πατέρας του από τον Ιωαν. Μαλακούση.

1956, Πάσχα. Πηγαίνω τα πασχαλιάτικα δώρα στη Θεσσαλονίκη, στη Βασ. Ηρακλείου. Θαμπώνομαι από το γραφείο και τις εγκαταστάσεις λιανικής πώλησης εμπορευμάτων. Ένα γραφείο με τζαμαρίες στρογγυλές, τρία τηλέφωνα μαύρα από βακελίτη, δερμάτινες μαύρες πολυθρόνες, πίνακες ζωγραφικής με τους προγόνους και παλιούς μετόχους. Για να περάσω μέσα, πέρασα από τη γραμματέα του. Τα τρία τηλέφωνα χτυπούσαν ασταμάτητα κι ο τελευταίος αυτής της δυναστείας αγωνίζεται να διασώσει ό, τι έχουν δημιουργήσει από το 1860 έως το 1960. Φαίνεται όμως πως αδίκως προσπαθεί. Τα σύννεφα πυκνώνουν, η καταιγίδα έχει φτάσει και οι βροντές δημιουργούν ένα αλαλούμ στην ψυχή του Θωμά Λόγγου. Κάποια στιγμή με είδε, μου μίλησε, με ρώτησε τι κάνω εκεί στο κτήμα και παρ' όλη τη φουρτούνα, μου πρόσφερε γλυκό πορτοκάλι. Με έστειλε στο σπίτι του στην Αγγελάκη. Εκεί η αρχόντισσα κυρία Μίκα Λόγγου, κόρη του μεγάλου Δημ. Τσίτση και η κόρη της Ευδοξίας με δέχτηκαν και εγώ της έδωσα τα καλούδια που ήμουν φορτωμένος σαν χαμάλης, το αρνί και ένα καλάθι με κόκκινα αυγά. Με καλοδέχτηκαν και μου πρόσφεραν κρύα πορτοκαλάδα που την έβγαλαν από το ηλεκτρικό ψυγείο. Πρώτη φορά είχα δει ηλεκτρικό, δεν γνώριζα καν ότι υπάρχει αφού εμείς ούτε παγωνιέρα δεν είχαμε εκείνα τα χρόνια.

Δεν πέρασε όμως πολύς χρόνος και ο Θωμάς Λόγγος εγκατέλειψε το γραφείο και τα μαύρα τηλέφωνα και ήρθε στο κτήμα. Εκείνο τον καιρό υπήρχε ένα τηλέφωνο στο χωριό, το είχε μια ανάπηρη κοπέλα και ήταν μια «γαργάρα». Την είχαμε πει να μην μας φωνάζει όταν καλούσαν τον Θωμά.

Ο Θωμάς Λόγγος μένει πλέον μαζί μου. Εγώ μαγειρεύω, τον φροντίζω για όλα, μαγειρεύω κότες, πάπιες που τις είχα καλοθρεμμένες στο μύλο, «σαν του μυλωνά τον πέτ'νο». Μαζί περνάμε νύχτες ατέλειωτες, με το φως της γκαζόλαμπας και ένα ραδιόφωνο με ξηρή μπαταρία Telefunken.

Ο Θωμάς ανοίγει πολλές φορές την αθώα, θα έλεγα, ψυχή του και με πίκρα μου εμπιστεύεται πολλά από αυτά που του είχαν κάνει οι στενοί του συνεργάτες. Πρώτα - πρώτα, μου έλεγε για τους λογιστάδες, αυτοί του είχαν κάνει μεγάλο κακό. Αλλά και για άλλα θέματα, πώς η κυβέρνηση τότε της δεξιάς δεν θέλησε να στηρίξει τις Βορειοελλαδικές κλωστοϋφαντουργίες. Τα χρήματα τα έδωσε στο νότο, στην Πειραιϊκή Πατραϊκή. Και τι δεν αφηγήθηκε από παλιά δικά του χρόνια!... Αν θυμάμαι καλά, ήταν γεννημένος το 1903 ή 1904. Για λίγο καιρό ήρθε και η κυρία Μίκα. Μια καλομαθημένη κυρία, από τις πιο πλούσιες γυναίκες στην Ευρώπη. Έζησε μέσα σε αμύθητους θησαυρούς και γνώρισε το νουνιά όλο. Μιλούσε πολλές γλώσσες. Ήρθε και ο αδερφός της ο Γρηγόρης Τσίτσης που και αυτός τότε κρυβόταν από δικαστικούς κλητήρες.

Αν θυμάμαι καλά είχαν μπει μέσα στα εργοστάσια αναγκαστικοί διαχειριστές και αυτοί είχαν αναλάβει για καιρό τη διαχείριση των εργοστασίων Νάουσας και Θεσσαλονίκης. Ο Γρηγόρης ήταν τότε γύρω στα σαράντα πέντε του χρόνια. Ένας ψηλός, όμορφος, αρχοντάνθρωπος με ψυχή παιδιού. Ίσως να μην ήταν και ο κατάλληλος να κρατήσει το τιμόνι μιας τέτοιας μεγάλης μπράγκας. Η καημένη η μάνα μου τους έφερνε ζεστό ψωμί και μια μπλάνα τυρί πρόβιο, τους έκαμνε πίτες, που τρελαίνονταν. Κυρίως ο Θωμάς Λόγγος. Εγώ είμαι το παιδί που προσπαθεί να τους στηρίξει ακόμα και ηθικά, πόσο όμως να βοηθήσω; Ένας ολιγογράμματος νέος του '50, απλήρωτος μήνες, έστω και εκείνες τις 750 δραχμές το μήνα. Είχα ακούσει ιστορίες που σήμερα θα μπορούσε κανείς να τις μετατρέψει σε πολύ σπουδαίες ιστορίες της ζωής. Είναι ο τελευταίος καιρός. Δεν μπορώ άλλο να περιμένω, οι οικογενειακές μου υποχρεώσεις, τα έξι αδέρφια (όλοι μικρότεροι) περιμένουν από μένα να τους βοηθήσω. Και αυτό έγινε μια μέρα. Είχα κάνει τα χαρτιά μου για τη Γερμανία, ήταν τότε που τα τρένα φόρτωναν χιλιάδες κόσμο κάθε μέρα για «τις φάμπρικες της Γερμανίας και του Βελγίου τις στοές», όπως έλεγε το τραγούδι του αείμνηστου Στέλιου Καζαντζίδη.

Όμως, η τύχη με οδήγησε στην Αυστρία για 22 μήνες και μετά στην Γερμανία. Για μένα ξεκίνησε ένας άλλος Γολγοθάς. Μετά από έναν περίπου χρόνο έμαθα πως τα είχαν ξεπουλήσει όλα στο κτήμα, τους μύλους, το κονάκι διακοσιών ετών κτίσμα και τα χωράφια. Ο Λόγγος ο Θωμάς έγινε υπάλληλος στο εργοστάσιο Ζάχαρης στη Λάρισα ως χημικός, ο Γρηγόρης Τσίτσης έζησε και αυτός το δικό του μαρτύριο. Τα χρόνια πέρασαν, εγώ

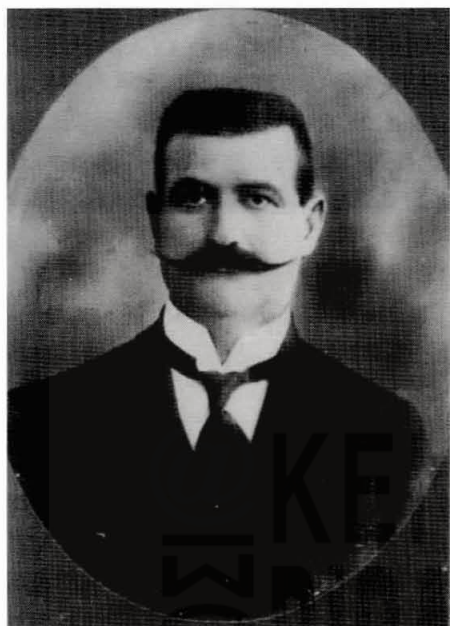
ήρθα στην Ελλάδα και ο καλός Θεός με αξίωσε να ξαναβρώ το Γρηγόρη Τσίτση και την κόρη του Λόγγου Ευδοξία. Ο Γρηγόρης ήταν ένας πολύ όμορφος γέρος, με τρεμάμενη φωνή και με καθαρό μυαλό. Δεν παντρεύτηκε ποτέ. Η Ευδοξία Λόγγου, εγγονή της μεγάλης Ευδοξίας Μαλακούση, μου έφερε ό, τι είχε από το προσωπικό αρχείο Λόγγου, Μαλακούση, Χατζηνικολάκη και Μάρκου και μου αφιέρωσε 45 λεπτά κουβέντας γύρω από όσα γνώριζε για τις τρεις μεγάλες οικογένειες. Ο Γρηγόρης συνεχώς με είχε αγκαλιά και ήταν δακρυσμένος. Έτσι έκλεισε το οδοιπορικό με την οικογένεια Λόγγου. Λένε, πως τα πλούτη και η δόξα δεν κρατάνε πάνω από έναν αιώνα. Έτσι φαίνεται πως είναι, 1860 - 1960.

Αλήθεια, τι ήταν αυτή η οικογένεια; Ήταν ένας μύθος; Ένας θρύλος; Ένας κομήτης φωτεινός που φώτιζε την Ημαθία και χάθηκε αφήνοντας πίσω τα ελάχιστα σημάδια να τον θυμόμαστε; Δεν γνωρίζω.

Ένα μόνο νιώθω, πως έκαμα το χρέος μου απέναντι σ' αυτή την οικογένεια. Στην οικογένεια Λόγγου και στην Ευδοξία Μαλακούση. Αυτούς τους μεγάλους ανθρώπους, τις σπουδαίες προσωπικότητες.

Περιοδικό «ΛΑΜΔΑ»

Δεκέμβριος 2004

Γιργόριος (Γαλάκης) Λόγγος.

Δημήτριος Λόγγος.

Γεώργιος Λόγγος.

Από αριστερά: Καθισμένοι: Αικατερίνη Πετρίδου Ζαλάκη σύζυγος γιατρού, Μαλακούση Μαριγώ μητέρα Ευδοξίας Λόγγου (από Βέροια), Ευθυμία Χατζηδημούλα, αδελφή Γαλάκη, σύζυγος βιομηχάνου, Ελένη Τουρμπάλη, αδελφή Γαλάκη, σύζυγος βιομηχάνου. Όρθιοι: Οικιακή βοηθός, Ευδοξία Λόγγου το γένος Μαλακούση, Ηρακλής Χατζηδημούλας γιος της Ευθυμίας, Χαρίκλεια σύζυγος Ηρακλή Χατζηδημούλα. Τα παιδάκια : Θωμάς, Λίτσα, Μαρίκα.

Οικογένειες: Λόγγου - Νάουσα, Χατζηνικολάκη - Βέροια, Μάρκων - Βέροια, Μαλακούση - Βέροια.

Η μεσαία είναι η Ευδοξία Λόγγου, το γένος Πρωτοψάλτου, κόρη της Μαλακούση. Το κοριτσάκι είναι η Ιφιγένεια Βλάχου, κόρη της Ευθυμίας Βλάχου το γένος Μαλακούση και τα τρία αγόρια είναι τα δυο δίδυμα και το μικρό είναι της τρίτης αδελφής που πήρε τον Χατζηνικολάκη Στέφανο, το γένος Μαλακούση που είχαν μητέρα την Ευδοξία.

Στο Άδενδρο το πομνιοστάσιο το έτος 1915. Ο Γρηγόρης Λόγγος (Γαλάκης) με τις άσπρες γκέτες με τους τσομπάνηδες μπροστά από ένα μεγάλο γριβάδι από το Βάλτο. Το τσελιγκάτο είχε 3000 πρόβατα.

Ευδοξία Θ. Λόγγου, εγγονή της Ευδοξίας Μαλακούση, Γιώργος Ντελιόπουλος (στη μέση) και Γρηγόρης Τσίτσης, θείος της Ευδοξίας.

Ο Θωμάς Λόγγος με τη σύζυγό του Μίκα στο Κονάκι στο Κεφαλοχώρι.

Ο Θωμάς Λόγγος με τη σύζυγό του Μίκα από αριστερά και η οικιακή βοηθός.

Οικογένεια Χατζηνικολάκη ή Κόρτη

Μέσα στην καρδιά του Ημαθιωτικού κάμπου, στο Ρουμλούκι, βρίσκεται το Κεφαλοχώρι, παλιό όνομα Ποζιαρίτες, που είναι η γενέτειρά μου.

Ένα χωριό όπως όλα, που οι κάτοικοί του έζησαν για αιώνες κολίγοι των Τούρκων και πάλεψαν σκληρά με ένα ανήμερο θηρίο, τον ποταμό Αλιάκμονα. Όμως, στα μέσα του 19ου αιώνα όλα θα αλλάξουν για τους κατοίκους του χωριού. Σαν ευλογία Θεού εμφανίστηκε ο προύχοντας της Βέροιας, ο Ιωάννης Μαλακούσης και αγοράζει ένα μεγάλο μέρος από τα κτήματα του Τούρκου Μπέη, τα οποία δίνει προίκα στην κόρη του Ευδοξία, που παντρεύτηκε τον βαθύπλουτο Ναουσαίο Γρηγόρη Λόγγο ή Γαλάκη. Λίγο αργότερα αγοράζει από τον ίδιο Μπέη κτήματα για τη δεύτερη κόρη, την Ευθυμία, που παντρεύτηκε τον Βεροιώτη γιατρό Στέργιο Μάρκου και το 1884 αγοράζει καλλιεργήσιμη γη και οικοπέδο για τον Στέφανο Μ. Χατζηνικολάκη που παντρεύεται την Τρίτη κόρη την Ευανθία. Ο Στέφανος Χατζηνικολάκης ήταν ο μόνος γαμπρός του Ιωάννη Μαλακούση που καλλιεργησε ο ίδιος τη γη, αποκτώντας την αγάπη και τη συμπάθεια των κατοίκων του χωριού.

Στα κτήματα, στο «τσιφλίκι» του Κόρτη όπως τον γνωρίσαμε εμείς στο χωριό, εργάστηκε και ο μακαρίτης ο πατέρας μου από το 1926 – 1934. Τον Κόρτη όμως τον γνωρίσαμε και εμείς οι νεότεροι που γεννηθήκαμε την δεκαετία του '30. Τον θυμάμαι πάνω στ' άλογο το αλτσέθ'κο με το ρεπούπλικο και την γραβάτα, μια εικόνα που δεν λησμονιέται. Γύριζε στα κτήματά του

1935. Ο Στεφ. Μερκ. Χατζηνικολάκης (1860 - 1964) και η δεύτερη σύζυγός του Ελένη Χατζηνικολάκη το γένος Τσιούπελη (1865 - 1938).

(Φωτ. αρχ. Στέφανου Θεμ. Χατζηνικολάκη, Βέροια).

**Οικογένεια Στέφανου Χατζηνικολάκη. Ο Στέφανος Μερκ. Χατζηνικολάκης με τη σύζυγό του Ελένη, το γένος Τσιούπελη και τα παιδιά Αναστασία, Ασπασία, Μανώλη, Νικόλαο, Θεμιστοκλή, Αμαλία, Ιφιγένεια και Φιλούλα.
(Φωτο αρχείο Στέφανου Θεμ. Χατζηνικολάκη, Βέροια).**

που ήταν σε διάφορες τοποθεσίες. Πολλά από τα κτήματα τα έδινε στους χωριανούς, συνεταιρικά - μεσιακά ή τριτάρικα και άλλα τα καλλιεργούσε ο ίδιος με εργάτες και υπαλλήλους πάντα από το χωριό. Ήταν άνθρωπος εργατικός, δίκαιος, τίμιος, θεοσεβής.

Πολλά από τα αγροτικά προϊόντα τα μετέφερε στη Βέροια ο πατέρας μου με τα κάρα που είχε στο κονάκι. Το κονάκι ήταν ένα οργανωμένο αγροτόσπιτο με μεγάλους στάβλους, αχυρώνα, φούρνο και χαγιάτια. Όλοι οι ηλικιωμένοι του χωριού εργάστηκαν στο τσιφλίκι και όλοι είχαν να πουν μια καλή κουβέντα για τον Κόρη.

Ο αιωνόβιος Χατζηνικολάκης έχει τη δική του ιστορική διαδρομή. Δεν ήταν σπουδαγμένος, όμως, ο βίος του, η ζωή του, υπήρξε ένα παράδειγμα και μας άφησε πολλά στοιχεία τα οποία είχε τη σοφία να τα γράψει στο ιδιόχειρο ημερολόγιο της ζωής του. Ένα ημερολόγιο που το έχουν οι απόγονοί του σαν ιστορικό οικογενειακό κειμήλιο. Πριν δέκα χρόνια περίπου που ασχολήθηκα με τις τρεις οικογένειες του χωριού μου, ο εγγονός του Στέφανος Θεμ. Χατζηνικολάκης μου έδωσε το ημερολόγιο αυτό. Για μια ακόμα φορά θέλω να ευχαριστήσω τον ίδιο και όλη την οικογένειά του. Το ημερολόγιο αποτελείται από 14 δακτυλογραφημένες σελίδες, έχω όμως σε φωτοτυπία και το χειρόγραφο σε γλώσσα «αρχαϊζουσα». Πολλά σημεία

του είναι εντελώς οικογενειακά θέματα. Αυτό το σέβομαι και δεν θα δουν το φως της δημοσιότητας. Σε πολλά σημεία θα χρησιμοποιήσω αυτούσια τα γραφόμενά του.

Γεννήθηκε στη Βέροια το 1860, ήταν γιος του Μερκουρίου Χατζηνικολάκη και της Ανθίας το γένος Κεχαγιόγλου. Από μικρός εργάστηκε στο κατάστημα του πατέρα του που ήταν στο κέντρο της πόλης. Το 1881 ανοίγει το δικό του κατάστημα με συντάιρο το θείο του Αθανάσιο Νάτσικα. Στο εμπορικό κατάστημα υπήρχαν ψάθες, τσαρούχια, τριχιές και δημητριακά.

Το 1884 παντρεύτηκε την τρίτη κόρη του άρχοντα της Βέροιας, την Ευανθία.

Στο ημερολόγιό του, στο οποίο δεν γίνεται καμιά άλλη παρέμβαση, πέραν της αλλαγής του πολυτονικού σε μονοτονικό, διαβάζουμε:

«Ο μακαρίτης πεθερός μου Ιωάννης Μαλακούσης με ηγάπα πολύ και κατά το διάστημα ολίγων μηνών είχε την καλοσύνην να με κάμει κτηματίαν του γεωργικού κλάδου. Ηγοράσαμεν το χωριό Ποζιαρίτες (σήμερα Κεφαλοχώρι) αντί 7,5 χιλιάδων λιρών χρυσών Τουρκίας. Με την πρώτη σύζυγόν μου μακαρίτισσα Ευανθία Ιωαν. Μαλακούση, έζησα μόνον δύο έτη, απεκτήσαμε ένα χαριτωμένο παιδί το οποίο εβάπτισε ο ιατρός, μακαρίτης Νικόλαος Αντωνιάδης, ονομάσας αυτόν Μερκουράκη».

Η μοίρα όμως τον σημάδεψε, Πεθαίνει το παιδί του δύο ετών και σε λίγες ημέρες και η σύζυγός του Ευανθία.

Στο ημερολόγιο σημειώνει: *«Μετά τον θάνατον του τέκνου μου και της συζύγου μου Ευανθίας, ανεχώρησα εκ Βεροίας και μετέβην δια θαλάσσης εις την Μικράν Ασίαν, εις πόλιν Σμύρνην, έχων συνοδόν τον μακαρίτην Μιχαήλ Φραγκοράφτην όστις με παρηγορούσε εις όλον τον δρόμον του ταξιδιού μου. Επισκέφτην κατόπιν Παλαιάς Φώκαις και Νέας Φώκαις έμεινα εις Νέας Φώκαις 15 ημέρας αγοράσας μυλόπετρες και εφόρτωσα ολόκληρον*

πλοίον δια τον λιμένα της Θεσσαλονίκης. Από Σμύρνη ηγόρασα

Τρία χρόνια το έχτιζαν 22 μάστοροι αυτό το πέτρινο κτίριο. Το 1906 εψάλη αγιασμός και ετέθη ο θεμέλιος λίθος του νηματουργείου που εγκαινιάστηκε τρία χρόνια μετά, το 1909.

επίσης από εργοστάσια, ωραία σύκα, σάκκους 250, ολίγον ελαιόλαδον (είδος βουτύρου) κλπ. Τα εφόρτωσα εις ατμόπλοιον «Σεμίραμις» δια Θεσσαλονίκην, όπου εφτάσαμεν εις Θεσσαλονίκην υγιείς. Το ταξίδιον μας ήτο πολύ ευχάριστον αλλά και πολύ συγκινητικόν. Όλα τα εμπορεύματα εφόρτωσα εις καϊκια δια το μέρος του ποταμού Καρσμάκς - Λουδία, διότι τραίνον δεν υπήρχε ακόμη. Μετά παρέλευσιν ολίγων ετών είχε και πάλιν την καλοσύνην και αγάπην ο μακαρίτης πρώην πεθερός μου Ιωαν. Μαλακούσης να μας κάμει και με έτερα γεωργικά κτήματα. Ηγοράσαμε κτήμα Καλυβίων και κτήμα Μυλοβού».

Είναι πολλά τα σημεία του ημερολογίου που μας φωτίζουν με πολύ σπουδαίες πληροφορίες, όπως τα ποταμόπλοια του Λουδία, αλλά και του Αλιάκμονα.

Συνεχίζει όμως:

«Κατά την εποχή εκείνη (1888) εκάμαμεν τρία πλοία μικρά και εργάζοντο από Θεσσαλονίκην μέχρι το χωριό του Μυλοβού. Δια του ποταμού Αλιάκμονα εφορτώσαμεν εκ Θεσσαλονίκης πετρέλαια, ζάχαρη και διάφορα άλλα είδη και εκείθεν πάλιν εφορτώσαμεν σιτηρά δια την λιμένα Θεσσαλονίκης. Όλα τα εμπορεύματα δια την πόλιν Βέροιαν εφορτώσαμεν με αμάξια διότι τραίνον ακόμη δεν είχε γίνει, η μεταφορά πολύ δύσκολος. Το έτος 1890 - 95 έγινε η συγκοινωνία τραίνου (σιδηρόδρομος) Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι...».

Το 1889 παντρεύεται την κόρη του Αναστάσιου Τσιούμπελη την Ελένη. Με την Ελένη απέκτησε ένδεκα παιδιά.....

Σύμφωνα με το ιδιόχειρο ημερολόγιό του, ο Στέφανος Χατζηνικολάκης αλλάζει προσανατολισμό:

«Κατά το έτος 1890 ηγοράσαμεν τον μύλον του μακαρίτη Κώστα Χατζηαντωνίου (άλλοτε Χατζηακρίβου) καθώς και τα μερίδια των γαμβρών των Ιω...και

Κτήμα Κεφαλοχωρίου (Ποζαρίτες). Ζωντανές μνήμες από την πλούσια δραστηριότητα του Στέφανου Χατζηνικολάκη ή Κόρη, όπως τον γνωρίσαμε στο Κεφαλοχώρι. Κτίστηκε το 1933.

**Όλα τα οικοδομικά υλικά τα μετέφερε ο μακαρίτης πατέρας μου από τη Βέροια με το κάρο.
(Φωτο αρχείο Γεωργίου Ντελιόπουλου).**

Ιωάννου Α. Πρωτοψάλτου. Εισ τον μύλον εργάσθην πολλά έτη, η δε παραγωγή ήτο 40 σάκοι άλευρον καθαρόν των 50 οκάδων εις 24 ώρας. Επειδή όμως η παραγωγή μας δεν επαρκούσε, εσκέφθημεν οι αδελφοί να κάμωμεν μεγαλύτερον αλευρόμυλον του νέου συστήματος και να έχει παραγωγή 24 ωρών άνω των 120 - 150 σάκκων άλευρον. Εσκέφθην οι αδελφοί Στέφανος, Κωστάκης, Θωμάς και Εμμανουήλ και αποφασίσαμεν να γίνει το έργον. Μετά παρέλευσιν 15 - 20 ημερών ήρχισε η εργασία Διατί επαύσαμεν την εργασίαν της οικοδομής του μύλου; Φίλος τις εκ Ναούσης, υιός του μακαρίτη Κύρτση, διήρχετο ημέραν τινά εκ του μέρους της οικοδομής. Με ερώτησε τι θα κάμετε εδώ κύριε Χατζηνικολάκη; Του απάντησα ότι θα κάμωμεν κύριε Κύρτση έναν μεγαλύτερον μύλον. Εισ απάντησιν δε, μου είπεν ότι μύλον έχετε διατί δεν κάμετε ένα μικρόν Νηματουργείον; Εγώ εστάθην και ήκουσα με μεγάλην προσοχήν την πρότασίν του, κατόπιν ο κύριος Κύρτσης με τον φύλακα του (Καβάση) ανεχώρησεν δια την πατρίδαν του Νάουσα...»

Αλήθεια, στις μέρες μας υπάρχουν άνθρωποι που δίνουν τέτοιες συμβουλές; Πρέπει να πούμε πως ο Κύρτσης είχε Νηματουργείον στη Νάουσα.

«Μετά παρέλευσιν δύο ημερών έπαυσα τους τεχνίτας (μαστόρους) και το έργον της οικοδομής έμεινεν άνευ ενέργειας.»

Για την κατασκευή του Νηματουργείου υπήρξε κάποια διαφωνία με τους αδελφούς του. Όμως ο Στέφανος Χατζηνικολάκης συνέχισε το έργο του. Συμφώνησε τεχνίτες, πετράδες από τα Βοδενά και ταυτόχρονα παρήγγειλε στη Βιέννη την κινητήρια μηχανή «Τορπίνα» που στοίχισε πάνω από 500.000 λίρες.

Το έτος 1905 - 1906 ετέθη ο θεμέλιος λίθος του Νηματουργείου. Κατά την περίοδο των εργασιών παρήγγειλε και τα μηχανήματα του εργοστασίου στην Αγγλία και το έτος 1909 έγιναν τα εγκαίνια του εργοστασίου, του οποίου η παραγωγή είχε φτάσει τα 200 πακέτα νήματος την ημέρα με 120 - 130 άτομα. Ο Στέφανος Χατζηνικολάκης στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς υπήρξε άτομο υπολήψιμο από την τοπική κοινωνία αλλά και από τις τουρκικές αρχές της Βέροιας.

Στο ημερολόγιο του σημειώνει:

«Το έτος 1905 εξελέγην Δήμαρχος, της Γενικής Διοίκησης Βέροιας (των ηλικιωμένων Οθωμανών). Δεν ενέκρινον τότε Έλληνα Δήμαρχον (ένεκα των κομμμάτων παλαιών και νέων Οθωμανών) και μετά πολλών παρακλήσεων των νέων Βέηδων εδέχθην να μένω Σύμβουλος του Δήμου όπερ και έπραξα. Κατόπιν, μαζί με τον Δήμαρχον Χαλήλ Βέην και με τους συμβούλους Χατζηγεωργίου και Γιουνάν Σαλφατή μετέβημεν εις Θεσσαλονίκην προς υποδοχήν του Βασιλέως Σουλτάν Μουράτ. Κατά τα έτη 1900 - 1911 εργάσθην μαζί με τον μακαρίτην Δ. Ζορμπάν, επίτροπο εις την Μονήν του Τιμίου Προδρόμου

εις εποχήν Πατριάρχου Ιωακείμ Κωνσταντινουπόλεως επί μίαν ολόκληρον δεκαετίαν, αφήσαντες κινητήν και ακίνητην περιουσίαν άνω των 1.500 λιρών, ζώα μεγάλα άνω των 50, αιγοπρόβατα 900, 3 - 4 μαγαζιά κ.λ.π. Επειδή πλέον εξεπλήρωσα το καθήκον μου προς την πατρίδα μου έπαυσα πλέον, προς ησυχίαν μου, εργάζομαι δε τώρα μόνο εις την γεωργικήν μου εργασίαν. Κατά την εποχήν της ανεργέσεως του Σχολείου «Νέον Γυμνάσιον Βέροιας» επί του μακαριστού Αρχιερέως Αποστόλου Μητροπολίτου Βέροιας, προσέφερον (δια τον ζηλευτόν εις άπαντας Γυμνάσιον) μικράν δωρεάν 54 λίρας (πεντήκοντα τέσσερας) και εξαπληρώθη ο πόθος μου τον οποίον επεθυμούν, να ίδω τη πατρίδι μου τέλειον Γυμνάσιον που τιμά όλους τους Βεριοείς».

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Πυρκαγιές και πλημμύρες της Βέροιας

Μέσα από το προσωπικό του ημερολόγιο αντλούμε πληροφορίες και για κάποια συμβάντα εκείνης της περιόδου:

«Κατά το διάστημα της ζωής μου είδον εν τη πατρίδι μου Βέροια δύο φοβεράς πυρκαϊάς, πρώτον του έτους 1864 μεγάλην πυρκαϊάν ήτις απετέφρωσε το ήμισυ της πόλεως και του έτους 1872 ετέρα πυρκαϊά αποτέφρωσε όλην την αγοράν και μετά πολλούς κόπους κατορθώσαμεν να σώσωμεν το μαγαζί μας με διάφορα εμπορεύματα.

9 Δεκεμβρίου 1935: Μεγάλη θεομηνίαν, πλημμύρα εν Βέροια πρωτοφανής εν τη ζωή μου. Ο ποταμός Τριπόταμος επλημμύρισε τόσο πολύ ώστε από το εργοστάσιο Σωσίδη μέχρι εργοστάσιο Χατζηνικολάκη παρέσυρε 8 γέφυρας πέτρινες και ξύλινες, από αρχαιοτάτων χρόνων. Έπεσαν 2 μύλοι ... Εντός του εργοστασίου το ύδωρ ανήλθεν εις 1,80 μέτρα, εσκέπασε όλα τα μηχανήματα, ευτυχώς όμως τα μηχανήματα δεν εβλάβησαν. Η ζημία του εργοστασίου ήτο πολύ μεγάλη, εξόδευσε η εταιρία άνω των ενάμιση εκατομμυρίων δραχμών.

Από την άλλη πλευρά της πόλεώς μας (Πολλά Κυπαρίσσια) παρέσυρε το ύδωρ πολλές οικίας και μεγάλας ζημίας εις τον μύλον Στεργίου Μάρκου, Λαδόμυλους, γέφυρας κ.λ.π. Τα νερά Βέροιας, Ναούσης, Βοδενών, Αλιάκμονος και Κρασοπούλι (Μελίκης) ενώθησαν όλα και έφεραν μεγάλην καταστροφήν εις τα χωριά Κουλούρα, Διαβατόν, Γιαντισιά, Αγία Μαρίνα και μεγάλην καταστροφήν εις όλην την γεωργίαν, καθώς και πολλά ζώα. Εις το χωρίον Κεφαλοχώρι (Ποζιάριας) πέραν του αναχώματος η ζημία ανέρχεται εις 75% της εσοδείας.

Όλοι οι ποταμοί οι οποίοι διήλθον εις το χωρίον Κεφαλοχώρι (πέραν του αναχώματος) ήτο ολόκληρος θάλασσα, που παρέσυρε και επνίγησαν 350 πρόβατα του Γρηγορίου Λόγγου. Μεγάλην καταστροφήν εις την γεωργίαν των πρώιμων σίτου, κριθής, βρώμης. Οι γεωργοί όλοι είχαν απελπισθεί, ευτυχώς όμως με θάρρος και επιμονή έσπειραν διάφορα είδη όψιμα, αραβόσιτον, βαμβάκι, σουσάμια, κέχρον και ούτω δεν εστερήθησαν από ψωμί».

Έτσι περίπου κλείνει η ζωή του Στέφανου Χατζηνικολάκη. Για τον τρίτο γαμπρό του Ιωάννη Μαλακούση είναι πολύ λίγα τα στοιχεία που έχω συλλέξει από ηλικιωμένους του χωριού μου. Ήταν ο μόνος από τους τρεις γαμπρούς του Ιωάννη Μαλακούση που δεν είχε άμεση σχέση με το χωριό μου. Τα τελευταία 40 χρόνια ασχολήθηκε ο εγγονός του Γιούλης, όταν κάηκε ο αλευρόμυλος στη Βέροια και μετά. Όμως δεν τα είχε πάει τόσο καλά

με την γεωργία.

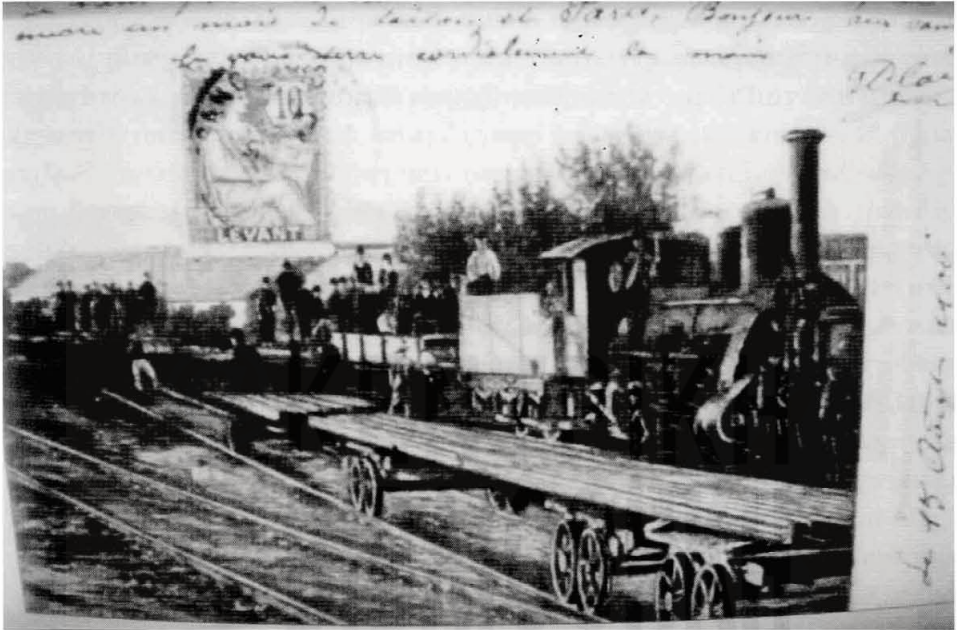
Η αδερφή του Δανάη (ο Γιούλης και η Δανάη ήταν παιδιά του Μιχάλη Μάρκου) χάρισε στην κοινότητά μας, στο Κεφαλοχώρι ένα οικόπεδο στην καρδιά του χωριού 7 στρέμματα για να κτιστεί Πολιτιστικό, Πνευματικό Κέντρο Λαογραφίας με το όνομά της. Ο γνωστός Βεροιώτης γιατρός Κ. Πολυζωίδης στο βιβλίο που έχει εκδώσει το 2002, «Η Ιατρική στη Βέροια», έκδοση του Ιατρικού Συλλόγου Ημαθίας, μέσα στη θαυμάσια συλλεκτική εργασία έχει και το βιογραφικό του γιατρού Στέργιου Μάρκου.

Περιοδικό «ΛΑΜΔΑ»

Απρίλιος 2005

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Ένας αιώνας μετά το πρώτο σφύριγμα του τρένου στην Ημαθία

*1894. Το πρώτο τρένο της γραμμής Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου.
Η εικόνα από καρτ ποστάλ του 1906.*

Πέρασαν εκατόν δέκα (110) χρόνια από τότε που σφύριξε για πρώτη φορά ο καρβουνιάρης, το τρένο. Ήταν το 1894, όταν ολοκληρώθηκε η κατασκευή της Σιδηροδρομικής Γραμμής Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου.

Σαν ένα μυθικό τέρας το περιγράφουν οι ηλικιωμένοι του Ρουμλουκιού. Έβγαζε, λέει, αχνό από τα ρουθούνια του. Σφύριζε βραχνά συνεχώς, ενώ στο μέτωπό του είχε ένα μόνο μεγάλο μάτι, που τη νύχτα έλαμπε σαν το μάτι του Κύκλωπα. Αγκομαχούσε στις ανηφόρες της Βέροιας, κουβαλώντας μεγάλες καρότσες. Έτσι ακριβώς μου το περιέγραφε η μαριά η Μαρία, η γιαγιά μου, που ήταν 10 χρονών κοριτσάκι όταν πρωτοπέρασε το τρένο έξω από το χωριό μου.

Το τρένο ήταν το μέσο που θα άλλαζε πολλά πράγματα σ' αυτόν τον βασανισμένο τόπο. Δεν ήταν υπερβολή αυτό που έλεγαν πως ήταν ευλογία Θεού το πέρασμά του. Σ' αυτό οφείλει την ανάπτυξη της η Αλεξάνδρεια.

Ο Σιδηροδρομικός Σταθμός του Γιδά ήταν από τους πιο οργανωμένους. Η εύφορη και ευλογημένη γη και ο εργατικός κόσμος της δημιουργούν γύρω από το Σιδηροδρομικό Σταθμό εμπορικό κέντρο. Η Αγροτική Τράπεζα και λίγο αργότερα η ΚΥΔΕΠ έκτισαν μεγάλες αποθήκες παράλληλα με τις γραμμές του τρένου για τη συγκέντρωση των δημητριακών, κυρίως τα σιτάρια, τα οποία μεταφέρονται σ' ένα άλλο εμπορικό κέντρο που είναι το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Γύρω από το Σταθμό του Γιδά κτίζονται καταστήματα σύγχρονα για την εποχή και το κυριότερο, πολλά επαγγέλματα που εξυπηρετούν τον αγροτικό πληθυσμό. Γίνεται πλέον σημείο αναφοράς των κατοίκων όλης της περιοχής. Ο Σιδηροδρομικός Σταθμός και ιδιαίτερα ο τηλεγράφος θα παίξουν σημαντικό ρόλο για την κοινωνία, ως κοινωνικό, επικοινωνιακό μέσο αλλά και κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα καθώς και λίγο αργότερα, στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους, όπου αντάλλαξαν τηλεγραφήματα ο Ελευθέριος Βενιζέλος από την Αθήνα και ο Βασιλιάς Γεώργιος Α' από το Σταθμαρχείο του Γιδά. Τηλεγραφήματα που έχουν καταγραφεί στις σελίδες της Ιστορίας ως καθοριστικά για εκείνες τις κρίσιμες ώρες και ημέρες (24 - 25/10/1912.)

Για μας όμως τα παιδιά, το τρένο, πέρα από την οικονομική και την ιστορική του διάσταση, είχε και άλλες πλευρές.

Να πω πρώτα-πρώτα, ότι πάρα πολλοί από τους συνομηλικούς μου είχαμε τελειώσει το δημοτικό, είχαμε μπει για καλά στην εφηβεία, αλλά δεν είχαμε την ευκαιρία να μπούμε στο τρένο. Το βλέπαμε απέξω, μετρούσαμε τα βαγόνια του, δεχόμασταν τους χαιρετισμούς των επιβατών, όταν βόσκαμε τα ζώα μας κατά μήκος της γραμμής, ανταποδίδαμε το χαιρετισμό, παρατηρούσαμε με ενδιαφέρον τον μαυρισμένο καρδοφρένο, τον μηχανοδηγό δηλαδή, αλλά τη γλύκα του ταξιδιού δεν την είχαμε δοκιμάσει. Κάποιοι τυχεροί, που είχαν ταξιδέψει μας περιέγραφαν ένα

*Ο σιδηροδρομικός σταθμός Αλεξάνδρειας
σε φωτογραφία του 1894.*

παράδοξο φαινόμενο: Ενώ, έλεγαν, το τρένο έτρεχε με μεγάλη ταχύτητα προς την Ανατολή, τα δέντρα και τα τηλεγραφοξύλα έτρεχαν με την ίδια ταχύτητα προς την αντίθετη κατεύθυνση!

Όταν μετά τη δεκαετία του εξήντα περίπου οι ατμομηχανές αντικαταστάθηκαν, τουλάχιστον στους επιβατικούς συρμούς από τις λεγόμενες αμαξοστοιχίες, τα οτομοτρίς, που εμείς τα λέγαμε μουτρίτσια, για μας απόκτησαν και μιαν άλλη χρησιμότητα, έγιναν τα χρονόμετρά μας, τα ωρολόγια. Πάρα πολλά γεγονότα της καθημερινότητάς μας τα ορίζαμε μέσα στη μέρα με βάση το πέρασμα του τρένου. Λέγαμε π.χ. ότι την τάδε δουλειά θα την αρχίσουμε, όταν περνάει το πρωινό μουτρίτς' ή θα επιστρέψουμε με τα μεγάλα ζώα από τη βοσκή, όταν θα περνούσε το προμεσημεριάτικο.

Για μια μεγάλη περίοδο από το τρένο εξασφάλιζαν μερικοί ενδιαφερόμενοι και την καθημερινή εφημερίδα. Στο τελευταίο βαγόνι υπήρχε ένας εφημεριδοπώλης. Έπρεπε να έχεις έτοιμο το αντίτιμο, ώστε να μη χασο-

Ο σιδηροδρομικός σταθμός Αλεξάνδρειας χιονισμένος.

μεράει ο άνθρωπος για ρέστα και στο λίγο χρόνο της στάθμευσης του τρένου στη στάση, γινόταν η συναλλαγή. Θυμούνται τώρα πως ο αδερφός μου ο Δημήτρης έτρεχε κάθε Δευτέρα για μήνες, το πρωί στη στάση, με μιάμιση δραχμή στο χέρι και αγόραζε μια εβδομαδιαία εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, νομίζω τη λέγανε «Δράση», όπου δημοσιευό-

ταν σε συνέχειες το έργο ενός Ρώσου συγγραφέα. Το έργο δεν το θυμούνται ούτε το συγγραφέα, μου έλεγε όμως ότι του είχαν δώσει το βραβείο Νόμπελ, αλλά η ρωσική κυβέρνηση δεν τον επέτρεψε να πάει να το παραλάβει.

Το γειτόνεμά μας με τη σιδηροδρομική γραμμή, που εμείς τη λέγαμε τζιαδέ, παραλίγο να στοίχιζε ακριβά στο χωριό μας την περίοδο της Κατοχής. Μια καλοκαιριάτικη μέρα, ενώ παίζαμε σ' ένα τσιαίρι, ακούσαμε μια τρομερή έκρηξη. Οι αντάρτες είχαν βάλει τη νύχτα μια νάρκη κάτω από τη ράγια. Όταν έφτασε εκεί το τρένο, φορτωμένο μάλλον με στρατιωτικό υλικό των Ναζί, έγινε η ανατίναξη. Ευτυχώς, πριν από τη μηχανή υπήρχε πάντοτε ένα ανοιχτό βαγόνι με βαριά άχρηστα υλικά, ώστε σε παρόμοιες περιπτώσεις να παίρνει εκείνο τη μπαχαριά. Έτσι δεν υπήρξαν τραυματισμοί ή θάνατος στρατιωτών. Ωστόσο, επειδή το σημείο της έκρηξης βρισκόταν

κοντύτερα στο δικά μας χωριό, θεωρήθηκε αυτό υπεύθυνο και σε λίγο χρόνο το έξωσαν πάνοπλοι Γερμανοί, και απαγόρευσαν κάθε κίνηση, κυρίως για όποιον ήθελε να βγει. Παράλληλα, άλλα τμήματα άρχισαν να μαζεύουν από τα σπίτια όλους τους άντρες. Όταν έφτασαν στο δικό μας πήραν και τον πατέρα μου. Είχε σχηματιστεί μια μεγάλη σειρά από χωριανούς, που βάνιζαν με σκυμμένα κεφάλια, γιατί πίστευαν πως τους πήγαιναν για εκτέλεση. Το ίδιο πιστεύαμε κι εμείς τα παιδιά που τους ακολουθούσαμε, γιατί θέλαμε να δούμε... πώς θα γίνει. Κάποια στιγμή ένας κρεμανταλάς Γερμαναράς έστρεψε προς το μέρος μας το αυτόματο, γαύγισε κάτι που δεν ήταν δυνατόν να το καταλάβουμε σαν λόγο, καταλάβαμε όμως, πως έπρεπε να βάλουμε φτερά στα ποδάρια και να εξαφανιστούμε. Πράγμα που έγινε.

Όσοι απόμειναν στο χωριό, οι γυναίκες, οι πολύ γέροι και οι ανήλικοι σταματήσαμε κάθε άλλη δουλειά και περιμέναμε με κομμένη την ανάσα μήπως ακούσουμε –ευχόμενοι να μην ακούσουμε– πυροβολισμούς. Ευτυχώς δεν ακούσαμε. Τους πήγαν στο σημείο που είχε εκτροχιαστεί το τρένο και δούλεψαν, μάλλον μαζί με έναν γερανό, που είχε φτάσει από τη Βέροια, ώσπου να το ξαναβάλουν στις ράγες.

Δυστυχώς, στις στάσεις του τρένου έγιναν και κάποια θανατηφόρα ατυχήματα, γιατί στην αρχή οι διαβάσεις αυτές ήταν αφύλαχτες. Στο χωριό μας σκοτώθηκε ένα κορίτσι, στη στάση του γειτονικού Λουτρού όμως υπήρξαν περισσότερα θύματα. Τέλος, τη δεκαετία του πενήντα είχαμε και μια αυτοκτονία στο τρένο μιας νεαρής κοπέλας, πάλι από το Λουτρό, για λόγους ερωτικής απογοήτευσης.

Θα κλείσω την ενότητα αυτή με μια ακόμα προσωπική ανάμνηση. Ήταν το 1949, ο Εμφύλιος είχε αγριέψει για τα καλά πάνω στα βουνά της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου, οπότε τα επιβατικά τρένα πολύ συχνά περνούσαν γεμάτα με στρατιώτες, με προορισμό την Κοζάνη και τη Φλώρινα, απ' όπου μετά προωθούνταν προς το μέτωπο. Μια μέρα που έβοσκα τα πρόβατα στη θέση «Βλάχος», κοντά στη σιδηροδρομική γραμμή, είδα να έρχεται από την πλευρά του Γιδά ένα τέτοιο τρένο. Πλησίασα όσο μπορούσα στη γραμμή και αντάλλαξα χαιρετισμούς με τους νεαρούς φαντάρους, πολλοί από τους οποίους δεν ήξεραν ότι πήγαιναν σαν τα πρόβατα στη σφαγή. Για κάποιο λόγο, το τρένο προχωρούσε πολύ αργά. Ξαφνικά μέσα από ένα βαγόνι ακούω μια γνωστή φωνή να με καλεί με το μικρό μου όνομα. Τον γνώρισα αμέσως. Ήταν ένας μπάρμπας μου, αδερφός της μάνας μου, που είχε βγάλει, μόλις με είδε και τα δυο χέρια έξω από το παράθυρο, κρατώντας στο ένα το μπερέ του και στο άλλο μερικά κουτιά τσιγάρα, που όταν έφτασε κοντά, μου τα έριξε, ενώ κάτι μου έλεγε, το οποίο όμως εγώ, λίγο από το αγκομαχητό της τεράστιας μηχανής και περισσότερο από το

Ξάφνιασμά μου δεν τα κατάλαβα. Το αναφέρω το περιστατικό, γιατί εκείνος ο θείος μου, που άφησε πίσω του φεύγοντας ένα χρονιάτικο γιο και ένα άλλο παιδί στο «δρόμο», δεν γύρισε ποτέ. Τραυματίστηκε βαριά σε μια μάχη και ξεψύχησε αργότερα, μέσα σε φρικτούς πόνους. Τον έθαψαν στο στρατιωτικό νεκροταφείο του Νεστόριου, κι όταν ύστερα από τρία χρόνια μετέφεραν τα κόκαλά του στο χωριό, η μάνα του βεβαιώθηκε ότι κρατούσε στα χέρια της ό,τι απόμεινε από τον λεβέντη γιο της, γιατί μέσα στην ξύλινη κάσα βρήκε και αναγνώρισε το σταυρό, που του είχε κρεμάσει στο στήθος, όταν έφευγε, για να το φυλάγει η Παναγία... Ήταν ο Ευάγγελος (Βαγκέλος) Κωνσταντίνου Μουστακόπουλος.

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Η απελευθέρωση του Γιδά. Μια σύντομη αφήγηση του αείμνηστου Θωμά Α. Κούγκα

Παρέλαση των αναπήρων έτος 1949.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1991, βρέθηκα στο σπίτι του μακαρίτη Θωμά Α. Κούγκα, για να μου αφηγηθεί το Ιστορικό της απελευθέρωσης του Γιδά το 1912, όπως το είχε καταγράψει η παιδική του μνήμη.

Σε ένα χαρτάκι είχα τις ερωτήσεις, όμως δεν χρειάστηκαν. Ο κ. Θ. Κούγκας 86 χρονών τότε είχε καθαρή μνήμη και μια βροντερή φωνή.

Είχε χαραγμένα, αποτυπωμένα, βαθειά στην ψυχή του όσα βίωσε και άκουσε από παλαιότερους. Ξετύλιγε το κουβάρι του χρόνου με έναν τρόπο δικό του. Τα γεγονότα τα περιέγραφε με χρονολογίες και ημερομηνίες, λες και τα διάβαζε σε χαρτί.

Τα θέματα που καταγράφηκαν εκείνη την ημέρα μέσα στα εξήντα λεπτά της ώρας ήταν πολλά. Μου μίλησε για την απελευθέρωση και το κτήμα του Γιδά, για τους πρόσφυγες, τον αγροτικό κλήρο, το Σ. Σταθμό, το Βασιλιά Γεώργιο, την ημέρα της μάχης Γιαννιτσών, το παλιό χωριό Γιδάς, τον Άγιο Αθανάσιο, τα κοινοτικά και δημοτικά θέματα στα οποία είχε πάντα συμμετοχή. Πρόλαβε ακόμα να μου μιλήσει για τη μετονομασία του Γιδά σε Αλεξάνδρεια. Θέματα που ο ίδιος έχει βιώσει. Σήμερα θα περιοριστώ μόνο στο γεγονός της απελευθέρωσης του Γιδά. Ίσως μια άλλη φορά να δημοσιεύσω και τα υπόλοιπα στοιχεία, τα οποία θεωρώ πολύ χρήσιμα για

τον αυριανό ερευνητή.

Ας δούμε όμως πώς μας περιγράφει το γεγονός της απελευθέρωσης, μια και ο χρόνος της επετείου μας το επιτρέπει:

«Την απελευθέρωση του Γιδά την έζησα, ήμουν μεγάλο παιδί, είχα ξεκινήσει και το σχολείο. Το Σεπτέμβριο άρχιζε το σχολείο, τον Οκτώβριο είχαμε την απελευθέρωση. Έτσι δεν πρόλαβα να καθίσω στα θρανία.

Ήταν μια βροχερή μέρα του Οκτώβρη, όταν το απόγευμα πρωτοπάτησε ο ελληνικός στρατός στο Γιδά. Τον περίμεναν οι κάτοικοι με αγωνία στην παλιά αγορά. Εκεί όπου είναι το ξενοδοχείο «Αδωδώνη» και γύρω απ' αυτό ήταν τα παλιά μαγαζιά, η αγορά του Γιδά. Αρκετοί στρατιώτες βολεύτηκαν στο σχολείο και οι υπόλοιποι μοιράστηκαν σε όσους διέθεταν δωμάτια δεύτερα. Ο πατέρας μου πήρε πέντε στρατιώτες, τους άναψε μια μεγάλη φωτιά στο τζάκι, στεγνώθηκαν, ζεστάθηκαν. Τους ετοίμασε η γιαγιά μου φαγητό, έφαγαν, το πρωί γέμισαν και τα σακίδια τους ψωμί και τυρί και έφυγαν για τον προορισμό τους, για τα Γιαννισά μάλλον. Πρωτού πατήσει εδώ το τάγμα ή ο λόχος, ένας αξιωματικός ήρθε ως προπομπός στο Γιδά. Ζήτησε τον Θεοχάρη Κούγκα και έφυγαν για το Λιανοβέργι, πίσω σε κάτι παλιομάνες, στις οποίες ήταν ταμπουρωμένη η οπισθοφυλακή των Τούρκων, ενώ ο μεγάλος όγκος του Τουρκικού στρατού περνούσε την ξύλινη γέφυρα του Καρά - Ασμάκ (Λουδία), με κατεύθυνση τα Γιαννισά. Ο αξιωματικός Μαυρομιχάλης είχε ταμπουρωθεί και αυτός στις παλιομάνες. Άκουσε έναν πυροβολισμό και σηκώθηκε για να δει από πού προήλθε ο πυροβολισμός, ακολούθησε δεύτερος και η σφαίρα τον βρήκε στο κεφάλι, οπότε έπεσε στην αγκαλιά του Θεοχάρη. Τον αξιωματικό τον θάψαν στο Πλατύ και το μνήμα του νομίζω πως βρίσκεται ανατολικά από τα γραφεία του Σ. Σταθμού Πλατέως».

(Το θέμα αυτό ίσως χρειάζεται περισσότερη έρευνα, αν και ο αυριανός ερευνητής μπορεί να το λάβει σαν βέβαιο ιστορικό στοιχείο).

Θα προσθέσω τώρα και τη σύντομη αναφορά στο Βασιλιά Γεώργιο.

«Τις ημέρες εκείνες που τα στρατεύματα προχωρούσαν προς τα Γιαννισά και έδιναν τη μάχη στήθος με στήθος, ο Βασιλιάς Γεώργιος εγκαταστάθηκε στο κτίριο του Σ. Σταθμού Γιδά. Κάποια στιγμή ανέβηκε στο καμπαναριό της εκκλησίας, στην Παναγία και από κει ψηλά με τα κιάλια παρακολούθησε τις εξελίξεις στα Γιαννισά».

Αυτά για σήμερα με θέμα και την απελευθέρωση του Γιδά τον Οκτώβριο 1912. Να σημειώσω, πως όλα τα παραπάνω, είναι μια απλή αφήγηση ενός ανθρώπου που τις ημέρες εκείνες ήταν 5 - 6 ετών.

«Ο Πολίτης»

Τρίτη 2 Οκτωβρίου 2012

Από το παλιό αρχείο του Δήμου Αλεξάνδρειας 1941 - 1943.

Οι 18 οικογένειες προσφύγων της Βουλγαροκρατούμενης ζώνης «Δύο φορές πρόσφυγες»

Το παλιό αρχείο της Κοινότητας Γιδά και αργότερα του Δήμου Αλεξάνδρειας, αποτελεί μιαν ανεξάντλητη πηγή πληροφοριών για την πόλη μας και τα γύρω χωριά. Δυστυχώς, όπως έχω ξαναγράψει, αυτά τα πολύ σπουδαία και χρήσιμα έγγραφα κάθε είδους φορτώθηκαν κάποτε σαν άχρηστο υλικό σε κάποιο φορτηγό και στοιβάχτηκαν μέσα σ' έναν υγρό και ανήλιο τοιμεντένιο χώρο στο Αμφιθέατρο. Ας είναι καλά ο συμπολίτης μας Δημήτρης Μπέλλος, που φρόντισε να περισώσει ένα μέρος, αλλά και η Βέτα η Ποράβου, ο καλός φύλακας-άγγελος της ταλαιπώρης Βιβλιοθήκης (βιβλιοθήκη να την κάμει ο θεός!), που τα αρχαιοθέτησε και τώρα τελευταία μάλιστα φρόντισε να υποστούν και ηλεκτρονική επεξεργασία.

Στο αρχείο αυτό πέρασα και περνώ αμέτρητες ώρες. Ανοίγεις έναν υποφάκελο και ο χρόνος αλλάζει αμέσως μορφή. Μεταφέρεσαι στις προπολεμικές δεκαετίες και βλέπεις να ζωντανεύουν μπροστά σου εικόνες από τον αγώνα και την αγωνία εκείνων των ανθρώπων, που ζούσαν, οι περισσότεροι τουλάχιστον, κάτω από συνθήκες τόσο άθλιες, που σήμερα δεν μπορούμε ούτε με τη φαντασία μας να τις συλλάβουμε.

Σε μια έρευνα που έκανα τελευταία ήρθαν στα χέρια μου νέα έγγραφα και εκτιμώ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ
Αριθ. Πρωτ. 39877/1877 ✓
Εν Θεσσαλονίκη τῆ 00 Ἀπριλίου 1942
Ἐπείγουσα
Προς
Τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος Γιδά

* Ἀποστέλλομεν ὑμῖν συνημμένως τὴν ὑπ' ἀριθ. 465/ΠΙ-2-1 ἄναφοράν τοῦ Ἐπισμηριοῦ Ἀθῆν. Ἐκπαίδευσσεως Βεροίας, ἧς τοῦτες ἔσασ ἀρῆσ ἢ ἐπίταξις του βιά τῆς ὑπ' ἀριθ. 17497, 487/Ι2-2-1942 ἡμετέρας ἀπαγορεύσεως θεωρηθέντος ὡς ἐγκυρία λεημιένου καὶ ἐπιταχθέντος Ἀθῆν. Ἐκκαλείου Γιδά, πρὸς στέγασ ὅτι προσφύγων, καὶ παρακαλοῦμεν ἔσασ ἐξεύρητε ἕτερον οἶκον μα διαθέσιμον, ἢ περιληφθέντων διαθέσιμα ἐκμίσθια συνήμενα νά ἐπιταχθοῦν πρὸς στέγασιν τῶν ἐν τῷ Ἀθῆν. Σχολεῖῳ προσφύγων, καὶ μᾶς ἀποδείξετε τοῦτο δι' ἐγγράφου ἀναφορᾶσ ὅτι ἵνα βάσει ταύτης προκαλέσωμεν σχετικὴν γνωμιάτευσ. ν ἐπὶ ἁπλοτητοῦ τῶ ἄρθρου Ι τοῦ Ν.Δ. 571/41 καὶ ἀκολούθως προβῶμεν εἰς τὴν ἐπίταξιν ἑν του.-

Ἐντολῆ Ὑπ. Γεν. Διοικήτερος Μακ.
Ὁ Διευθυντής
Κ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Κοιν/σις
συνέσεια

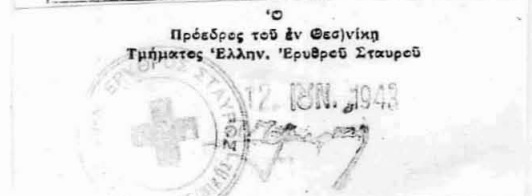
σήμερα θα αναγνωρίσουν ανάμεσα στα ονόματα εκείνα τους άμεσους ή έμμεσους προγόνους τους, θέλω να πω τον πατέρα και τη μάνα τους ή τον παππού και τη γιαγιά.

Η ονομαστική κατάσταση περιλαμβάνει τους:

Ιωάννη Λαφαζανίδη, Κυριακή Καρτερίδου, Σωκράτη Στεφανίδη, Χρήστο Ξανθόπουλο, Απόστολο Παπαδόπουλο, Ελένη Λαφαζανίδου, Αναστ. Καλαϊδοπούλου, Παναγ. Γρηγοριάδη, Κοσμά Τερζίδη, Κυριακή Παναγιωτίδου, Χρήστο Λαζαρίδη, Γεώργιο Λαφαζανίδη, Νικόλαο Ιωακειμίδα.

Στην Βουλγαροκρατούμενη ζώνη η κατάσταση είναι άσχημη εξαιτίας της καταδίωξης του ελληνικού πληθυσμού (δολοφονίες, συλλήψεις κληρικών και δασκάλων, απέλαση των ανηλίκων στην Βουλγαρία για εργασία, βαριά φορολογία). Μεταξύ των χειρότερων κτηνωδιών της Βουλγαρικής πλευράς ξεχωρίζουν τα γεγονότα της Δράμας με εκτέλεση πατριωτών στο Δοξάτο και σε χωριά, στις 28 και 29 Σεπτεμβρίου 1941, για να κατασταλεί οποιαδήποτε ενέργεια κατά της Βουλγαρικής εξουσίας.

A.	Επώνυμο, όνομα και όνομα πατρός	Συγγενική σχέση μελών προς άρχηγόν	Ηλικία
1	Λαφαζανίδης Νικόλαος	Πατέρας	42
2	Καλαϊδοπούλου Βασιλική	Υπόχρεη	39
3	Καλαϊδοπούλου Κωνσταντίνος	Υπόχρεος	15
4	Χαρογιάννης Νικόλαος	Υπόχρεος	13
5	Λαφαζανίδης Ιωάννης	Υπόχρεος	11
6	Λαφαζανίδης Βασίλειος	Υπόχρεος	8

Όπως συμβαίνει πάντοτε με τους δυστυχημένους πρόσφυγες, το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν, όταν φτάνουν σε κάποιο μέρος, είναι εκείνο της στέγασης. Πού θα μπορέσουν να βρουν ένα προσωρινό καταφύγιο, πριν αναζητηθούν μονιμότερες λύσεις. Το πρόβλημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο, όταν στην επίλυσή του ανακατεύονται Έλληνες γραφειοκράτες.

Στο επίσημο έγγραφο που ακολουθεί και αφορά τις δεκατρείς οικογένειες που προαναφέραμε, διαβάζει κανείς πράγματα που του φέρνουν δάκρυα πόνου για το δράμα των προσφύγων, αλλά και γέλια με δάκρυα, για το «μπουρδούκλωμα» των κρατικών υπηρεσιών, που το κάνει ακόμα πιο αστείον η γλώσσα που χρησιμοποιούν.

Απολαύστε το!

(Το βιβλιάριο της οικογένει-
ας Νικολάου Λαφαζανίδη είναι
επίσης σημαντικό αποδεικτι-
κό στοιχείο για την κατάσταση
εκείνων των ημερών.

Εν Θεσσαλονίκη τη 30 Απρι-
λίου

Επείγουσα

Προς

Τον Πρόεδρον της Κοινότη-
τος Γιδά

Αποστέλλομεν υμίν συνημ-
μένως την υπ' αριθ. 485/11 - 4 -
42 αναφοράν του Επιθεωρητού
Δημ. Εκπαιδύσεως Βέροιας,
ζητούντες όπως αρθή η επίταξις
του δια της υπ' αριθ, 17497, 497/
12-2-1942 ημετέρας αποφάσεως
θεωρηθέντος ως εγκαταλειμμέ-

νον και επιταχθέντος Δημ. Σχολείου Γιδά, προς στέγασιν προσφύγων, και
παρακαλούμεν όπως εξεύρητε έτερον οίκημα διαθέσιμον, ή περιλαμβάνον
διαθέσιμα δωμάτια δυνάμενα να επιταχθούν προς στέγασιν των εν τω Δημ.
Σχολείω προσφύγων και μας υποδείξητε τούτο δι' εγγράφου αναφοράς ίνα
βάσει ταύτης προκαλέσωμεν σχετικήν γνωμάτευσιν της Επιτροπής του άρ-
θρου Ι του Ν.Δ 571/ 41 και ακολούθως προβώμεν εις την επίταξίν του.-

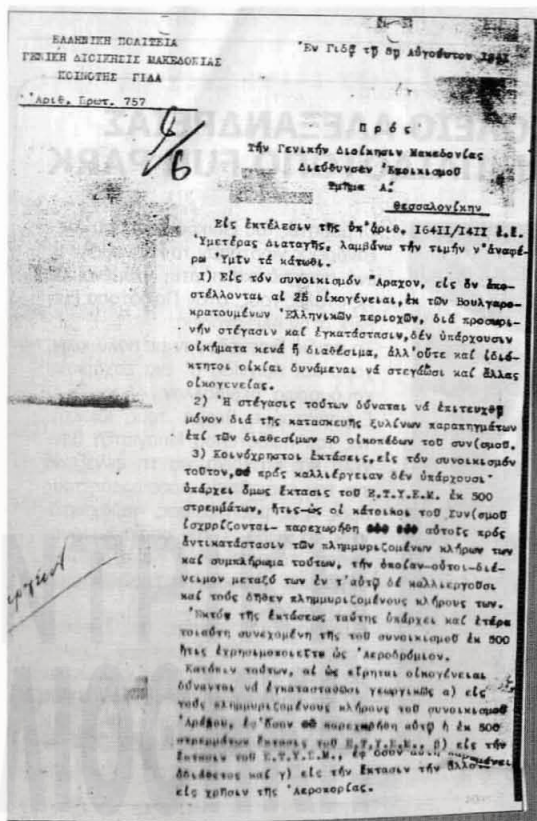
Εντολή Υπ. Γεν. Διοικητού Μακ.

Ο Διευθυντής

Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

«Ο Πολίτης»

Τρίτη 17 Φεβρουαρίου 2010

Πασχαλινές αναμνήσεις από το Ρουμλούκι

Ο λαός του Ρουμλουκιού υπήρξε πιστός στα ήθη, έθιμα τις λαϊκές και χριστιανικές παραδόσεις. Επιβίωσε βασιζόμενος σ' αυτό που ο ίδιος δημιούργησε στο πέρασμα των αιώνων. Δεν δανείστηκε, αλλά ούτε και δάνεισε στοιχεία λαογραφικά, κοινωνικά κ.α. Ο πατριαρχικός τρόπος ζωής τον ανέδειξε σαν μια υποδειγματική κοινωνία στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Άνθρωποι ολιγογράμματοι, πειθαρχημένοι στους κανόνες της ζωής. Πονόψυχοι, φιλήσυχοι, ολιγαρκείς. Και σήμερα ακόμα μετά τη σαρωτική καταγίδα από αμέτρητες ξένες επιρροές, πολλές συνήθειες διατηρούνται αναλλοίωτες και μεταλαμπαδεύονται στις νεότερες γενεές.

Θα προσπαθήσω να περιγράψω μερικές απ' αυτές, όπως έχουν διασωθεί στη μνήμη μου από τα παιδικά μου χρόνια, μνήμες από το Πάσχα, απ' τη γιορτή του φωτός.

Το Πάσχα στο Ρουμλούκι το καρτερούσαν μικροί και μεγάλοι, ήταν ιδιαίτερη Ορθόδοξη Χριστιανική γιορτή, ήταν η γιορτή της Άνοιξης, της αναγέννησης, της ίδιας της ζωής. Η εκκλησία με τις παραδόσεις των Πατέρων, μας τροφοδότησε και μας τροφοδοτεί αυτές τις ημέρες με ελπίδα.

α. Οι Λαζαρίνες

Οι γιορτές του Πάσχα εκείνα τα χρόνια που εγώ θυμάμαι, άρχιζαν με ένα όμορφο έθιμο το Σάββατο του Λαζάρου. Ένα έθιμο που δεν γνωρίζουμε την αρχή του, γνωρίζουμε όμως το τέλος, που ήταν η σαρωτική δεκαετία του 50 - 60.

Το Σάββατο του Λαζάρου κοπέλες από 13 - 17 ετών έκαναν ομάδες σε κάθε μαχαλά, γινόταν Λαζαρίνες και γύριζαν από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας το Λαζαρόκο. Τα λόγια του φτωχά, σημασία όμως είχε ότι τιμούσαν τον φίλο του Χριστού, που είναι πολύ συμπαθής στον ελληνικό λαό.

Οι πληροφορίες που έχω από ηλικιωμένες γυναίκες λένε πως προπολεμικά ντύνονταν με τα γιορτινά ρούχα, τον άσπρο σαϊιά, το τσεμπέρι στο κεφάλι, ένα μαύρο και άσπρο μαντήλι, τα ακριβά ασημικά των μανάδων, λουλούδια της εποχής και τραγουδώντας χόρευαν αντικριστό χορό, ενώ μια μικρότερη κοπέλα κρατούσε καλάθι για το φιλοδώρημα, που συνήθως ήταν αυγά. Το έθιμο αυτό σταμάτησε στα δύσκολα χρόνια των πολέμων και εμφανίστηκε μετά τον εμφύλιο, όχι όμως με Ρουμλουκιώτισσες, αλλά σουκακιάρες. Αυτές φορούσαν παρδαλά, μακριά φουστάνια, μαντήλια χρωμα-

τιστά, κόκκινα, κίτρινα, γαλάζια, πολλά λουλούδια στο κεφάλι και τα λόγια μπερδεμένα στο τραγούδι.

Έχω καταγράψει τα λόγια που έλεγαν οι Ρουμλουκιώτισσες κι εδώ όμως, δεν έχουν μια αρχή και ένα τέλος με το όλο θέμα:

«Ήρθιν ι Λάζαρους, ήρθαν τα Βαΐα
ήρθιν η Κυριακή που τρών τα ψάρια
Σήκου Λάζαρι κι μην κοιμάσι
ήρθαν η μάνα σου από την πόλη
σίφιρι χαρτί κι καλαμάρι.
Γράφι Θόδωρη, γράφι Δημήτρη
γράφι Λιμουνιά κι Κυπαρίσση
τώρα λάλησιν του χιλιδόνι
κι απ' τ' χρον'».

Η λαϊκή παράδοση λέει πως όταν ο Λάζαρος ξανάρθε στη ζωή, δε γέλασε ποτέ, έμεινε ως το τέλος της ζωής του αγέλαστος, εξαιτίας των φρικτών πραγμάτων που βίωσε στον κάτω κόσμο. Πάνω σ' αυτή τη λαϊκή παράδοση υπάρχουν και τα εξής λόγια:

- Πες μας Λάζαρε, τι είδες εις τον Άδη που επήγες;
- Είδα φόβους, είδα τρόμους, είδα βάσανα και πόνους.
Δώστε λιγάκι νεράκι
να ξεπλύνω το φαρμάκι της καρδιάς,
των χειλιών και μη μ' ερωτάτε πλέον....

β. Ο Βαϊός

Ο Βαϊός, όπως λέγαμε εμείς την Κυριακή των Βαΐων, ήταν από τις «βαριές», τις μεγάλες γιορτές της χριστιανοσύνης. Όλοι πήγαιναν στην εκκλησία να προσκυνήσουν και να πάρουν την ευλογία του παπά, που συνοδευόταν από ένα κλωνάρι Βαΐας, ένα κλωνάρι δηλαδή δάφνης. Αν το κλωνάρι είχε πολλά άνθη, τότε θα πρόκοβαν τα π'λιά, τα κλωσόπουλα. Τη Βαΐα την θεωρούσαν ιερό δώρο και την τοποθετούσαν στο εικονοστάσι.

Οι κανόνες της εκκλησίας επιτρέπουν αυτή την Κυριακή ένα γεύμα με ψάρι. Το αγαπημένο ψάρι για τους Ρουμλουκιώτες ήταν το γριβάδι και ο γουλιανός, ψάρια που τα έπιαναν οι ίδιοι στον Αλιάκμονα και παλιότερα στο Βάλτο των Γιαννιτών.

γ. Μεγάλη Εβδομάδα

Ήταν βαρύ και πένθιμο το κλίμα τη Μεγάλη Εβδομάδα. Θυμάμαι ακόμα την εικόνα των μαυροφορεμένων γυναικών στο χωριό μου, το Κε-

φαλοχώρι. Μικρές, μεγάλες, με τα μαύρα μαφέσια – μαντήλια στο κεφάλι, μπουρμπουλιασμένες, με κρυμμένο δηλαδή το πρόσωπο, σε ένδειξη πένθους και με ένα πλόχειρο -μια χούφτα- κεριά, φτιαγμένα στο σπίτι με αγνό κερι μέλισσας. Στο άλλο χέρι λουλούδια σπιτικά. Σκυμμένες, αμίλητες σαν να είχαν σπιτικό νεκρό. Αναβαν παντού κεριά, μα τα περισσότερα στην μητέρα του Χριστού, να την παρηγορήσουν για το θάνατο του γιου της. Την έκαναν κουράγια με λόγια αληθινά και αν κάποια μάνα ήταν χαροκαμένη, θα την παρηγορούσε με το δικό της βαρύ πένθος. Πολλές επίσης γυναίκες, συνήθως γεροντότερες άρχιζαν τη Μεγάλη Εβδομάδα με «τριΐμιρου», με τριήμερο δηλαδή, που σημαίνει πως για τρεις μέρες δεν έβαζαν στο στόμα τους όλη την ημέρα ούτε μπουκιά. Μόνο σαν βασίλευε ο ήλιος έπιναν έναν καφέ.

Μ. Τετάρτη ή Κόκκιν' Τιτράδ'. Η πρώτη δουλειά ήταν να βάψουν τρία αβγά για την Παναγία, τα οποία τοποθετούσαν στο εικονοστάσι, όπου θα παρέμεναν όλο το χρόνο. Τα προηγούμενα τα έπαιρναν, τα έσπαζαν και τα τάζιζαν στις κότες. Συνέβαινε καμιά φορά κάποιο από αυτά, με την πολυκαιρία να παθαίνει μια παράξενη αλλοίωση. Για την ακρίβεια, όταν αφαιρούσαν το τσόφλι έβλεπαν ότι το ασπράδι και ο κρόκος είχαν πάρει ένα πιο σφαιρικό σχήμα, ήταν σκληρά σαν πέτρα και συγχρόνως αποκτούσαν μια μικρή διαύγεια. Το αβγό αυτό το θεωρούσαν σαν κάτι ιερό και το χρησιμοποιούσαν σαν φυλαχτό οι έγκυες γυναίκες, που είχαν προβληματική εγκυμοσύνη, τις βοηθούσε δηλαδή να κρατήσουν το έμβρυο ως τη γέννα. Ίσως γι' αυτό και το ονόμαζαν κρατήρ' (το κρατήρι). Άλλες πάλι νοικοκυρές σταύρωναν με το κρατήρ' τους αρρώστους και έλεγαν ψιθυριστά και κάτι ακαταλαβίστικα λόγια, που τα κρατούσαν σαν μυστικό και τα παρέδιδαν σε κάποια εγγονή, όταν καταλάβαιναν ότι πλησιάζει το τέλος τους.

Μ. Πέμπτη (Πέφτ' στο τοπικό ιδίωμα). Ήταν η πιο κουραστική μέρα. Έπρεπε να γίνουν οι νησιτίσιμες πίτες, ακόμα και χωρίς λάδι, να βαφούν όλα τα αβγά με ριζάρι, ένα φυτό, που η ρίζα του, όταν βράσει, βγάζει κόκκινο χρώμα. Μ' αυτό βάφονταν άλλωστε εκείνα τα χρόνια και όλα τα νήματα και οι κάνουρες -κλωστές από πρόβειο μαλλί.

Τη μέρα αυτή πλάθονταν και οι «πασκαλιές». Πρόκειται για ένα είδος κουλούρας, αυτό που σήμερα λέγεται τσουρέκι. Γινόταν φυσικά με αλεύρι κοσκινισμένο με τη λεπτή σίτα, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο άσπρο και με προζύμι. Μετά το ζύμωμα σχημάτιζαν, ας το πούμε, ένα πλαστό- ένα καρβέλι-, τοποθετούσαν στη μέση του ένα βρασμένο κόκκινο αβγό και τις άλειφαν με κρόκο νωπού αβγού, για να πάρουν κατά το ψήσιμο ένα κίτρι-

νωπό, γυαλιστερό χρώμα.

Όλες οι δουλειές όμως έπρεπε να τελειώσουν ως την ώρα που θα χτυπούσε πένθιμα η καμπάνα. Από τη στιγμή εκείνη σταματούσε κάθε δραστηριότητα στο σπίτι. Ο κόσμος πήγαινε στην εκκλησία για να παρακολουθήσουν τα Άγια Πάθη. Ν' ακούσει τα μοιρολόια που έλεγαν οι γυναίκες για το Χριστό. Θυμάμαι, την μακαρίτισσα τη μάνα μου, που ήταν τελείως αγράμματη, μα ήξερε απ' έξω όλους τους στίχους, που είναι ολόκληρο κατεβατό. Θα γράψω μόνο μερικούς:

«Σήμερα, μαύρους ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερα όλοι θλίβουντι κι τα (ι) βουνά λυπούνται,
σήμερα έβαλαν βουλή οι άνομοι Ουβραίοι,
οι άνουμοι κι τα σκυλιά, κι οι τρις καταραμένοι
να πιάσουν τον Ιησού Χριστό, των πάντων Βασιλέα...».

Είναι πράγματι ένα πολύ συγκινητικό αφιέρωμα στο Χριστό, και απ' όσο ξέρω ψέλνεται, με διάφορες παραλλαγές, σε όλη την Ελλάδα.

Η συνήθεια να ξαγρυπνούν γυναίκες μέσα στην εκκλησία όλη τη νύχτα της Μ. Πέμπτης για να φυλάγουν, όπως έλεγαν το σταυρωμένο Χριστό υπάρχει και σήμερα. Ίσως όμως να μην γίνεται με την ίδια ιεροπρέπεια και το σεβασμό, που γινόταν παλιότερα.

Μ. Παρασκευή. «Σήμερα τρέμ' η Γης, τρέμουν τα επουράνια», έλεγαν στο χωριό μου για τη Μ. Παρασκευή. Είναι η μόνη μέρα του χρόνου που δεν γινόταν καμιά εργασία. Οι άνδρες δεν έπιαναν σκεπάρνι, σφυρί ή άλλο γεωργικό εργαλείο στα χέρια. Οι γυναίκες πάλι, δεν έπιαναν ψαλίδι, βελόνη, δεν φουκαλνούσαν - δεν σκούπιζαν- δεν μαγείρευαν.

Οι εκκλησιές τότε δεν είχαν ακόμα ηλεκτρικό ρεύμα. Οι μόνες πηγές που σκόρπιζαν έναν λιγοστό και αχνό φωτισμό, ήταν τα καντήλια που κρέμονταν μπροστά στις εικόνες των αγίων και τ' αγιοκέρια που κρατούσαν οι χριστιανοί. Εκείνα τα ευλογημένα όμως, σε αντίθεση με τα σημερινά που σκορπούν γύρω τους μαύρο καπνό, άπλωναν μέσα στη γεμάτη από κόσμο εκκλησία το υπέροχο άρωμα της πρώτης ύλης τους, του γνήσιου κεριού.

Εμείς τα παιδιά από μέρες νωρίτερα προμηθευόμασταν με νόμισμα κάποια αβγά. μικρά φυλλάδια σε μορφή βιβλίων, όπου ήταν γραμμένα τα εγκώμια και προσπαθούσαμε να μάθουμε να τα ψάλλουμε. Έτσι το βράδυ της Μ. Παρασκευής μέσα στον Άγιο Δημήτρη επικρατούσε την ώρα που άρχιζαν να ψέλνονται αυτοί οι λυπητεροί ύμνοι από τον παπά πρώτα και ύστερα από τους ψάλτες μια διάχυτη κακοφωνία, η οποία όμως δεν πρέπει

να ενοχλούσε κανέναν.

Η περιφορά του Επιτάφιου στους δρόμους γύρω από την εκκλησία ήταν μια αληθινή απόλαυση και ας εικόνιζε μια κηδεία. Η δυνατότητα που είχαμε να μιλούμε, στην αρχή χαμηλόφωνα και ύστερα τελείως ελεύθερα, το ανοιξιάτικο αεράκι που έφερε ως τα ρουθούνια μας αρώματα από τις ανθισμένες πασχαλιές και τους μυρτζιτζιούς, ο κατά κανόνα, καθαρός ουρανός, ακόμα και αυτή η ελαφριά ψύχρα, ιδιαίτερα, όταν το Πάσχα ήταν πολύ πρώιμο, έδιωχνε από μέσα μας τα πένθιμα αισθήματα των ημερών και μας προετοιμάζε για τη χαρά της Ανάστασης.

Όταν η τελετή γύριζε πάλι πίσω, αυτοί που κουβαλούσαν τον Επιτάφιο τον σταματούσαν στην είσοδο της εκκλησίας κι εμείς τα παιδιά έπρεπε να περάσουμε αρκουδίζοντας από κάτω. Οι μεγάλοι καθώς φιλούσαν ακόμα μια φορά την κεντητή εικόνα του νεκρού-προσωρινά-Χριστού, έπαιρναν και μερικά μαραμένα μεν, αλλά γιομάτα μοσκοβολιά λουλούδια με τα οποία ήταν στολισμένο το κουβούκλιο του Επιτάφιου. Εύρισκαν κι αυτά τη θέση τους στο εικονοστάσι τους.

Μετά την επιστροφή στο σπίτι, έστρωναν ένα μεγάλο μισάλι -μεγάλη υφαντή πετσέτα- κάτω στο πάτωμα, έβαζαν σε ένα βαθύ μ' σουρι -πιάτο- μαύρο κρασί και βουτούσαν όλοι το ψωμί. Σε άλλο πιάτο υπήρχε ξύδι. Εκεί μούσκευαν πράσινα κρεμμυδάκια, σκόρδα και μαρούλια. Το λιτό αυτό δείπνο αποτελούσε για τις περισσότερες γυναίκες και το μοναδικό γεύμα της ημέρας.

Μ. Σάββατο. Όλος ο κόσμος βιαστικός έτρεχε να προλάβει τις τελευταίες εργασίες, που δεν ήταν λίγες. Ιδιαίτερα οι νοικοκυρές την ημέρα αυτή είχαν το μεγαλύτερο φορτίο: Και πρώτα - πρώτα να ετοιμάσουν το αρνί με τα μπιτο(ζ)ιβίσια. Εδώ θεωρώ σκόπιμο ν' ανοίξω μια παρενθεση. Επικράτησε σήμερα να λένε οι νεότεροι

*Το άναμμα του φούρνου για το ψήσιμο του αρνιού.
Στη μέση εγώ, αριστερά και δεξιά τα αδέρφια μου,
Δημήτρης και Βασίλης.*

ότι «εμείς φάγαμε μπιτσιβίσι ή μπιτσιβίσια» και να εννοούν το φουρνιστό αρνί, με τον τρόπο, ίσως το μοναδικό, που γίνεται στον τόπο μας. Στην πραγματικότητα μπιτσιβίσια στο τοπικό ιδίωμα ονομάζονται τα σπλάχνα του αρνιού, που αποτελούν όμως ένα μέρος από το παραδοσιακό αυτό φαγητό. Ρώτησα έναν φίλο μου φιλόλογο γι' αυτό το φαινόμενο στο λόγο και κάτι μου είπα για ένα σχήμα λόγου ή κάτι τέτοιο, στο οποίο ένα σύνολο από πράγματα δέχονται ως ονομασία τους το όνομα ενός από τα υλικά που συμμετέχουν. Έτσι και εδώ, από τα σπλάχνα που βρίσκονται στο ταψί με πολλά άλλα «καλούδια», μας προέκυψε το όνομα του φαγητού να λέγεται μπιτσιβίσι-α. Τέλος πάντων.

Ήταν και είναι λοιπόν μια ολόκληρη ιεροτελεστία η προετοιμασία του φαγητού αυτού, και λέω είναι, διότι αυτή η πατροπαράδοτη συνήθεια δεν ξεχάστηκε από τη ρουμλικιώτικη οικογένεια. Αξιίζει όμως, νομίζω, να περιγράψω τον τρόπο με τον οποίο ετοιμαζόταν αυτό το πασχαλινό τραπέζι, με περισσότερες λεπτομέρειες.

Με τα πασχαλινά ψητά αρνιά. Ο πατέρας μου Θωμάς Δελιόπουλος στη μέση, με τα δυο αδέρφια του.

Το αρνί που προερχόταν συνήθως από το κοπάδι της οικογένειας, σφαζόταν το μεσημέρι. Το είχαν σημαδεμένο από μέρες με κόκκινη μπογιά, στο μέτωπο ή στη ράχη.

Τα παιδιά στριφογύριζαν γύρω από τον σφάχτη, για να τα βάλει με το δάκτυλό του λίγο αίμα, μια βούλα στο μέτωπο και στο μάγουλο. Πίστευαν πως το αίμα του αρνιού, όπως και του χριστουγεννιάτικου γουρουνιού, έχει τη δύναμη ν' απομακρύνει τους ψύλλους, τις ψείρες, τα κουνούπια, που εκείνα τα χρόνια τυραννούσαν τον ντόπιο πληθυσμό. Ακόμα πίστευαν πως τους προστατεύει και από αρρώστιες, που είναι φυσικό, αφού αν δεν τους τσιμπούσαν όλα αυτά τα βλαβερά έντομα, θα είχαν καλύτερη υγεία το καλοκαίρι.

Ας γυρίσουμε όμως στο αρνί. Όταν τελείωναν οι άντρες με το γδάρισμα

και τα υπόλοιπα αναγκαία, το έπαιρναν οι γυναίκες και άρχιζε η προετοιμασία:

Πρώτη φροντίδα να πλυθούν τα μπιτσιβίσια - τα εντόσθια, συκώτι, πνευμόνια, καρδιά, έντερα. Τα τελευταία μάλιστα, με μια ειδική τεχνική έπρεπε να γυριστούν, να έρθει δηλαδή η μέσα επιφάνεια έξω, ώστε να απομακρυνθεί καλά όλο το «γνωστό» περιεχόμενό τους. Μετά τα έβαζαν όλα μαζί στην κατσαρόλα να ζεματιστούν ελαφρά και στη συνέχεια τα τεμάχιζαν σε ψιλά κομματάκια. Παράλληλα σε άλλη κατσαρόλα ζεμάτιζαν, επίσης ελαφρά, και τα πράσινα κρεμμυδάκια.

Όλα τα παραπάνω, με μερικά αρωματικά συμπληρώματα, όπως ο δυόσμος, τα σπυριά από μαύρο πιπέρι, ο άνηθος, συν μια ποσότητα ρυζιού αποτελούσαν τη γέμιση. Φυσικά, μια έμπειρη Ρουμλουκιώτισσα δεν χρειαζόταν ούτε ζυγαριές ούτε μεζούρες. Με το μάτι και με την αλάθευτη διαίσθηση τα έβαζε όλα με τις αναλογίες που απαιτούνταν, χωρίς να λείπει ή να περισσεύει ποτέ και τίποτα. Ύστερα κατέβαζαν το αρνί - στα χωριά μας ψήναμε πάντα αρνί το Πάσχα, όχι μόνο γιατί δεν υπήρχαν κατσίκια, αλλά και γιατί οι Γραφές κάμνουν λόγο για τον «αμνό» - που το είχαν κρεμάσει κάπου ψηλά να στραγγίσει και το ξεκρεμούσαν για ν' άρχισει η διαδικασία του γεμίσματος. Το τοποθετούσαν στο γανωμένο μπακιρένιο νοχιό -μεγάλο ταψί- που χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά σχεδόν αυτή τη μέρα και γι' αυτό το σκοπό. Αφού το αλατοπιπέρωναν πρώτα στο εσωτερικό και απ' έξω, το γέμιζαν μέσα με το υλικό που προαναφέραμε και του έραβαν την κοιλιά με άσπρη κλωστή, ποτέ με μαύρη. Την υπόλοιπη γέμιση την άπλωναν μέσα στο ταψί. Πάνω στο σώμα του αρνιού άπλωναν τη σκέπη, πασάλειφαν τώρα όλη την επιφάνεια του σφαχτού με λίγο γλυκό κόκκινο πιπέρι, ώστε να πάρει το κρέας ένα ροδοκόκκινο χρώμα, και τέλος για να το προστατέψουν από την πρώτη επαφή με τη δυνατή πύρα του φούρνου, το σκέπαζαν με δυο-τρεις κεραμίδες, τις ονομαζόμενες βυζαντινού τύπου, αν και κάποιες νοικοκυρές είχαν ετοιμάσει ένα πέταρο, με το οποίο κάλυπταν όλη την επιφάνεια του ταψιού.

Στο μεταξύ οι άντρες έκαναν τις απαραίτητες ετοιμασίες για το φούρνο, τον υπαίθριο, τον εξωτερικά ημικυκλικό ή ορθογώνιο, που δεν έλειπε από καμιά ρουμλουκιώτικη αυλή και πολλοί διατηρούνται και χρησιμοποιούνται φυσικά ακόμα και σήμερα. Ήδη από μέρες είχαν κάνει κουμάντο τα φουρνόξυλα, κατά κανόνα βρέξια, είδος θάμνων με ξυλώδη κορμό που αφθονούσαν στις παλιόμανες, τις παλιές κοίτες του Αλιάκμονα, ξαναχρούσαν με λάσπη ένα και δυο χέρια τον κλείστη, ένα ειδικό κλείστρο, με το οποίο θα έφραζαν το στόμιο του φούρνου την κατάλληλη στιγμή. Τέλος εκείνο το γλυκό ανοιξιάτικο απόγευμα πάνιζαν - καθάριζαν δηλαδή από

κατάλοιπα προηγούμενων χρήσεων το δάπεδο του φούρνου και στη συνέχεια τον άναβαν, κατά τις έξι με επτά η ώρα. Αν τα καυσόξυλα ήταν καλά, σε τριάντα έως σαράντα λεπτά ο φούρνος ήταν έτοιμος να δεχτεί τα ταψιά. Πρέπει να πούμε πως συνηθιζόταν και συνηθίζεται ακόμα να κλείνονται 4 - 5 αρνιά από γειτονικές ή συγγενικές οικογένειες σε ένα φούρνο.

Ο υπεύθυνος για τη διαδικασία αυτή φρόντιζε να απλώνονται τα βρέζια σε όλο το δάπεδο, ώστε να καίγεται όλος ο θόλος ομοιόμορφα και να μην μένουν κάτω καθόλου κάρβουνα. Σημάδι πως το κάψιμο είχε ολοκληρωθεί, πως τα εσωτερικά τοιχώματα είχαν αποκτήσει την κατάλληλη θερμοκρασία, αποτελούσε το άσπρισμα των πυρότουβλων, με τα οποία ήταν κτισμένη η μέσα επιφάνεια του φούρνου. Τότε, ένας χειροδύναμος άντρας τοποθετούσε το ταψί πάνω στον αναδότη, ένα μεταλλικό κεφαλαίο πι, με ξύλινο στειλιάρι, μακρύ ως δυο μέτρα και το προωθούσε προς το βάθος του φούρνου. Μόλις ολοκληρώνόταν το φούρνισμα όλων των ταψιών, στα οποία την τελευταία στιγμή πρόσθεταν την απαραίτητη ποσότητα ζεστού νερού, τοποθετούσαν αμέσως τον κλείστη μπροστά στο στόμιο και με γρήγορες κινήσεις έκλειναν και το παραμικρό άνοιγμα με ένα μείγμα λάσπης και άχρου. Με τον ίδιο τρόπο σφράγιζαν και μια τρύπα που υπήρχε στο πλάι του φούρνου, και είχε ως αποστολή να διευκολύνει τον αερισμό του κατά τη διάρκεια της καύσης.

Όταν όλα είχαν γίνει κατά πώς επιβάλλει η εμπειρία που αποκτήθηκε από την επανάληψη της ίδιας διαδικασίας, ποιος ξέρει για πόσους αιώνες, ο υπεύθυνος νοικοκύρης χάραζε με το δάχτυλό του ένα σταυρό στο κέντρο του κλείστη και ευχόταν σε όλους καλή Ανάσταση.

Ο εγγονός μου, Γιωργάκης Εσκιόγλου, μου προσφέρει την πασχαλιά

Η Κυριακή του Πάσχα. Αυτό που λένε, ότι το Πάσχα είναι για μας τους Έλληνες η πιο μεγάλη και η πιο χαρούμενη γιορτή του χρόνου, είναι αλήθεια πέρα για πέρα. Και μου φαίνεται πως ήταν πολύ πιο μεγάλη και πιο χαρούμενη αρκετές δεκαετίες παλιότε-

ρα. Τότε νηστεύαμε όλοι ανεξαιρέτως μικροί-μεγάλοι, για περισσότερο από ενάμιση μήνα. Και όταν μιλούμε για νηστεία, δεν ήταν παίξε γέλασε. Στη δική μας οικογένεια, παραδείγματος χάρη- και δεν ήμασταν οι μόνοι- από την Καθαρά Δευτέρα ως το ξημέρωμα της Κυριακής του Πάσχα, λαδερό φαγητό τρώγαμε μόνο το Σαββατοκύριακο. Όλες τις άλλες μέρες τις περνούσαμε με νερόβραστα όσπρια, με λαχανικά, κάτι μπουρανιές και άλλα σχετικά, που για να τα νοστιμέψει λίγο η μακαρίτισσα η μάνα μου, συνήθιζε να τα κάνει ελαφρώς και κάποτε παραπάνω από «ελαφρώς», αρμουρά! Αν υπήρχε στο σπίτι καμιά θρεψίνη, λίγος χαλβάς ή ταρχούνι- ταχίни- είχαμε πανηγύρι. Και να σκεφτεί κανείς, ότι σχεδόν όλα τα σπίτια είχαν στις αυλές τους δεκάδες αρνίθια, πάπιες, καμιά φορά μισίρια - γαλοπούλες, χήνες και τσικρικόνια, φραγκόκοτες, που τις λένε οι «πολιτικοί» -οι άνθρωποι των πόλεων- που την Άνοιξη γεννοβολούν ασταμάτητα και τ' αβγά τα έδιναν οι μανάδες μας στους μπάιους- τουςπραματευτάδες, για ν' αγοράσουν διάφορα χρειαζούμενα στο νοικοκυριό. Αφθονία είχαμε και στα γαλακτομικά. Πρόβατα, βουβάλες, αγελάδες, που έβοσκαν στα πλούσια λιβάδια, μας έδιναν άφθονες ποσότητες από το λευκό θησαυρό τους. Όλα όμως αυτά ήταν, δυστυχώς, απαγορευμένα και ούτε σκέψη ν' αρτυθεί κάποιος.

Καταλαβαίνει, λοιπόν, κανείς με πόση λαχτάρα καρτερούσαμε την ευλογημένη αυτή μέρα. Το Μ. Σάββατο το βράδυ φροντίζαμε να κοιμηθούμε ωρίς, γιατί η καμπάνα χτυπούσε πριν από τα μεσάνυχτα. Ήταν κάτι σαν

Το πασχαλινό τραπέζι στον αδελφό μου Βασίλη στο Κεφαλοχώρι.

αρχή, όποιος μπορούσε να φοράει στην Ανάσταση ένα καινούργιο ρούχα ή παπούτσια ή και τα δυο για όσους είχαν την άνεση. Ακόμα πιο αναγκαίο ήταν αυτό για τα κορίτσια της παντρειάς, αφού η εικόνα που θα παρουσίαζαν τη νύχτα αυτή, όπως και ανήμερα στη Δεύτερη Ανάσταση μπορούσε να παίξει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή τους από κάποιον υποψήφιο γαμπρό.

Φεύγοντας από το σπίτι, εμείς τα παιδιά είχαμε μαζί μας τρία βασικά εφόδια: Ένα κόκκινο αβγό ίσως και δεύτερο, αν το ένα ήταν τσικρικονίτικο, αβγό μικρότερο σε μέγεθος από των άλλων πουλερικών, αλλά σκληρό σαν πέτρα, ικανό να σπάσει όλα τα άλλα. Φυσικά μια λαμπάδα, που είχαν κάνει οι γονείς μας, ζεσταίνοντας το κερί μέσα στο κηρολέγγερο, ένα είδος μεταλλικού πιάτου, στο οποίο έλιωναν το κομμάτι του μελισσόκερου και μια αυτοσχέδια κατασκευή, για παραγωγή ήχου. Ως τη δεκαετία του πενήντα και λίγο αργότερα τη συσκευή αυτή την κατασκευάζαμε μόνοι μας, χρησιμοποιώντας παλιά χοντρά κλειδιά και κυρίως κάλυκες από πολεμικά όπλα- το πού τους βρísκαμε είναι άλλη ιστορία.

Εννοείται ότι σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας εμείς τα παιδιά στεκόμασταν όρθια, αφού τα στασίδια ήταν λίγα και προοριζόνταν μόνο για του μεγάλους. Θυμάμαι τη χαρά μας όταν βγαίναμε όλοι, παπάς, ψαλτάδες, κόσμος έξω στο προαύλιο της εκκλησίας για να ψάλλουν το Χριστός Ανέστη. Με το άκουσμα του πρώτου στίχου έπεφταν μερικές ντουφεκιές από δίκανα και αμέτρητες από τις τρακατρούκες των παιδιών, που βιαζόμασταν να τελειώνουμε, για να προχωρήσουμε στο τσούγκρισμα των αβγών, που εμείς το λέγαμε σύγκριασμα. Η ενέργεια αυτή μπορούσε να μας φέρει τη χαρά του νικητή ή τη λύπη του νικημένου, ανάλογα με τα αποτελέσματα του τσουγκρίσματος, σε κάθε περίπτωση όμως μας έδινε την ευκαιρία να καταβροχθίσουμε αυτό το στρογγυλό δώρο, που κουβαλούσαμε στην πουζ'νάρα μας- στην τσέπη- και που το ονειρευόμασταν πολλές εβδομάδες!

Η εκκλησία «απουλνούσιν»- απέλυε, τα ξημερώματα. Τώρα αν με ρωτήσει κανένας, αν στο σπίτι μας περίμενε η κλασική πια σήμερα μαγειρίτσα, θα του απαντήσω κατηγορηματικά όχι! Η νόστιμη, αν και λίγο ανθυγιεινή αυτή σούπα αποτελεί για τις ρουμλουκιώτικες συνήθειες, έναν νεωτερισμό.

Αφού χορταίναμε την πείνα μας με πρόσθετα αβγά, τυριά, κανένα συκωτάκι που κρατούσε η μάνα μου από το αρνί, αρχίζαμε την ετοιμασία για να εκπληρώσουμε ένα πανέμορφο έθιμο, που σήμερα πάει να ξεχαστεί. Είπαμε ότι τη Μ. Πέμπτη οι νοικοκυρές, ανάμεσα στις άλλες υποχρεώσεις, ζύμωναν και τις πασκαλιές. Κύριος προορισμός τους ήταν να τις πάμε και να τις χαρίσουμε εμείς τα παιδιά σε διάφορα πρόσωπα. Όπως ήμασταν

ακόμα με τα καλά μας- όσο καλά ήταν!- έβαξε η μάνα μας σε μια καινούργια λινή μαντίλα μια πασκαλιά, με τρία αβγά, κόκκινα πάντοτε, την έδενε καλά στο επάνω μέρος μην τυχόν και τα σκορπίσουμε στο δρόμο και αρχίζαμε τις επισκέψεις, κάνοντας περισσότερα δρομολόγια σε τιμώμενα πρόσωπα. Τέτοια πρόσωπα ήταν οι παππούδες και οι γιαγιάδες, τα μεγαλύτερα αδέρφια των γονιών μας, ο νουνός μας και βέβαια ο δάσκαλος, αν τυχόν δεν έφευγε στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Φτάνοντας στο σπίτι, πηγαίναμε κατευθείαν στον τιμώμενο, του φιλούσαμε το χέρι και του παραδίναμε τη μαντίλα. Εκείνος την έπαιρνε, την έλυνε, άφηνε το περιεχόμενό της στην άκρη και πριν μας την επιστρέψει, τύλιγε μέσα ένα χρηματικό ποσό. Εμείς βέβαια ξέραμε εκ των προτέρων τι θα βρίσκαμε μέσα, γιατί είχαμε επισημάνει από τα προηγούμενα χρόνια τους ανοιχτοχέρηδες, που ήταν λίγοι, και τους άλλους, τους τσιφούτηδες, στους οποίους μας έστελνε με το ζόρι η μάνα μας.

Ως τις δέκα μισή με έντεκα έπρεπε να είχαμε τελειώσει με τα δρομολόγια και να είμαστε έτοιμοι για το ξεφούρνισμα των αρνιών. Αυτή την ώρα ένας - ένας έρχονταν και οι άλλοι ενδιαφερόμενοι, έπαιρνε ένας από αυτούς ένα σκεπάρι ή κάποιο άλλο σκαπτικό και αφαιρούσε τις ξεραμένες λάσπες από τον κλειστή. Στο τέλος τραβούσε και τον ίδιο με προσοχή, οπότε ένα υπέροχο άρωμα ξεχυνόταν μέσα από το φούρνο. Έβγαζε πάλι με τον αναδότη προσεχτικά τα ταψιά και ο κάθε ιδιοκτήτης βιαζόταν να ξεσκεπάσει το δικό του, για να δει αν είχε καλοψηθεί. Για να βεβαιωθεί μάλιστα ότι όλα πήγαν καλά, έπαιρνε από μέσα κανένα κομματάκι που προεξείχε!

Το πασχαλιάτικο τραπέζι είχε και αυτό την ιδιαιτερότητά του. Πάνω στο χαμηλό τραπέζι, στον λεγόμενο αλλού σοφρά, τοποθετούνταν το καυτό ακόμα ταψί και όλη η οικογένεια, καθισμένη σταυροπόδι έτρωγε από μέσα. Η χρήση πιάτων εκείνη τη μέρα απαγορευόταν.

Από το ίδιο φαγητό, αν ήταν αρκετό, έτρωγε η οικογένεια και τις τρεις πασχαλιάτικες μέρες. Μόνο που τη δεύτερη και την τρίτη την ποσότητα, που ήταν να καταναλωθεί την άπλωναν σε ένα ταψί και την ζέσταιναν στο φούρνο, μέχρις ότου ναπραγανιστεί, να γίνει τραγανή. Όσοι τη δοκίμασαν έχουν να λένε πως ήταν θαυμάσια.

Θέλω να πω και κάτι που συνέβαινε στη δική μου οικογένεια, όπου η θρησκευτική πίστη άγγιζε τα όρια του φανατισμού. Ύστερα από κάθε γεύμα η μάνα μου μάζευε όλα τα κόκαλα από το ψητό, όπως και κάθε άλλο μέρος του αρνιού, που δεν καταναλωνόταν, ένα κομμάτι που ήταν καμένο ή παχύ και τα πήγαινε ο πατέρας μου στον Αλιάκμονα, για να τα ρίξει μέσα στο ρεύμα του νερού. Θεωρούσαν μεγάλη αμαρτία να ρίξουν αυτά τα άγια, κατ' αυτούς, απομεινάρια στα σκυλιά.

Θα κλείσω με τα «πασχαλόγιορτα», όπως τα λένε αλλού, με δυο ακόμα μέρες.

Την Πέμπτη, πριν από την Κυριακή του Θωμά, οι γυναίκες έβαφαν ξανά αβγά, λιγότερα βέβαια αυτή τη φορά και έκαμαν τις πρώτες «αλ'μμένες», δηλαδή αλειμμένες, πάει να πει με λίγδα και τυριά, πίτες μετά τη νηστεία.

Τέλος, την επόμενη μέρα, την Παρασκευή; γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής, γινόταν κάτι σαν πανηγύρι στην Αγία Κυριακή, το αγαπημένο μοναστήρι της περιοχής μας, όπου μετά τη λειτουργία μοιράζονταν κόκκινα αβγά σε όλους τους προσκυνητές, που ήταν πολλές εκατοντάδες.

Ο Πολίτης
Τρίτη 30 Απριλίου 2013

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Μπαρουτοκαπνισμένα Κατοχικά Χρόνια

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2006

ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Ημαθιώτες Σε Στρατόπεδα Συγκέντρωσης Σε Γερμανία - Αυστρία Κατά Την Διάρκεια Της Κατοχής

Έκκλιση του
Αλέκου Χατζηκώστα *

Γκιουρτζής Γρηγόριος από το Κεφαλοχώρι. Συνελήφθη στις 23/3/1944 και οδηγήθηκε στο "Mauthausen".

Γρηγοριδής Κωνσταντίνος του Ιωάννη γεν. 1918, Οδηγός Αυτοκινήτου από το Βρωσάκι. Αρχικά οδηγήθηκε στον "Παυλού Μελά" και στην συνέχεια στην Γερμανία στο Στρατόπεδο "MOOSBURG". Απελευθερώθηκε στις 27/7/1945.

Ζωγράφου Σωκράτης του Μερκουρίου, γεν. 1919, από την Βέρασι. Συνελήφθη τον Μαι του 1943. Οδηγήθηκε δια-

Ελληνες Κρατούμενοι μετά την απελευθέρωσή τους, το 1945, στο Μόναχο. Ανωμέσά τους (στο Κέντρο) οι Βερροιώτες Αδελφοί Σωκράτης και Κώστας Ζωγράφου.

Η Ταυτότητα Κρατούμενου, του Βερροιώτη Σταύρου Γερασιμίδη, στο Στρατόπεδο Moosburg.

Όταν γράφω ιστορίες από τα παιδικά μου χρόνια, τα χρόνια της Κατοχής και τον εμφυλιακό διχασμό, δεν νιώθω και τόσο ευχάριστα. Η σημερινή μου αφήγηση έχει σχέση με το μπαρούτι. Ένα υλικό που κάποιοι Έλληνες το έφαγαν με τη χούφτα, όπως λέει ο λαός μας.

Το μπαρούτι, για μας τα παιδιά της δεκαετίας 40 - 50 υπήρξε ένα παιχνίδι, ένα παιχνίδι θανάτου, που ο θεός μας φύλαξε και δεν χάσαμε κάποιο πόδι, χέρι ή δεν τυφλωθήκαμε. Αν και αυτό κάποια άλλα παιδιά δεν το απέφυγαν, όπως θα δούμε παρακάτω.

Με το μπαρούτι και γενικά με τους αυτοσχέδιους μηχανισμούς που κατασκευάζαμε με τη χρήση του, μπορώ να πω πως είχαμε εξοικειωθεί πολύ νωρίς εμείς τα παιδιά.

Το παίρναμε από τις σφαίρες όπλων, πολυβόλων και άλλων πιο μεγάλων, ίσως και όλμων. Τους κάλυκτες τους χρησιμοποιούσαμε για να παίζουμε, όπως και με τις μπίλιες.

Το μπαρούτι αυτό ήταν σαν ψιλός τριμμένος φιδές. Το αποθηκεύαμε μέσα σε πάνινες σακούλες, τις οποίες κρύβαμε μακριά από τα μάτια των γονιών μας ή το βάζαμε σε μπουνκάλια και το παραχώναμε. Μ' αυτό φτιάχναμε «χειροβομβίδες», δυναμίτες και τις τράκα - τρούκες, παιχνίδια επικίνδυνα για την ηλικία μας. Δεν υπήρχε καμιά προστασία, παρότι οι γονείς

μας κυνηγούσαν. Ποιος όμως τους άκουγε μπροστά σε ένα τόσο εντυπωσιακό παιχνίδι;

Ολόκληρα σενάρια φτιάχνονταν. Νοερά στήναμε γέφυρες, σιδηροδρομικές γραμμές, αποθήκες πυρομαχικών, ό,τι ακούγαμε καθημερινά από τη δράση των αντιστασιακών ομάδων.

Θα προσπαθήσω μέσα σ' αυτό το κείμενο να περιγράψω τον τρόπο κατασκευής των εκρηκτικών αυτοσχέδιων μηχανισμών.

Η πιο επικίνδυνη γέμιση, ήταν της «χειροβομβίδας». Παίρναμε ένα μικρό μπουκαλάκι, συνήθως από τυρομαγιά, διότι υπήρχε έλλειψη από μπουκάλια και βάζαμε μέσα μια ποσότητα μπαρούτι. Για να εκραγεί γρήγορα, βάζαμε μικρό φυτίλι από φυτικό σχοινί, καννάβι ή λινάρι. Μόλις άναβε το φυτίλι, αυτό στην αρχή τυφλόγαιγε, έκαιγε δηλαδή χωρίς φλόγα. Τότε ρίχναμε το μπουκάλι στον στόχο που θέλαμε να καταστρέψουμε και απομακρνόμασταν. Ξαπλώναμε μπρούμυτα και βάζαμε τα χέρια στο κεφάλι. Όταν έφτανε η φωτιά στο μπαρούτι, γινόταν η έκρηξη. Στο σημείο που έσκαγε, άνοιγε μια βαθειά τρύπα. Αμέσως τρέχαμε να δούμε το αποτέλεσμα.

Η άλλη γέμιση ήταν σε μεγάλο μπουκάλι και ήταν για «μεγάλες καταστροφές». Εντυπωσιακή ήταν η έκρηξη, όταν ο εκρηκτικός μηχανισμός ήταν κουκουλωμένος με πολύ χώμα.

Πάντοτε είχαμε επιτυχίες στην «δολιοφθορά» και χαιρόμασταν. Ευτυχώς στην ομάδα μας δεν είχαμε τραυματισμούς από την εκσφενδόνιση των γυαλιών. Είχαμε όμως τραυματισμούς άλλου είδους.

Τα κομμάτια γυαλιού που σκορπούσαν σε μεγάλη απόσταση, μας έκοβαν τις παπούσες των ποδιών, αφού όλοι τότε περπατούσαμε ξυπόλυτοι όλο το καλοκαίρι. Γι' αυτές τις πληγές, από τα γυαλιά, αλλά και σε κάθε άλλο τραυματισμό, υπήρχε το ειδικό φάρμακο. Κατουρούσαμε σε ψιλό, σαν άχνη χώμα, το φτιάχναμε λάσπη και το βάζαμε πάνω σαν κατάπλασμα, ώσπου να σταματήσει το αίμα. Αφού ξηραίνονταν, τότε πάνω στην πληγή το κατουρούσαμε πάλι, να φύγει η λάσπη και ν' απολυμανθεί.

Ένα ακόμα φάρμακο για να σταματήσει το αίμα από τραυματισμούς, ήταν και ο καπνός από τσιγάρο. Πάνω στην πληγή τοποθετούσαμε μια ποσότητα καπνού και έτσι σταματούσε το αίμα. Το αφήναμε πάνω για αρκετή ώρα.

Αν το τραύμα ήταν μεγάλο και χρειαζόταν χρόνος να κλείσει, τότε υπήρχε και το σπαθολούλουδο ή σπαθόχορτο.

Ένα λουλούδι άγριο με κίτρινα ψιλά άνθη. Βγαίνει το καλοκαίρι και είναι άφθοно στον τόπο μας. Το μάζευαν σε ματσάκια, το άφηναν στον ήλιο να ξεραθεί και έτριβαν τα άνθη του. Τα κοσκίνιζαν με με την ψιλή σίτα

του ψωμιού και το 'βαζαν στο μπουκάλι με ελαιόλαδο. Εκεί το άφηναν όλο σχεδόν το καλοκαίρι να γίνει η βράση. Μ' αυτό έκλειναν πληγές, κάθε μορφής. Αρκετοί το 'πιναν για το στομάχι. Βέβαια σήμερα δεν το χρειαζόμαστε, διότι υπάρχουν τόσα αντιβιοτικά φάρμακα.

Το μπαρούτι για μας τα παιδιά ήταν διασκέδαση. Τι δεν σκαρώναμε! Το Πάσχα, φτιάχναμε τις τράκες. Ήταν ένα αυτοσχέδιο, απλό εργα-

λείο. Παίρναμε ένα κλειδί από παλιές πόρτες στάβλων ή αποθηκών. Αυτά ήταν κούφια από το μπροστινό μέρος. Εκεί μέσα βάζαμε μικρή ποσότητα μπαρούτι κυνηγού, γιατί αν βάζαμε από σφαίρες, θα είχαμε σακατέψει όλοι τα χέρια μας ή θα μέναμε τυφλοί.

Η έκρηξη γινόταν με ένα καρφί. Το τοποθετούσαμε μέσα στη γέμιση, το χτυπούσαμε με σφυρί ή άλλο βαρύ σίδηρο και από την πίεση γινόταν η έκρηξη. Μαζί με την λάμψη ακουγόταν και ένας κρότος, που αρκετές φορές μας βούλωνε τα αυτιά μας.

Το παραπάνω ήταν ένα παιχνίδι σε καθημερινή βάση τις μέρες του Πάσχα. Το βράδυ της Ανάστασης το εργαλείο μετατρέπονταν σε φορητό, με σύρμα και σκάζαμε τράκες έξω από την εκκλησία. Αυτό συνεχίστηκε για πολύ καιρό. Όταν δεν είχαμε μπαρούτι παίρναμε το «φαρμάκι» από τα σπιρτόξυλα. Με το ξυράφι ή το νύχι μας ξύναμε το «φαρμάκι» και το τοποθετούσαμε σε μικρά κλειδιά. Έκαναν και αυτά τη δουλειά μας, ήταν και ακίνδυνα.

Στο εμπόριο εκείνη την εποχή υπήρχε ένα πιστόλι. Ήταν κανονικό, η κάννη του ήταν χοντρή και εμπροστογεμής. Το βόλι ήταν ένας φελλός όπως του μπουκαλιού. Ο μισός ήταν γεμάτος με μαύρο μπαρούτι και ήταν σφραγισμένος με πεπιεσμένο χαρτί.

Το τοποθετούσαμε εφαρμοστά, μάλιστα με πολύ μεγάλη πίεση. Όταν πατούσαμε την σκανδάλη μια βελόνα σα καρφί χτυπούσε με πίεση τον θάλαμο με το μπαρούτι, έπαιρνε φωτιά και έφευγε με δύναμη ο φελλός αδέσποτος και ακουγόταν ένας κρότος σαν από αληθινό όπλο.

Ήταν αρκετά επικίνδυνο πιστόλι, κάθε χρόνο γίνονταν ζημιές σε ρούχα

Σπαθολούλουδο.

και διάφοροι τραυματισμοί.

Δυστυχώς, στο χωριό μας, το Κεφαλοχώρι, είχαμε έναν τέτοιο τραυματισμό στο μάτι ενός νεαρού. Αυτός ο τραυματισμός ήταν αφορμή να σταματήσει το πασχαλινό έθιμο με εμπροστογεμη πιστόλια.

Αυτή ήταν η μια όψη του μαρτυρίου με παιχνίδια στα παιδικά μας χρόνια. Γιατί έχουμε και μια άλλη περίοδο, την μεταπολεμική, με σκοτωμούς, τραυματισμούς, ακρωτηριασμούς από σκόρπια εγκαταλειμμένα βλήματα, νάρκες και χειροβομβίδες.

Υπολείμματα του πολέμου υπήρχαν για χρόνια μετά τους πολέμους, και ίσως να υπάρχουν ακόμα σε δύσβατα σημεία. Εμείς είχαμε στο χωριό μου ένα τέτοιο θλιβερό συμβάν από χειροβομβίδα. Μια μέρα τρία παιδιά, συνομήλικά μου, ο Θωμάς και ο αδελφός του Γρηγόρης καθώς και ο Νίκος έβοσκαν τα ζώα έξω από το χωριό. Κάποια στιγμή ο Γρηγοράκης βρέθηκε με μια χειροβομβίδα. Ήταν ένα κόκκινο στρογγυλό παιχνίδι. Πολύ καλύτερο από την πάνινη πούμα, το αυτοσχέδιο τόπι. Αμέσως ο δυο μεγαλύτεροι έτρεξαν να την πάρουν από τα χέρια του. Καθώς την κρατούσε από την κρικέλα ελευθερώθηκε και έγινε η έκρηξη. Ο Γρηγοράκης σκοτώθηκε στον τόπο, ενώ τα άλλα δύο παιδιά τραυματίστηκαν σοβαρά και μεταφέρθηκαν στη Βέροια στο Νοσοκομείο. Από τον τραυματισμό αυτό δεν τους έμειναν μόνο τα σημάδια του σώματος, βαθιά σημάδια έμειναν και στην ψυχή τους. Θυμούνται και θα θυμούνται, όσο είναι στη ζωή εκείνες τις μαρτυροκαπνισμένες μέρες του πολέμου, του εμφύλιου και μετά τον εμφύλιο.

Ένα ακόμα τέτοιο συμβάν είχαμε στο χωριό Ραισομανίκι. Σκοτώθηκε ένα νεαρό άτομο από μια ξεχασμένη νάρκη, από κείνες που είχε βάλει ο στρατός κοντά στο ποτάμι Αλιάκμονα, εκεί στην περιοχή που ήταν ο πόρος - πέραςμα με τα πόδια, όταν δεν είχε αρκετό νερό. Έβροσκε και αυτό το νεαρό άτομο τα ζώα και πάτησε την νάρκη.

Έτσι γνωρίσαμε εκείνη την εποχή.

Πώς να λησμονήσω όμως και ένα άλλο περιστατικό με μια κουραμάνα; Ήταν το 1944, λίγες μέρες πριν φύγουν από την Ελλάδα οι Γερμανοί. Καθώς οπισθοχωρούσαν τα στρατεύματά τους, μια ομάδα Γερμανών είχαν στρατοπεδεύσει κοντά στο σπίτι μας, στο Κεφαλοχώρι, σε μια μεγάλη αλάνα από τις πολλές που υπήρχαν τότε, αφού τα ξέφραγα οικόπεδα περίσσειαν. Αυτοκίνητα, μοτοσικλέτες μονές και διπλές, με τεράστιες κεραίες και ασύρματους, είχαν απλωθεί σαν τους τσιγγάνους στο τσαΐρι που είχε γεμίσει αντίσκηνα.

Εμείς τα παιδιά χαιρόμασταν να βλέπουμε τις σκηνές και τις παρατηρούσαμε για ώρες. Δεν είχαμε άλλα ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις όπως τα σημερινά παιδιά. Πρώτη φορά ακούσαμε ραδιόφωνο από αυτούς τους

ασυρμάτους.

Κάποια στιγμή βρέθηκα μόνος εκεί την ώρα που γευμάτιζαν. Στεκόμουν σαν μπάστακας πάνω από τα κεφάλια τους, σαν τον φτωχό Λάζαρο και τους κοιτούσα. Τους έβλεπα να ανοίγουν εκείνες τις κονσέρβες με το κόρνεμπιφ, το μοσχαρίσιο κρέας που μοσχομύριζε ο τόπος. Έπιναν χυμούς πορτοκαλιών από κουτιά δυο οκάδων, εντελώς άγνωστα σε μας τότε. Αργότερα βέβαια υπήρχαν τέτοια στην Αμερικάνικη βοήθεια, την γνωστή «Ούντρα».

Κάποια στιγμή με κοίταξαν από πάνω ως κάτω, είδαν την κατάντια μου, τα αδύνατα ποδαράκια μου, που έμοιαζαν με αυτά των σημερινών παιδιών της Αφρικής. Ήταν σαν καλαμένιες φλογέρες από την ασιτία και την έλλειψη των βασικών τροφών. Φορούσα σκουφούνια σιάρκαβα (μάλλινες κάλτσες από ασπρόμαυρο μαλλί) και ένα ζευγάρι γουρουνοτσάρουχα με νοζίτσες- κορδόνια- από το ίδιο τομάρι. Ένας από τους στρατιώτες, ψηλός ξανθός, με γαλανά μάτια, άνοιξε ένα κιβώτιο και έβγαλε μια κουραμάνα, ένα πλαστό. Τα μάτια μου άστραψαν, όταν κατάλαβα πως ήταν για μένα. Μου το έδωσε και χάιδεψε απαλά το ψωριάτικο κεφάλι μου, που ήταν γεμάτο κουκούδια -όλοι έβγαζαν τότε κουκούδια- και ήταν γεμάτο ψείρες, αφού δεν υπήρχε σαπούνι και το λούσιμο ήταν πολυτέλεια. Με ευγενικό τρόπο, με στοργή μου είπε:

- Βεκ, βεκ.

Κατάλαβα πως η παρουσία μου δεν ήταν ευχάριστη και τρέχοντας με το χασκο ψωμί στην αγκαλιά μου πήγα σπίτι.

Κάτω στ' αμπρόστια ήταν η μάνα μου, ετοιμόγεννη, ύφαινε στον αργαλειό και η μανιά μου η Μαρία μάζευε την κάνουρα με το τσιγκίκι σε μασούρια. Ξαφνιάστηκαν σαν με είδαν με την κουραμάνα. Αμάν αμάν να πιστέψουν πως μου την έδωσαν οι Γερμανοί. Την πήρε η μανιά μου, την σταύρωσε με το ψωμομάχαιρο τρεις φορές και την έκοψε ψιλές φέτες. Μας έδωσε μια φέτα από αυτό για προσφάι και μια φέτα καλαμποκίσιο, τριών ημερών για κύριο ψωμί.

- Να τρώτι κι ψουμί, μη μούγκι κουραμάνα, και εννοούσε σαν ψωμοτύρι. Είπε ακόμα και εκείνο το γνωστό που συχνά ακούγαμε: Ψουνκά (με οικονομία), να φτουρήσ', να φτάσει.

Ημερησία
Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005

Η 17η Σεπτεμβρίου 1944 στο Π. Σκυλίτσι Αφήγηση του Θανάση Σκριμπα

Στο Ρουμλούκι παρότι είχαμε από τις πρώτες ημέρες της Κατοχής μεγάλο αριθμό Γερμανών, δεν υπήρξαν σοβαρά προβλήματα στον πληθυσμό. Εξαίρεση αποτελούν δύο σημαντικά και ιστορικά, για την περιοχή μας γεγονότα, το Συλλαλητήριο του Γιδά στις 23 Μαρτίου 1943, στο οποίο υπεύθυνος για τη δραματική περιπέτεια των Ρουμλουκιωτών ήταν ένας Ελασίτης, ο Γ. Ναλμπάντης και η αιματηρή μάχη στο Σταυρό. Εδώ την προκάλεσαν πάλι οι Εαμίτες, αγωνιστές, όταν αιφνιδίασαν και χτύπησαν μια γερμανική φάλαγγα μέσα στο χωριό. Για το τελευταίο θ' αναφερθώ σε άλλο κεφάλαιο.

Μεγάλα εγκλήματα στο τέλος της Κατοχής έχουν διαπράξει σε κάποια δικά μας χωριά οι Πουλικοί, συνεργάτες των Γερμανών, που είχαν έδρα στην Κρούα Βρούση Γιαννιτσών.

Ας δούμε πώς περιγράφουν την αιματηρή ημέρα δύο ηλικιωμένοι αυτόπτες μάρτυρες από το Π. Σκυλίτσι στις 17 Σεπτεμβρίου 1944.

Σημαντική είναι η αφήγηση του κυρίου Θανάση Σκριμπα. Μετά από αρκετές μέρες που περιφερόμουν στο χωριό για να συλλέξω πληροφορίες, οδηγήθηκα στον κύριο Θανάση. Όλοι με έστελναν σ' αυτόν. Με ένα μικρό κασετόφωνο στο σπίτι του γράψαμε μια αληθινή κατοχική ιστορία. Μια από τις πολλές.

Ο Θ. Σκριμπας γεννήθηκε το 1931. Την ημέρα των αιματηρών γεγονότων ήταν 13 ετών και βρέθηκε κι αυτός ανάμεσα στα γυναικόπαιδα. Μπροστά στο κασετόφωνο άρχισε να ξετυλίγει το κουβάρι των αναμνήσεών του.

Να τι μου αφηγήθηκε με καθαρό μυαλό και γλαφυρό λόγο:

Ο Θανάσης Σκριμπας
έζησε τις σκληρές εκείνες εικόνες
στο Π. Σκυλίτσι.

«Ήταν 17 Σεπτεμβρίου, ημέρα Κυριακή του 1944. Το κακό το έκαναν οι Πουλικοί από την Κρούα Βρούση. Ο Πούλιος (ή Πούλος) από ό,τι γνωρίζω ήταν αξι-

ωματικός του Στρατού. Από τις πρώτες μέρες που ήρθαν οι Γερμανοί, συνεργάστηκε μαζί τους. Είχε οργανώσει δικό του τάγμα και είχε γερμανικές στολές και όπλα. Ξεκίνησε, νομίζω, από ένα χωριό της Κοζάνης, τον Άγιο Δημήτριο. Από εκεί πήγε στην Πτολεμαΐδα και αφού οργανώθηκε καλά, κατέβηκε στη Βέροια. Εγκαταστάθηκε στο 6ο Δημοτικό Σχολείο. Μια μέρα που οι άνδρες του έπαιρναν πρωινό στο προαύλιο του Σχολείου μια οβίδα από όλομο, που έριξαν Ελασίτες έκανε κακό στην ομάδα. Σκοτώθηκαν αρκετοί. Μετά από αυτό το γεγονός, έφυγε και εγκαταστάθηκε στο Αγγελοχώρι. Εκεί ξανά τον χτύπησαν οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ, που βρίσκονταν στο Βέροιο. Έτσι αποφάσισε να κατέβει στην Κρούα Βρύση των Γιαννιτών.

Εκεί φαίνεται πως είχε φωλιάσει και ένιωθε πιο ασφαλής, γιατί είχε βρει τόπο πρόσφορο.

Στην Κρούα Βρύση οργανώθηκε και με άλλο στρατό και εφοδιάστηκε με όπλα, γερμανικές στολές, πυροβόλα, μπότες, πηλήκια, περιβραχιόνια. Από το χωριό μας περνούσαν σχεδόν κάθε μέρα ομάδες Πούληδων και πήγαιναν στη Βέροια, στη Διοίκηση, στο λεγόμενο Κομαντατούρ, για διάφορες δουλειές, οπλισμό, εφόδια, τρόφιμα κ.λ.π.

Μια μέρα καθώς περνούσαν να πάνε στη Βέροια, εκεί κοντά στο χωριό μας τους χτύπησαν μια ομάδα από αντιστασιακούς και στη μάχη επάνω

Έλληνας μασκοφόρος καταδότης σε μπλόκο κατά την περίοδο 1943-44. Πόσο η σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων συνεργατών του κατακτητή και αντιστασιακών ομάδων μπορεί να θεωρηθεί Εμφύλιος Πόλεμος;

σκοτώθηκε ένας πουλικός. Αμέσως περικύκλωσαν το χωριό, το Π. Σκυλίτσι και το Σταυρό. Το χωριό μας όμως δεν είχε ανάμειξη σε αυτό το περιστατικό. Μετά από λίγες μέρες οι αντιστασιακοί είχαν ενέδρα και σκότωσαν ένα άλογο δικό τους. Την επόμενη μέρα κατέβηκε πολύς στρατός, περικύκλωσαν το χωριό μας και το Σταυρό. Εκεί όμως δεν βρήκαν ούτε έναν άντρα, μόνο το Σκυλίτσι είχε πάρει μπόσικα το θέμα. Είχαμε συνηθίσει από περικυκλώσεις, πυροβολισμούς και φοβέρες. Μόνο που εκείνη την ημέρα τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά.

Μάζεψαν όλο το χωριό κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, που ήταν τα αλώνια. Εκείνη τη χρονιά δεν είχαν αλωνιστεί τα σιτάρια του χωριού και ήταν όλα σε θημωνιές. Εκεί μας χώρισαν.

Τα γυναικόπαιδα πίσω από τις θημωνιές και τους άνδρες εκατό μέτρα πιο πέρα. Εγώ, που ήμουν 13 χρονών παιδί, ήμουν κολλημένο στη μάνα μου. Αυτές οι φρικτές εικόνες δεν ξεχνιούνται. Αρχισαν οι εκτελέσεις χωριανών μας που ήταν γραμμένοι σε έναν κατάλογο. Σε αυτόν υπήρχαν έξι άτομα. Τον είχε δώσει κάποιος από το χωριό, πιστεύω.

Εκτός από τους έξι όμως εκτέλεσαν και άλλους. Φώναζαν έναν από το σωρό

Από τους λίγους αποκάλυπτους δωσίλογους, με φιλοναζιστική δράση ήδη προ του πολέμου, ο συνταγματάρχης Πούλος (με ελληνική στολή και το κέρι σπικωμένο μπροστά στο χιτλερικό λάβαρο) προτρέπει τους κατοίκους βορειοελλαδίτικου χωριού ενάντια στη δράση αντιστασιακών ομάδων το 1944. Υποχώρησε από την Ελλάδα μαζί με τα γερμανικά στρατεύματα, παραδόθηκε στους Αμερικανούς και τελικά εκτελέστηκε στην Ελλάδα μετά τον πόλεμο

- Έλα εσύ κοντά, και αμέσως τον πυροβολούσε ο εκτελεστής.

Ο εκτελεστής ήταν ένας. Το όνομά του Καρτεράκης.

Για να καταλάβει κανείς πόσο ψυχρός ήταν αυτός ο «άνθρωπος» να προσθέσω πως ενώ πυροβολούσε, ταυτόχρονα έτρωγε ένα κομμάτι πίτα. Με το δεξί πυροβολούσε και με το αριστερό κρατούσε την πίτα, που είχαν πλιατσικολογήσει.

Όλα αυτά μπροστά στα μάτια των άλλων κατοίκων. Εμάς, μας είχαν πίσω από τις θημωνιές και παρακολουθούσαμε όλες αυτές τις τρομερές πράξεις. Κλάματα και βογκητά. Εκείνη την ημέρα με τους πουλικούς είχαν έρθει και καμιά εξηνταριά (60) παοτζήδες. Αξιωματικός σε αυτούς ήταν κάποιος Σκαπέρδας, άλλος κακός δαίμονας της περιοχής.

Αφού τελείωσαν την αποστολή τους με τις εκτελέσεις άρχισε το πλιάτσικο. Έπαιρναν τα κάρα από τα σπίτια και τα φόρτωναν σάρι, καλαμπόκι, φασόλια ό,τι είχε το κάθε σπίτι για τις ανάγκες, ρούχα, ζώα και τα μετέφεραν στην Κρούα Βρύση. Αρκετοί είχαν και τις οικογένειές τους. Όταν τελείωσαν το πλιάτσικο, άρχισαν να καίνε τα σπίτια του χωριού, μαζί τις αχυρώνες και του στάβλους. Το σπίτι μας γλύτωσε από θάυμα.

Αμέσως μετά τους σκοτωμούς μας άφησαν εμάς τα γυναικόπαιδα ελεύθερα. Το σπίτι μας δεν ήταν τότε εδώ, το είχαμε στην άκρη του χωριού, όπως μπαίνεις από την Καβάσιλα. Λίγα μέτρα από το σπίτι υπήρχε μια ομάδα από αυτούς, δεν γνωρίζω αν ήταν πουλικοί ή παοτζήδες. Φύλαγαν σκοπιά να μην βγει κανείς από το χωριό. Κάποια στιγμή έρχεται ένας με όπλο και λέει στη μάνα μου:

- Βγάλε τα παιδιά έξω και ό,τι άλλο θέλεις, θα βάλω φωτιά, να το κάψω.

Η μάνα μου σαστισμένη παίρνει μια βελόντζα να μας σκεπάσει και μαζί τραβούμε δυο τσουβάλια σάρι για ψωμί. Καθώς όμως τα σέραμαμε με δυσκολία, έρχεται ένας άλλος και του λέει:

- Πάμε να φύγουμε γρήγορα.... Είχαν πετάξει κάτι φωτοβολίδες και αμέσως δόθηκε το σύνθημα να φύγουν από το χωριό. Έτσι ο Θεός έβαλε το χέρι του και γλύτωσε το σπίτι μας. Θα το έκαιγαν και εμείς θα κάναμε σεργιάνι.

- Πώς να ξεχάσεις, Γιώργο, αυτά τα πράγματα; μου είπε. Η ιστορία αυτή δεν έχει τελειωμό με τους Πούληδες και τους Παοτζήδες».

Ευχαρίστησα τον κ. Θανάση και τη σεβαστή γυναίκα του και έφυγα.

Είχα όμως και μια δεύτερη συνομιλία για το ίδιο θέμα και με έναν ακόμα αυτόπτη μάρτυρα των τραγικών γεγονότων, τον Κωνσταντίνο Δαμιανό. Τον βρήκα τυχαία. Μια Κυριακή μεσημέρι πήγα στο Π. Σκυλίτσι να φωτογραφίσω το μνημείο με τους πεσόντες στους πολέμους 1912 - 1949 και να γράψω τα ονόματα τους.

Όταν τελείωσα, θέλησα να φύγω, αλλά άκουσα μια φωνή. Κάποιος κύριος καθόταν κάτω από μια πελώρια καρδιά και με φώναξε.

- Τι θα την κάνεις αυτή τη φωτογραφία; με ρώτησε.

Πήγα κοντά και είδα ότι ήταν σωληνωμένος με οξυγόνο, Ωστόσο μου είπε:

- Έχεις γράψει τα ονόματα;

- Ναι, του απάντησα.

- Να σου πω την ιστορία τους τότε. Όπως βλέπεις, ανάμεσά τους υπάρχουν δύο ονόματα Δαμιανών. Ο Δαμιανός Βασίλειος, που είναι ο πατέρας μου και ο Δαμιανός Δημήτριος, που είναι ο αδελφός του πατέρα μου».

Όταν άκουσα αυτά τα λόγια ένιωσα ένα μούδιασμα στο σώμα μου. Μα κι εκείνος πρέπει να ταράχτηκε, καθώς ξανάφερε στη μνήμη του εκείνη τη φρικιαστική στιγμή, με το τραγικό τέλος των δικών του.

- «Άκουσε να σου πω, λοιπόν, πώς έγινε: Ήταν 17 Σεπτεμβρίου, ημέρα Κυριακή του 1944. Εγώ γεννήθηκα το 1935, ήμουν τότε 9 ετών και το γεγονός αυτό θα το θυμάμαι, γιατί έζησα από κοντά όλη αυτή την δραματική ιστορία του χωριού και είδα πόσο σκληροί ήταν οι πουλικοί και οι παοτζήδες.

Οι εκτελέσεις έγιναν κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, εκεί σήμερα είναι το γήπεδο. Την εποχή εκείνη, εκεί ήταν τα αλώνια και οι θημωνιές ακόμα αλώνιστες.

Ήρθαν οι πουλικοί, περικύκλωσαν το χωριό όλο, πέρασαν από το σπίτι μας και μας πήραν όση πίτα είχε απομείνει από το Σάββατο βράδυ. Τα γυναικόπαιδα τα μάζεψαν γύρω από τις θημωνιές και τους μεγάλους λίγο πιο πέρα, χώρια.

Για να καταλάβεις πόσο σκληροί ήταν αυτοί οι άνθρωποι σου λέω, πως όταν ο εκτελεστής πυροβολούσε και σκότωνε, στο ένα χέρι κρατούσε το φονικό όπλο και στο άλλο, το αριστερό κρατούσε την πίτα, που πλιατσικολόγησε από το σπίτι μας».

Μου αφηγήθηκε ο κυρ Κώστας όλη εκείνη την ιστορία, που ήταν σχεδόν πανομοιότυπη με την αντίστοιχη του Θανάση Σκριμπα. Τα μάτια του έβγαζαν σπίθες, καθώς ζωντάνευαν μέσα του ξανά εκείνες οι μαύρες μνήμες. Η αλήθεια είναι πως και εγώ μαζί του δάκρυσα και έφυγα από κοντά του με ένα μόνο ερώτημα. Γιατί δεν γράφτηκαν δυο λόγια για αυτή την ιστορία στα εξήντα ένα χρόνια που πέρασαν από τότε; Γιατί κουκουλώθηκαν τέτοια γεγονότα; Μήπως και η δική μου αφήγηση δεν έπρεπε να δει το φως της δημοσιότητας;

Μετά τις δυο αυτές αφηγήσεις δεν ήταν δυνατόν να μην έρθουν στο φως αυτά τα κατοχικά γεγονότα, που δεν είναι και τα μοναδικά.

1. Η μάχη στο Σταυρό Ημαθίας

Η μάχη του Σταυρού είναι από τα πιο αιματηρά γεγονότα που συνέβησαν στο Νομό Ημαθίας την Κατοχή. Στην προσπάθειά μου να καταγράψω τα γεγονότα εκείνης της μαύρης εποχής, συνάντησα αρκετούς ανθρώπους που έζησαν από κοντά πολλά περιστατικά της.

Πριν όμως περάσω στις αφηγήσεις επωνύμων θα προσπαθήσω να καταθέσω τις δικές μου παιδικές μνήμες και να σας περιγράψω την Τετάρτη 27 Σεπτεμβρίου του 1944.

Ήμουν περίπου εννιά ετών. Ένας τρομερός πονόδοντος με βασάνιζε για αρκετές μέρες και ούτε τα γιατροσόφια, ούτε το ρακί που είχα όλη την ώρα στο στόμα μου καταπράυναν τον πόνο. Στο Γιδά εκείνο το διάστημα δεν υπήρχε οδοντίατρος. Έτσι ο πατέρας μου άρχισε να ρωτάει τους γείτονες, αν θα πήγαινε κανένας με καρότσα, δηλαδή αλογόκαρο στη Βέροια. Ανάμεσα στους άλλους ρώτησε και τον γείτονα μας τον μπάριμπα Θωμά Γιωργούλα. Έψαχνε για καρότσα, γιατί εμείς στο σπίτι μας είχαμε πάντα ζευγάρι με βουβάλια, αλλά πώς να πάει κανείς στη Βέροια με βουβαλάμαξο; Άσε που η μια βουβάλα, η Καραμάνω σκιαζόταν κι από τον ίσκιο της!

-Θα πάω αύριο το πρωί, του είπε ο μπάριμπα Θωμάς, μα πρέπει να περάσουμε από τον γαμπρό μου τον Στεφανή, από το Διαβατό. Είναι λίγο ανήμπορη η αδερφή μου η Χρυσώ.

Ο πατέρας μου από βραδύς γέμισε δυο σακιά στάρι και μερικές οκάδες σουσάμι, να το πουλήσει στον Σαράφογλου, που έβγαζε νόστιμο χαλβά, μερικά αβγά σε ένα καλάθι και δυο τρεις κότες, για την πληρωμή του γιατρού και για μερικά ψώνια, με την ευκαιρία. Χρήματα σπάνια υπήρχαν στο χέρι και η έλλειψή τους ήταν ακόμα πιο μεγάλη την περίοδο της Κατοχής.

Την άλλη μέρα ξεκινήσαμε. Πήραμε την Βεργιόστρατα, Ραφομανίκι, Ξεχασμένη, άκρη-άκρη στον τζιαντέ -τις γραμμές του τρένου- και φτάσαμε σχεδόν στο κτήμα Καρακούφα, εκεί κοντά που περνούσε το αγώι με το νερό για τους νερόμυλους του κάμπου. Λίγο πιο εκεί ήταν η ξύλινη γέφυρα του 66, ενώ η μεγάλη βρισκόταν στο σημείο που είναι και σήμερα. Προχωρώντας στο χωματόδρομο, περνούσαμε κάτω από αμέτρητες μουριές. Τα χρόνια εκείνα στο Ρουμλούκι έτρεφαν μεταξοσκώληκες από τα φύλλα της μουριάς.

Ξαφνικά φάνηκαν από μακριά δυο καβαλάρηδες. Σε ελάχιστο χρόνο μας έφτασαν και καλπάζοντας τα άτια τους μας έκοψαν το δρόμο μέσα στα νιάματα και τα καλαμπόκια, που τότε ήταν έτοιμα για μάζεμα. Ο ένας από

τους δυο ήταν γνωστός. Τράβηξαν προς το Σταυρό. Δεν πέρασαν παρά λίγα λεπτά της ώρας και από τη μεριά του Σταυρού ακούστηκαν ασταμάτητοι πυροβολισμοί. Κάποια στιγμή ο μπάριμπα Θωμάς σταμάτησε το κάρο για να ακούσουμε καλύτερα και να βεβαιωθούμε πως δεν μας γελούσαν τα αυτιά μας. Τα πολυβόλα ακούγονταν σαν αν ήταν πίσω από τα καλαμπόκια. Η καρδιά μου πήγαινε να σπάσει, χτυπούσε σαν του περιστεριού.

- Μεγάλο μακελειό πρέπει να γίνεται στο Σταυρό, είπαν και σταυροκοπήθηκαν και οι δυο τους.

Η καρότσα προχωρούσε σιγά-σιγά και φτάσαμε στην ξύλινη γέφυρα του Διαβατού, που είχε κάτι πατωμασιές με χοντρά σανίδια και τραβέρσες. Εκεί μπροστά στη ράμπα είχαν σταματήσει τα γερμανικά τζιπ και οι μοτοσικλέτες. Ένας γερμαναράς, σαν ντερέκι μας σταμάτησε και με άγριο και αυστηρό ύφος ζήτησε τα παπίαρ. Γνωστό τροπάρι, ζητούσε τις ταυτότητες μας, έχοντας το δάκτυλο στην σκανδάλη του όπλου. Κάτι είτε ο μπάριμπα Θωμάς και του έδωσε την ταυτότητά του. Ο πατέρας μου δεν είχε μαζί του την ταυτότητα. Κάτι ψιθύρισαν μεταξύ τους οι Γερμανοί, ενώ ο πατέρας μου έδειχνε συνεχώς εμένα, που το ένα μάγουλό μου ήταν τσίτα προημένο και ερχόταν σε αντίθεση με το άλλο, που ήταν εντελώς αφυδατωμένο από τις κακουχίες.

Έκαναν αυστηρό έλεγχο στα πράγματά μας, κοίταξαν τα σακιά, ανακάτεψαν τα άχυρα με το οποία ήταν γεμάτο το καλάθι με τα αυγά, για να μη σπάσουν και τελικά εδέησαν να μας αφήσουν να φύγουμε.

Την ώρα που περνούσαμε πάνω από τη γέφυρα, μας έπιασε άλλο χτυποκάρδι. Οι κραδασμοί του κάρου από τις φυράδες- μικρά ανοίγματα- των σανιδιών και το ύψος, σε συνδυασμό με το ότι νιώθαμε το βλέμμα των Γερμανών να μας τρυπά τις πλάτες, είχαν ανακατέψει τις ψυχές μας.

Κάποτε φτάσαμε στον καλό νοικοκύρη, τον τσιουρμπατζή Στεφανή Θεοχαρόπουλο, στο Διαβατό, που όπως έμαθα αργότερα ήταν και αναγνωρισμένος Μακεδονομάχος. Όλοι στο χωριό ήταν ανάστατοι και κανείς δεν γνώριζε τι ακριβώς συνέβαινε στο Σταυρό. Φήμες κυκλοφορούσαν πολλές. Σκοτώθηκαν πολλοί Γερμανοί και άλλοι τόσοι αντάρτες, έκαψαν το χωριό.....

Εμένα πιο πολύ με ένοιαζε ο πόνος του δοντιού που περίσσευε. Η μανιά Χρυσώ είχε ένα ιλιάτς- φάρμακο θαυματουργό. Σε ένα σπιρτόξυλο τύλιξε λίγο βαμβάκι, το βούτηξε σε μια μικρή γαστέρα με ένα κοκκινόμαυρο υγρό, που είχε την μυρωδιά γαρίφαλου, το τοποθέτησε στο κούφιο δόντι και αμέσως μούδιασε όλο το στόμα. Πέρασα όλη τη νύχτα χωρίς πόνο, αλλά δεν κοιμηθήκαμε. Οι δρόμοι ήταν γεμάτοι Γερμανούς, που πηγαινοέρχονταν με μοτοσικλέτες και ερπυστριοφόρα οχήματα σαν τρελοί. Ποιος να τολμούσε

να βγει, για να πάει να μάθει τι ακριβώς συνέβαινε;

Την άλλη μέρα τα πράγματα ήταν κάπως καλύτερα, αλλά οι Γερμανοί αγριεμένοι συνέχισαν τους ελέγχους στους δρόμους. Πήγαμε στον μπακάλη μας, τον Μενέλαο Παπαδήμο, παλιός στο επάγγελμα στη Βέροια, με χάνι για να ξεπεζέψουν οι πελάτες με τα κάρα και με τα σαμαρωμένα ζώα. Τότε όλοι, βουνίσιοι και καμπίσιοι επισκέπτονταν την Βέροια κυρίως κάθε Τρίτη, που είχε παζάρι. Ο κυρ Μενέλαος μας πίστωνε από αλώνι σε αλώνι. Μπαίνοντας στο μαγαζί του σε χτυπούσε η μυρωδιά από τα μεγάλα κρασοβάρελα, που μέσα φύλαγε το καλό κρασί, που έπαιρνε από τις Βαρβάρες, αλλά και από τα δικά του αμπέλια.

Πήγαμε στο γιατρό, μου έβγαλε το δόντι, ο πόνος ζαπάνωσε και ξεχάστηκε, αλλά η τρομάρα και η αγωνία για το τι συνέβη στο Σταυρό γράφτηκαν με ανεξίτηλο μελάνι στην ψυχή μου.

Πέρασαν από εκείνη την τρομερή μέρα και νύχτα, εξήντα και παραπάνω χρόνια. Ακόμα και τώρα που γράφω αυτές τις αράδες, νιώθω ξανά εκείνη την αγωνία και δεν μπορώ να μην κάνω την ευχή, ποτέ να μην ξαναδούμε τέτοιες μέρες.

Ας δούμε όμως, πώς έχει στην πραγματικότητα αυτή η σημαντική, για τον τόπο μας, ιστορία.

Το Συμμαχικό Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής όπου υπαγόταν ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ) είχε ετοιμάσει ένα σχέδιο επιχειρήσεων με τον κωδικό Κιβωτός, το οποίο προέβλεπε επίλεκτες μονάδες του ΕΛΑΣ να χτυπήσουν και να κάνουν όση περισσότερη ζημιά μπορούσαν στα γερμανικά στρατεύματα, καθώς υποχωρούσαν από τα ελληνικά εδάφη. Κύριος στόχος όμως ήταν να εμποδίσουν με κάθε τρόπο τους κατακτητές να μεταφέρουν τον οπλισμό τους στη Θεσσαλονίκη.

Μέρος του σχεδίου αυτού ήταν και η μάχη που έγινε στον Σταυρό στις 27 Σεπτεμβρίου του 1944. Από τις αρχές του μήνα υπήρχε έγκυρη πληροφορία στο Αρχηγείο, που είχε την έδρα του στο Βέρμιο, πως οι Γερμανοί θα μεταφέρουν όλο τον οπλισμό και τα άλλα εφόδια που είχαν αποθηκευμένα στη Βέροια, στην συμπρωτεύουσα, με απώτερο σκοπό βέβαια να τα στείλουν στη Γερμανία. Τότε διατάχθηκε το 2ο Τάγμα του 16ου Συντάγματος να αναλάβει την πολύ επικίνδυνη επιχείρηση παρεμπόδισης της μεταφοράς του οπλισμού.

Να σημειώσω πως, τις πληροφορίες αυτές, με την καθαρή στρατιωτική ορολογία, τις δανείστηκα, όταν έγραφα και δημοσίευσα το άρθρο πριν από δέκα χρόνια, από κάποια πηγή, την οποία δεν κατέγραφα και ούτε μου είναι πια εύκολο να την βρω τώρα.

Αμαρτία εξομολογημένη...

Η Τετάρτη, 27 Σεπτεμβρίου 1944 ήταν μια μέρα που τα γερμανικά στρατεύματα θα ένιωθαν για ακόμη μια φορά τι σημαίνει ελληνική αντίσταση, τι σημαίνει ελληνική ψυχή. Το ρολόι της ιστορίας είχε αρχίσει την αντίστροφη μέτρηση για την παρουσία τους στη Χώρα μας. Είχαν απομείνει μόνο δεκάξι μέρες ακόμα. Στις 12 Οκτωβρίου θα εγκατέλειπαν τα ιερά χώματά μας, που τα έβαψαν με αθώο αίμα και θα γκρεμοσακίζονταν εκεί, στα αμαρτωλά εδάφη τους, όπου είχαν στηθεί τα μεγαλύτερα βασανιστήρια όλων των εποχών, τα στρατόπεδα συγκεντρώσεων, οι θάλαμοι αερίων, τα κρεματόρια. Εκείνη την ημέρα δεν φαντάζονταν, πως θα τους έκοβαν το δρόμο μια χούφτα άνθρωποι, με επικεφαλής τον καπετάν Κολοκοτρώνη, αγωνιστή έμπειρο σε τέτοιες αποστολές.

Οι μαρτυρίες λένε πως η γερμανική φάλαγγα φορτωμένη με πολεμικό υλικό σε καμιόνια από την Κοζάνη και την Βέροια προχωρούσε ανυποψίαστη, με υποδειγματική στρατιωτική τάξη, έχοντας αρχίσει το μακρινό ταξίδι της επιστροφής. Σαν προπομπούς είχαν τζιπ και ντυμένους στην τρίχα μοτοσικλετιστές, όπως συνήθιζαν να κάνουν πάντοτε. Πίστευαν πως η παρουσία τους και μόνο θα αποθάρρυνε κάθε εχθρική ενέργεια εναντίον τους.

Από ένα συντοπίτη μας, που είχε πάρει μέρος σ' εκείνη τη μάχη άκουσα να την παρομοιάζει με τη μάχη στο Χάνι της Γραβιάς. Ήταν πολύ περήφανος που συμμετείχε στη Μάχη του Σταυρού.

ΤΑ ΛΕΜΕ

Τετάρτη 15 Ιουνίου 2005

II. Η μάχη του Σταυρού Ημαθίας

Στο σημερινό δημοσίευσμά μου θα παραμείνω στα γεγονότα που σχετίζονται με τη Μάχη του Σταυρού. Θα καταθέσω και πάλι κάποιες δικές μου ενθυμίσεις, κυρίως όμως μαρτυρίες παλιών Γιδιωτών, κάποιοι από τους οποίους πήραν ενεργό μέρος στη σύγκρουση.

Τα πολυβόλα των αντιστασιακών είχαν σπηθεί σε θέσεις κλειδιά, όπως το καμπαναριό της εκκλησίας, από όπου μπορούσαν και αποτελεσματικοί να είναι, αλλά και να ελέγχουν όλη την περιοχή.

Υπομονετικά περίμεναν να περάσουν αρκετά από τα καμιόνια και τότε δόθηκε το σύνθημα. Τα πολυβόλα με τις πύρινες γλώσσες τους χτυπούσαν αλύπητα τους αιφνιδιασμένους Γερμανούς, που σαν εκπαιδευμένος και οργανωμένος στρατός που ήταν, αντέδρασαν άμεσα και έτσι έγινε η φοβερή εκείνη μάχη, η μοναδική στο είδος της ίσως για τη Μακεδονία, αφού δόθηκε σχεδόν σώμα με σώμα. Αμέσως ειδοποιήθηκαν οι δυνάμεις, που υπήρχαν σταθμευμένες στο στρατόπεδο Παλαιοχωρίου στο Γιδά και με επικεφαλής τον ίδιο κουμαντατούρ, τον φρούραρχο του Γιδά, Χανς βρέθηκαν στον τόπο της μάχης.

Έχοντας υπόψη του τη σοβαρότητα της μάχης ο φρούραρχος, που κατά γενική ομολογία δεν ανήκε στην κατηγορία των φανατικών ναζιστικών σκυλιών, πριν φύγει είπε στον φίλο του Κωνσταντίνο Ρούβαλη:

- «Πηγαίνω στη μάχη και αν δε γυρίσω πίσω, ό,τι χρειαστείτε ζητήστε το από τους υφισταμένους μου».

Τα λόγια του ήταν προφητικά, αφού στη μάχη τραυματίστηκε στο χέρι και χρειάστηκε να νοσηλευτεί.

Ήταν, όπως είπαμε, οι τελευταίες τους μέρες στη χώρα μας και ήδη είχαν αρχίσει να ξηλώνουν τις εγκαταστάσεις και να προγραμματίζονται οι ανατινάξεις των κτιρίων και εγκαταστάσεων, που λειτουργούσαν σε Πλατύ, Παλαιοχώρι, Σχοινά και Γιδά.

Αυτές τις ανατινάξεις τις θυμάμαι, αν και ήμασταν μικρά παιδιά και βόσκαμε βουβάλια έξω από το Κεφαλοχώρι. Όταν γίνονταν, βλέπαμε να σηκώνονται κάτι θεόρατα μανιτάρια καπνού. Μόλις εμφανίζονταν, εμείς μετρούσαμε ως το 26 ή 36 και τότε ακούγαμε και τον ήχο. Ένας βαθύς ήχος, που έκανε τη γη κάτω από τα πόδια μας να τρέμει.

Είναι η ώρα όμως ν' ακούσουμε μερικούς ανθρώπους που έζησαν από κοντά τόσο τη μάχη όσο και την αποχώρηση των Γερμανών από την περιοχή. Καθώς ξεκίνησα την ιστορία, ήρθαν στο φως και άλλα στοιχεία από εκείνα τα δύσκολα χρόνια, που για όσους είναι πάνω από 80 ετών δεν είναι

και τόσο μακριά.

Θα ξεκινήσω με το Σταύρο Στεργιόπουλο από την Ξεχασμένη, πατέρα του Δημάρχου Αντιγονιδών, που μου αφηγήθηκε τα εξής:

«Εγώ και πολλοί άλλοι από το χωριό μας και άλλα χωριά βρεθήκαμε αμέσως μετά την μάχη στο Σταυρό. Ήταν τρομερή η εικόνα που αντικρίσαμε. Μαζεύαμε νεκρούς και τραυματίες, που ήταν σκορπισμένοι εδώ κι εκεί. Τους μεταφέραμε σε ένα μέρος και από εκεί τους έπαιρναν για να τους θάψουν. Ανάμεσά τους ήταν ένας από το χωριό Μέση ή Μέτση, που λεγόταν Σιούρδας στο επώνυμο».

Ο Κυρόπουλος Ανδρέας ήταν οργανωμένος στην Αντίσταση. Οι αφηγήσεις του ατέλειωτες. Περιγράφει με τόση ζωντάνια τα περιστατικά, που καθώς τον ακούς σου δημιουργεί την αίσθηση πως βλέπεις μπροστά σου ολοζώντανα όλα όσα διηγείται.

«Η μάχη του Σταυρού», μου είπε ένα βράδυ που με δέχτηκε στο σπίτι του, «είναι ένα ιστορικό γεγονός εκείνης της εποχής. Οι άνθρωποι που πολέμησαν τόλμησαν να χτυπήσουν τον σιδερόφραχτο στρατό των Γερμανών. Ήταν ήρωες. Έχω την πληροφορία, πως εκείνο τον καιρό έγιναν πολλές συσκέψεις σε διάφορα σπίτια για να αποφασιστεί ο τόπος και ο χρόνος, που θα χτυπούσαν. Τα σημεία που συζητούνταν ήταν δυο, το Καμποχώρι και ο Σταυρός.

Μια γυναίκα από το Καμποχώρι μου είπε πως είχε γίνει σύσκεψη στο σπίτι της και πως τελικά κάποιιοι αντέδρασαν, επιμένοντας πως η μάχη έπρεπε να γίνει στο Σταυρό. Έχω την εντύπωση πως ο Σταυρός δεν ήταν η καταλληλότερη τοποθεσία για την συγκεκριμένη επιχείρηση».

Με τα ίδια λόγια πάνω- κάτω μου αφηγήθηκε την ιστορία και ο Ματόπουλος Θεοδόσης, επίσης υπέροχος στην αφήγηση. Ήταν κι εκείνος οργανωμένος στην Αντίσταση και με μεγάλη προσφορά.

Το δικό του μερίδιο στο φωτισμό των γεγονότων έχει και ο Αλέκος Γκουντάτζης, ο παλαιότερος μπαρμπέρης σε όλο το Ρουμλούκι σήμερα, που είναι μια ακόμα ανεξάντλητη πηγή γνώσεων για τα θέματα της Κατοχής και του Εμφυλίου.

Όλοι αυτοί, που γεννήθηκαν το 1917 - 18 και είναι ακόμα στη ζωή, κουβαλούν στις μνήμες τους την ιστορία του τόπου μας. Έζησαν τον ελληνοαλβανικό πόλεμο κι εκείνον που ακολούθησε και ήταν πολύ χειρότερος, γιατί ήταν αδερφικός.

Τους ευχαριστώ γιατί δέχτηκαν να μου χαρίσουν αυτόν τον πολύτιμο θησαυρό, που με άφησαν να καταγράψω τα γεγονότα από τη μάχη του Σταυρού, αλλά και από το συλλαλητήριο στο Γιδά, για το οποίο όμως έγραψε ένα σπουδαίο βιβλίο ο συντοπίτης μας Δημήτρης Μπέλλος και οι ενδιαφε-

ρόμενοι μπορούν να αντρέξουν εκεί για πληροφόρηση.

Για αυτούς που έπεσαν νεκροί πολεμώντας, για να χαρίσουν σε μας την ελευθερία μας, ο Δήμος Αντιγονιδών έστησε, σαν ελάχιστο φόρο τιμής, ένα καλαίσθητο μνημείο που έχει χαραγμένα τα ονόματά τους.

Ηρωικά έπεσαν εκείνη την ημέρα οι:

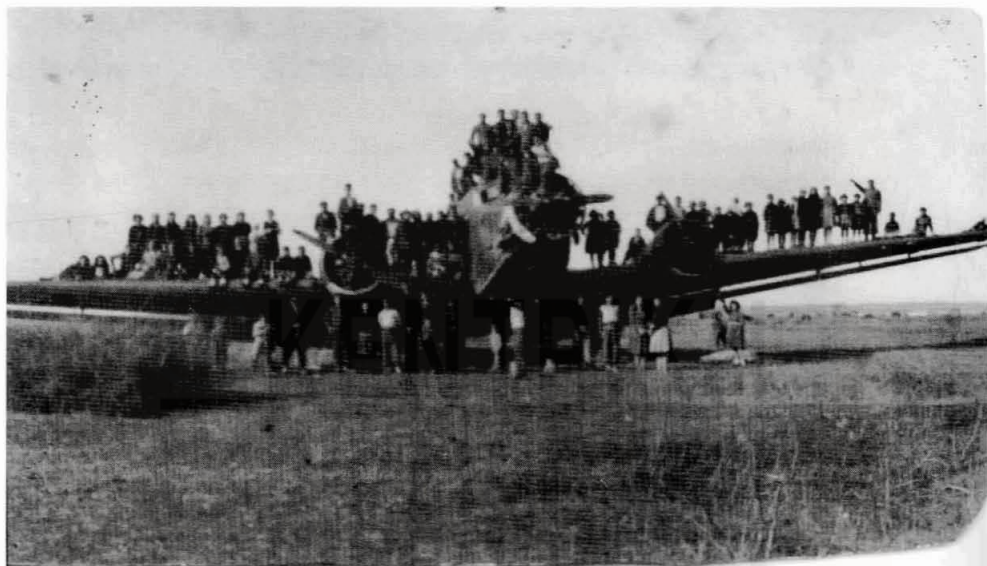
ΚΑΛΙΤΣΑΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ (Καπετάν Κολοκοτρώνης)
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
ΜΟΥΡΟΥΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΜΑΧΑΙΡΙΔΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΜΠΟΥΡΣΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝ (Ισραηλίτης)
ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΣΙΟΥΡΔΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
ΤΟΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΤΣΙΡΙΔΗΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ
ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΗΣ ΑΒΡΑΑΜ
ΑΣΙΚΙΔΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Πηγές:
Γκουντάντζης Αλέκος
Κυρόπουλος Αντρέας
Ματόπουλος Θεοδόσης
Στεργιόπουλος Σταύρος

ΤΑ ΛΕΜΕ
Τετάρτη 29 Ιουνίου 2005

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Και άλλες κατοχικές αναμνήσεις: Γερμανοί, Αντάρτες και το γερμανικό αεροπλάνο

Το γερμανικό αεροπλάνο Παλαιοχωριού στις όχθες του Αλιάκμονα

Τα τελευταία χρόνια συχνά δημοσιεύω μνήμες από τα παιδικά μου χρόνια, που συμπίπτει να είναι τα κατοχικά και του Εμφυλίου πολέμου. Μνήμες ανάμεικτες με φόβο, τρόμο, δυστυχία, αλλά και παιδικές απολαύσεις, διότι δεν γνωρίζαμε όλους τους κινδύνους. Μια τέτοια αφήγηση θα προσπαθήσω να παραθέσω σήμερα, βασισμένη στο υλικό, που η δεξαμενή της θύμησης διατηρεί ακόμα ζωντανό.

Τώρα που γράφω αυτές τις αράδες, νοερά βρίσκομαι εκεί γύρω στα 1943 - 44 ή και πιο πέρα, ως το 1948, με Γερμανούς, με Παοτζήδες, με αντάρτες. Είδαν τα μάτια μας εικόνες σκληρές, βάρβαρες, πονεμένες και άκουσαν τα αυτιά μας ιστορίες που αργότερα τις παρακολούθησαμε στα ΕΠΙΚΑΙΡΑ του σινεμά.

Θυμάμαι μια μέρα που βρέθηκαν στο σπίτι μας τρεις Γερμανοί, τρία αληθινά ντερέκια. Δεν θυμάμαι αν και ποιος τους είχε στείλει να γιοματίσουν μαζί μας. Ήταν και άλλοι στο χωριό σε άλλα σπίτια, αλλού δυο, αλλού τρεις ως πέντε σε κάθε σπίτι. Η μάνα μου η συγχωρεμένη είχε μαγειρέψει φακές.

Θεός να τις κάνει φακές. Μερικά σπυριά μόνο όσο για τη γεύση, κόκκινο γλυκό πιπέρι και στο τέλος για να γίνουν νόστιμες τις έριχνε καμένη λίγδα - τσιγαρισμένη. Για μας ήταν μια χαρά.

Στρώσανε στη μέση του νοδά το χαμηλό στρογγυλό τραπέζι, βάλανε τρία σκαμνιά ξύλινα με ένα μαξιλάρι στο καθένα για τους μουσαφίρηδες. Ήταν τιμητική θέση. Όλοι οι σπιτικοί οι άνδρες κάθισαν σταυροπόδι κάτω στη ψάθα και οι γυναίκες, όπως το συνήθιζαν, πάνω στα λυγισμένα πόδια τους. Σαν προσφάι είχαμε λάχανο τουρσί στο βαρέλι, παραγωγής μας. Ήταν ένα θαυμάσιο ορεκτικό, κυρίως το ζουμί του, που πολλές φορές βοηθούσε τον μεθυσμένο να βρει τη λογική του. Είχε μέσα λεμόνι, ρεβίθι, κριθάρι, βρώμη. Ένα ρόφημα που και σήμερα ακόμα το ονειρεύομαι. Ο πατέρας μας είχε μια αρχή. Πριν ξεκινήσουμε να τρώμε στο τραπέζι με έβαζε εμένα τον μεγαλύτερο να λέω την προσευχή, το πάτερ ημών.

Όταν ήρθε η ώρα να καθίσουν στο τραπέζι αυτοί οι πελώριοι άνδρες δεν μπορούσαν να συμμαζέψουν τα πόδια στα σκαμνιά, αφού το τραπέζι ήταν δέκα πέντε πόντους ψηλά. Αμάν -αμάν να αλφαδιαστούν. Όταν τελείωσε η προσευχή ο πατέρας είπε στους ξένους την τούρκικη λέξη, μπουϊρούμ, που σημαίνει καλώς ορίσατε, ορίστε να φάμε.

Βέβαια δεν καταλάβαιναν τι τους είχε πει. Μόλις έβαλαν την πρώτη κουταλιά στο στόμα τους χτύπησε φαίνεται η μπόχα από την τσιγαρισμένη λίγδα, χοιρινό λίπος μιας χρονιάς. Αμέσως κοιτάχτηκαν και άφησαν ευγενικά τα κουτάλια. Φάνηκε πως σιχάθηκαν, αλλά και έπρεπε να σπάσουν τον πάγο. Έβγαλαν από τις χλαίνες τους δερμάτινα πορτοφόλια με φωτογραφικό υλικό από τις οικογένειές τους. Όλοι ήταν παντρεμένοι με μικρά παιδιά. Μας έδειχναν ένας - ένας τις φωτογραφίες, δάκρυζαν και κάτι έλεγαν μεταξύ τους. Εκείνο που θυμάμαι είναι το «νιξ γκουτ μπαμ - μπαμ», που τώρα πια ξέρω πως σημαίνει «δεν είναι καλό πράγμα ο πόλεμος». Υποθέτω βέβαια, πως αν τους άκουγε κάποιος προϊστάμενός τους θα την πλήρωναν ακριβά αυτή τη φράση. Έλεγαν και άλλα, αυτά όμως ήταν ακαταλαβίστικα για όλους εμάς, που δεν ξέραμε την γλώσσα τους. Πού να φανταζόμουν τότε πως κάποια μέρα θα έκανα αγώνα να τρυπώσω λαθραία στη Χώρα τους και θα ήμουν υποχρεωμένος να κουτσομάθω και τη λαλιά τους, για να μπορώ να επιβιώσω, όσο θα ζούσα εκεί! Τέλος έφαγαν μόνο αρμιά καρμπολάχανο, τους άρεσε και έτσι πέρασε το διασάκι. Η μάνα μου καταστενοχωρέθηκε και τους έλεγε:

-Φάτι πιδιά μ' είστι νησ'κά! Πώς όμως να φάνε εκείνη την τσιγαρισμένη λίγδα;

Μετά το μεσημεριανό γιόμα, έφυγαν. Φαίνεται όμως πως εκείνη τη μέρα ήταν γραμμένο να έρθουν στο σπίτι μας δυο διαφορετικές ομάδες. Το δειλι-

νό ήρθε καβάλα στο γαϊδούρι ο μπάριμπα Ντώνης ο Ταξιάρχης, ένας ήσυχος και καλός χωριανός, που φαίνεται όμως πως κάποιοι τον επιστράτευσαν με το ζόρι. για να τους κάνει τα θελήματα.

Φώναξε τον πατέρα μου και του λέει, πως το βράδυ πρέπει να φιλοξενήσει μια ομάδα ανταρτών, την ομάδα του καπετάν Κρουψώνα. Η ομάδα αυτή ήταν ξακουστή για τα «κατορθώματά της». Οι φήμες έλεγαν, ότι αποτελούσαν το εκτελεστικό απόσπασμα της περιοχής. Ο Κρουψώνας ήταν από το χωριό μας, πρόσφυγας από τη Βιζύη της Ανατολικής Θράκης. Το πραγματικό του ονοματεπώνυμο ήταν Γεώργιος Αλμπάντης.

Ο πατέρας μου φοβήθηκε, παρότι τον γνώριζε από παιδί και είχαν δουλέψει, όταν ήταν νέοι, μαζί ως χουσιμκιάριδες στο γαιοκτήμονα του χωριού μας Χατζηνικολάκη - Κόρτη.

-Βρε μπάριμπα Ντώνη, πού να τα βάλω τόσα άτομα; Το σπίτι μου είναι μικρό και ξέρεις πως έχω μεγάλη οικογένεια.

-Δεν ξέρω Θωμά, του λέει, έχω εντολή να κοιμηθούν σε σένα.

Θέλοντας και μη δέχτηκε, ο καημένος. Λέει στη μάνα μου:

- Ρήνα, απόψι έχουμι μουσαφίρια, του Κρουψώνα κι άλλα δώδικα άτομα. Κουσκίν'τσι αλεύρ' κι φκιά'εις πίτις. Πού να τ'ς χουρτάσουμι φαί αυνούς. Έτσι και έγινε.

Σα μούργκιισιν -σκοτείνιασε- έφτασε ένας αξύριστος νέος με μια χλαίνη λιγδωμένη. Ρώτησε πού θα κοιμηθούν οι σύντροφοι;

-Να, ιδώ, σι αυτόν του νουντά δα κοιμ'θούν, λέει η μάνα μου στα ρουμλουκιώτικα, που δεν μπορούσε, δεν ήθελε και δεν προσπαθούσε ποτέ να τ' αλλάξει, με όποιον και να μιλούσε. Ο αξούριστος αντάρτης το έριξε μια ματιά και έφυγε.

Πέρασε αρκετή ώρα και έφτασε το ασκέρι καμιά 12 - 13 άτομα, ο ένας πίσω από τον άλλο, με σακίδια, όπλα, πιστόλια, χαντζάρους και χειροβομβίδες. Σταμάτησαν στ' εμπρόστια του σπιτιού. Ξεφορτώθηκαν όλα τα μεγάλα βάρη τους και ένας - ένας, έμπαινε στον οντά, κρεμούσε τα πράγματα στα γκιλιβιά, σε κάτι γάντζους με περίτεχνα ελάσματα. Κάποια στιγμή εμφανίζεται και ο καπετάν Κρουψώνας. Ένας κοντόφαρδος άντρας, με αγριεμένη μορφή, ανήσυχος, σαν κυνηγημένο αγρίμι. Εγώ εκεί μπάστακας να δω τα όπλα, τα πολεμοφόδια και ό,τι άλλο μου έκανε εντύπωση.

Ο καπετάνιος κάτι κουβέντιασε με τον αρχηγό της ομάδας και έφυγε αμέσως.

Δεν κατάλαβα πότε ξημέρωσε. Κάποια στιγμή με φώναξε η μάνα μου να πάω, να πάρω ένα μαχαίρι από αυτούς, για να κόψει τις πίτες. Είχε χαθεί το ψωμομάχαιρό μας. Μπαίνω μέσα και λέω σε κάποιον να μου δώσει ένα μαχαίρι να κόψει η μάνα μου ψωμί ή πίτα, δεν θυμάμαι.

Αμέσως ένας νεαρός με κάτι γένια ως κάτω, βρώμικος, αρπάζει μια χαντζάρα από μια δερμάτινη θήκη και μου την δίνει. Ένας άλλος, που ήταν ακουμπισμένος σε ένα σακίδιο, τον βλαστήμησε στα θεία και του είπε: «Μ' αυτό θα κόψει η γυναίκα το ψωμί;» Αυτό το άκουσε η μάνα μου και της κόπηκαν τα πόδια. Το έλεγε ως το τέλος της ζωής της. Εγώ δεν είχα καταλάβει τι σήμαινε αυτό. Πήρα το μαχαίρι, έκοψε τις πίτες και τις μοίρασε σε όλους. Όπως ήταν ζεστή και αφράτη, την τρώγανε σαν μπακλαβά.

Το βράδυ εκείνο είχε ξαστεριά και το φεγγάρι ήταν στη μέση της διαδρομής, στη γέμισή του. Είχε και λίγο κρύο. Σε μια στιγμή από τη νοτιοδυτική πλευρά του χωριού ακούστηκε ένας ήχος από αεροπλάνο από κείνα τα βαιριά, που τα βλέπαμε συχνά να πετούν χαμηλά στον ουρανό.

Οι αντάρτες βγήκαν ανήσυχοι όλοι έξω στ' αμπρόστια και περίμεναν. Το αεροπλάνο πλησίαζε και ακουγόταν, καθώς ήταν νύχτα, πιο καθαρά. Τόσο που νόμιζες πως έρχεται απάνω μας. Κάποια στιγμή ο ήχος του χάθηκε ξαφνικά. Τότε αυτοί ηρέμησαν και έδειξαν να το φχαριστήθηκαν. Μαζεύτηκαν ξανά μέσα, ησύχασαν και πριν ξημερώσει έφυγαν, ποιος ξέρει για πού.

Το αεροπλάνο εκείνο, που είχε προορισμό το μικρό στρατιωτικό αεροδρόμιο του Παλαιοχωριού προσγειώθηκε στην όχθη του Αλιάκμονα, από την νότια πλευρά. Λίγο ακόμα να πέσει μέσα στα βαθιά νερά του ποταμιού, που εκείνες τις μέρες ήταν πλημμυρισμένο χεΐλι με χεΐλι.

Πολλά είχαν ειπωθεί για το περίεργο αεροπλάνο εκείνης της νύχτας. Άλλοι έλεγαν πως οι αντάρτες παραπλάνησαν τον πιλότο με φώτα αεροδρομίου, για να το ριξουν στο ποτάμι. Άλλοι πως ο ίδιος ο πιλότος θεώρησε από ψηλά το ποτάμι για διάδρομο προσγείωσης και άλλοι πως το 'ριξαν με οβίδες. Δεν ξεκαθαρίστηκε η ιστορία. Οι Γερμανοί πιλότοι ήταν τρεις και δεν έπαθαν τίποτα. Μάθαμε πως πήγαν στο αστυνομικό τμήμα της Μελίκης και ποιος ξέρει τι απέγιναν μετά.

Το αεροπλάνο αυτό έμεινε στη θέση που έπεσε, γιατί στο μεταξύ οι Γερμανοί δεν άργησαν να φύγουν από την Ελλάδα. Έμεινε σαν στοιχειό. Το διέλυσαν οι κάτοικοι του Π. Προδρόμου και το καλοκαίρι που δεν είχε πολύ νερό περνούσαμε κι εμείς κολυμπώντας, να πάρουμε κάτι. Είχε εφοδιαστεί όλη η τσακαλοπαρέα με λάστιχα για τάντσια - σαΐτες. Εγώ είχα φτιάξει δύο ζευγάρια. Έτσι θυμάμαι την Κατοχή.

Ο Πολίτης
Τρίτη 3 Ιουλίου 2012

Το Καψοχώρι ή Καυσοχώριον, μεγάλο εκκλησιαστικό και πνευματικό κέντρο 1749 - 1795

Οι δύο εικόνες είναι αντίγραφα και αχρονολόγητες. Βρίσκονται στη νέα εκκλησία Αγίου Δημητρίου στα νεκροταφεία. Ίσως είναι από το Μοναστήρι της Καψόχωρας.

Λένε πως ο χρόνος είναι σαν τον τυφώνα, που στο πέρασμά του σαρώνει τα πάντα, αφήνοντας πίσω ελάχιστα ίχνη. Έτσι πρέπει να έγινε και στον τόπο μας. Δεν μας άφησε σχεδόν τίποτα όρθιο, δεν απόμεινε κανένα αρχιτεκτονικό δείγμα ή τοπίο για να μας θυμίζει κάτι από το μακρινό μας παρελθόν. Αν κάτι είχε αντέξει, το κατεδαφίσαμε εμείς ή το αφήσαμε στο φθοροποιό χρόνο να το αποτελειώσει.

Ο τόπος μας το Ρουμλούκι δεν ήταν φτωχός από μνημεία, κυρίως από εκκλησίες και μοναστήρια με μεγάλη ιστορική αξία.

Ένα τέτοιο εκκλησιαστικό συγκρότημα ήταν και ο Μοναστηριακός Ναός Αγίου Δημητρίου Καψόχωρας, στο παλιό χωριό, νοτιοδυτικά του σημερινού, εκεί που βρίσκεται σήμερα το νεκροταφείο. Κατεδαφίστηκε στη δεκαετία του 1960.

Οι κάτοικοι θυμούνται την αρχιτεκτονική του, που ήταν με νόρθηκα, όπως το Μοναστήρι των Αγίων Αναργύρων, στο Νησί.

Υπάρχει μια πλούσια παράδοση με αυτήν την εκκλησία. Οι ηλικιωμένοι, αλλά και οι νεότεροι έχουν ακούσει διάφορες ιστορίες για δεσποτάδες, που ήταν εδώ για αιώνες, ότι τους έθαβαν σ' αυτό το Μοναστήρι, διότι ήταν το αρχαιότερο. Πολύς λόγος γίνεται για τρία κρανία Επισκόπων που βρίσκονται μέσα στην Αγία Τράπεζα κάτω από κάποιες πέτρες. Υπήρχαν ακόμα και τα ιερά τους άμφια. Αφηγήσεις, που σήμερα όταν τις ακούς, φαντάζουν σαν τα παραμύθια της γιαγιάς.

Όλα αυτά έχουν συμβεί μόλις πριν από 45 χρόνια, όταν γκρέμισαν την παλιά εκκλησία, για να κτιστεί αυτή που υπάρχει σήμερα. Όσο για τα κρανία των Επισκόπων, που κανείς δεν γνώριζε σε ποιον ανήκαν, τα έθαψαν πίσω από το Άγιο Βήμα, όπου συνηθίζεται να «κοιμούνται» οι ιερωμένοι.

Ανάλογη μεταχείριση είχαν, δυστυχώς, και τα ιερά άμφια των Επισκόπων, που υπήρχαν στο παλιό κοιμητήριο. Εξοργισμένος μια φορά ο εφημέριος του χωριού με έναν συγχωριανό του, που είχε χρησιμοποιήσει μια ενδυμασία την Καθαρά Δευτέρα, ως καρναβαλίστικη, αποφάσισε να τις θάψει και αυτές πίσω από το Άγιο Βήμα, μαζί με τα κρανία, για να μην γελοιοποιείται το σχήμα της ιεροσύνης, κυρίως των Επισκόπων!

Σύμφωνα με όσα γνωρίζουν οι κάτοικοι εδώ σ' αυτό το εκκλησιαστικό κονάκι φιλοξενούνταν αρκετό καιρό διάφοροι Επίσκοποι της Καμπανίας.

Οι πληροφορίες αυτές δεν διαφέρουν από όσα γράφει ο έγκριτος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής κ. Γεώργιος Α. Στογιόγλου στο βιβλίο του με τίτλο: «Θεόφιλος Παπαφίλης, Επίσκοπος Καμπανίας».

Η Επισκοπή Καμπανίας, που περιλάμβανε ολόκληρη την πεδιάδα Θεσσαλονίκης, κατά το Γ. Στογιόγλου, έχει διανύσει συνεχή βίο χιλίων ετών. Δεν γνωρίζουμε όμως πότε και από ποιον πήρε την επωνυμία «Καμπανία». Επίσης, η περιοχή αυτή είχε υποδουλωθεί στους Τούρκους πολύ νωρίτερα από τη Θεσσαλονίκη.

Από την πρώτη στιγμή όμως που βρέθηκαν εδώ οι Τούρκοι κατακτητές, φαίνεται πως δεν στέρησαν από τους χριστιανούς το δικαίωμα να λειτουργούν ελεύθερα. Αυτό το αποδεικνύει και το όλο σύστημα που επικροτούσε στις εκκλησίες, στις μικρές κοινωνίες, αλλά και στα μεγάλα εκκλησιαστικά μοναστηριακά συγκροτήματα, που είχαν αποκτήσει περιουσιακά στοιχεία, χωράφια, δάση και άλλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Ακόμα υπήρχε η ελευθερία της Εκκλησίας να δραστηριοποιείται στο χώρο της παιδείας. Ιδρύθηκαν και λειτούργησαν κατώτερες, ανώτερες και ανώτατες σχολές, στις οποίες φοιτούσαν άνθρωποι που διέπρεψαν στα γράμματα.

Μια άλλη σημείωση του συγγραφέα Γ. Στογιόγλου, μας πληροφορεί ότι

στο Καψοχώρι ή Καψόχωρα, όπου σήμερα σώζεται ο παλαιός ναός, αφιερωμένος στον Άγιο Δημήτριο, λειτουργούσε τον 18ο αιώνα «Ήσυχαστήριο» της Επισκοπής Καμπανίας. Προϊστάμενος στην τελευταία δεκαπενταετία του αιώνα αυτού ήταν ο πνευματικός παπα - Ανανίας, ο οποίος παράλληλα με τα πνευματικά του καθήκοντα, είχε και την ευθύνη της διδασκαλίας των νέων που φιλοξενούσε.

Αν και οι πληροφορίες που έχουμε, κατά δεκαπέντε περίπου χρόνια μεταγενέστερες της καταγραφής του 1771, δεν φαίνεται να υπήρχαν τόσο πολλοί μοναχοί στην Καψόχωρα, την εποχή του Θεόφιλου.

Σίγουρα όμως το Μοναστήρι, όπως αναφέρει και μια τουρκική πηγή λειτουργούσε κάποτε εκεί, και είναι το μοναδικό γνωστό χριστιανικό τσιφλίκι, που γειτόνευε με το Γιδά, τη σημερινή Αλεξάνδρεια.

Σε αρκετές επιστολές, αναφέρεται, πως ο Θεόφιλος κατέφευγε συχνά στο Καψοχώρι «δια τινά τέλη πνευματικά», όπου καλούσε τους φίλους του για να «συνευθυμήσουν».

Ο Επίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος, σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν, σπούδασε στα Ιωάννινα.

Όπως έχω γράψει και στο προηγούμενο δημοσίευσμά μου, καθώς ήταν φίλος των γραμμάτων και της μαθήσεως, ήταν πολύ φυσικό να ενδιαφερθεί για τη μόρφωση των νέων. Οι συνθήκες όμως διαβιώσεως και το πνευματικό επίπεδο των κατοίκων της επαρχίας του, εργατών της γης κατά το πλείστον, που μοχθούσαν για τον επιούσιο, καθιστούσαν την προσπάθειά του αυτή δύσκολη.

Άλλωστε, οι πληροφορίες για την όλη δραστηριότητα του Θεόφιλου στην επαρχία του είναι φτωχές. Οι περισσότερες αναφέρονται στις σπουδές των πνευματικών του τέκνων, στα πλησιέστερα σχολεία ανώτερης μόρφωσης της Θεσσαλονίκης, της Νάουσας και της Βέροιας.

Πηγές:

- 1) Πυρινός Παύλος «Επισκοπή Καμπανίας» (έγγραφα που την αφορούν) εφημ. ΛΑΟΣ
- 2) Γεώργιος Α. Στογιόγλου – Ιστορία Επισκόπων Μακεδονίας. Θεόφιλος Παπαφίλης, επίσκοπος Καμπανίας

Τα Νέα Του Ρουμλουκιού
Τρίτη 2 Οκτώβρη 2007

Αϊ- Δημητριάτικες συμφωνίες

Κάποτε οι κάτοικοι του Ρουμλουκιού φρόντιζαν πολύ περισσότερο από τον ίδιο τους τον εαυτό, τα ζώα τους. Πρώτα αυτά τάζαν, έκαμαν τιμάρι - ξιστρί-, τα καθάριζαν και μετά, στο τέλος, έπιναν τον κριθαρένιο καφέ.

Η αγάπη τους δεν ήταν λιγότερη και για τα άλλα, τα ζώα της αγέλης, καθώς και για το κοπάδι τα πρόβατα. Γι' αυτό και έπαιρναν υπάλληλο - στ'χούσαν χουσιμικιάρη στο τοπικό ιδίωμα-, που γνώριζε καλά τη δουλειά του. Οι συμβάσεις γίνονταν εξάμηνες. Για το χειμώνα άρχιζε στις 26 Οκτωβρίου, δηλαδή του Αγίου Δημητρίου και για το καλοκαίρι στις 23 Απριλίου, του Αγίου Γεωργίου.

Το ίδιο γινόταν και για τις υπόλοιπες γεωργικές και άλλες εργασίες. Η αμοιβή του χουσιμικιάρη συνήθως ήταν σε γέννημα, σιτάρι ή καλαμπόκι για το ψωμί της οικογένειας και σπανίως σε χρήματα.

Μια φορά όμως, εδώ στα χωριά του Ρουμλουκιού, έγινε μια περίεργη συμφωνία. Παραμονή του Αγίου Δημητρίου, σε κάποιο χωριό που γιόρταζε, εμφανίστηκε ένας νεαρός, ψηλός, όμορφος, με μαύρα ρούχα από χοντρό σ'κτί (σκουτί, χοντρό μάλλινο ύφασμα), την γίδινη κάπα, βαλμένη στο αριστερό χέρι, μ' έναν τρουβά υφαντό, από γίδινο μαλλί, μια γκαρλιγκόβεργα(μια κλίτσα) ως το μπόι του και την γκάντα.

Μπήκε μέσα στο χάνι του χωριού και ζήτησε από τον χαντζή να του δώσει μια κούπα μαύρο, μπρούσικο κρασί και για μεξέ λίγα κικιρίκια και μπιλμπίδια (φιστίκια και στραγάλια).

Οι χωριανοί τον είδαν ξένο στο χωριό και τον καλωσόρισαν.

- Τ' δ'λεια καμ'ς πιδί μ' ισύ; Τον ρώτησαν.

- Τσιουμπάνος είμι, αποκρίθηκε ο ξένος.

- Κι να έχουμι του καλό ρωπ'μα, απού πού μας έρχισι;

- Απού απάν απ' τα β'νά.

- Απ' τ' Σ'κια; (Από τη Συκιά;)

- Όχ', όχ' απού απάν απ' τ' Σπουρλίτα.

- Μήπους στ'χάς τίπουτα; Γυρεύ'ς τίπουτα δ'λειά; Να ιδώ έχουμι έναν τρανό κιχαϊά Έχ', πρόβατα, βάλια, γιλάδια κι πουλλά χωράφια.

Αφού ήπιαν αρκετά κρασιά, ο ξένος ξεκορέμασε την γκάντα από τον ώμο, τη φούσκωσε και άρχισε να παίζει νουμπέτια σιαπατνά (σκοπούς βουνίσσιους).

Η ώρα πέρασε και το τσιμπούσι είχε ανάψει για τα καλά. Σαν τέλειωσαν από το γλέντι, ο κεχαγιάς λέει στον ξένο:

- Αλόψι δα κοιμ'θείς σι μένα.

Πήγαν στο σπίτι και εκεί τους καλωσόρισαν η γυναίκα του με τις δυο θυγατέρες.

- Έλα ξένη μ', πέρασι μέσα στον νουντά.

Αμέσως έστρωσαν το τραπέζι να δειπνήσουν. Μετά το δείπνο ο Ρουμλουκιώτης τον ξαναρώτησε:

- Τώρα πιδίμ καλό, αφού στ'χάς, πέμι', πόσουν λουφέν (μισθό) γυρεύ'ς, απού τ' Αϊ Δημητρίου ως του Αϊ Γιωργιού;

Ο βουνίσιος δεν απάντησε, γιατί ίσως δεν κατάλαβε τι του έλεγε ο κεχαγιας. Τον ξαναρώτησε λοιπόν για δεύτερη φορά και τότε ο τσομπάνος κατάλαβε.

- Ιγώ μπάριμπα δεν έμαθα γράμματα, είμι ουρφανό πιδί κι δεν πήγα στου σκουλειό. Ούτι μια κλούτσα γράμματα δεν μ' έμαθαν. Μι προμηθήψαν μούγκι οι τρανύτιρ'. Να, δα μι δώ'εις ένα αρνί τ' Πασχαλιά, τσαρούχια, σκφούνια, τυρί, ψουμί στουν τρουβά κι για λουφέν, όπως τον λέτι ισείς ιδώ στου Ρουμλούκι, δα μι διντ'ς δικάρις. Δα μι δώις τ' πρώτ' τ' μέρα μια δικάρα, τ'ν άλλ' δυο δικάρις, τ'ν άλλ' τέσσερις και δα μι τσ' αρτιρνάς ετσ' ως τ' Αϊ Γιωργιού. Κι όσες δικάρις μαζουχτούν. Ιγώ σ' είπα είμι αγράμματος.

Ο Ρουμλουκιώτης το σκέφτηκε, το ξανασκέφτηκε και είπε μέσα του:

- Έτσι και αλλιώς, όσα μου ζήτησε ο βουνίσιος θα τα 'δινα και σ' έναν καμπίσιο τσομπάνο. Ε!... τώρα για λουφέ, αυτός μπάριμ (τουλάχιστον) γυρέβ' δικάρις. Ας μη φάει δυο αρνιά παραπάν' για λουφέ, άντι να γένουν τρία τ' αρνιά και ένα μπλιόρ' (πρόβατο δύο ετών), πάλι μπατχαβός (φθηνός) μι έρχιτι.

Βέβαια δεν μπορούσε να φανταστεί ο κεχαγιας τι μηχανή έστηνε ο αγράμματος βουνίσιος με τις διπλοπληρωμένες δεκάρες.

- Έλα, του λέει, δε θα χαλάσουμε τα παζάρια. Δώμ' του χέρι σ' κι απού ταχιά να έχουμι καλόν χ'μώνα, καλή γέννα κι καλόν Αη Γιώργη.

Την επόμενη ο βουνίσιος ανέλαβε το κοπάδι, το μέτρησε καλά και υποσχέθηκε να το φυλάγει σαν τα μάτια του, αφού αυτή είναι η δουλειά του από τα μικρά του χρόνια.

Πέρασε ο καιρός και ο νέος βοσκός ήταν καλός στη δουλειά του. Έλεγαν και ξανάλεγαν στο σπίτι:

- Αυτό του πιδι του αξιζ' ι λουφές που του δίνουμι. Μας έρχιτι κι λίγο μπατχαβός.

Πλησίασε ο καιρός, πέρασαν οι 185 μέρες, τελείωσε ο βαρύς χειμώνας και ο βουνίσιος λέει μια μέρα στο αφεντικό:

- Αφεντικό, αν ήμαν καλός τσομπάνος κράτησέ μι. Αν πάλι δεν ήμουν να λουγαριαστούμι, να μαζώξουμι τσ' δικάρις κι να γυρέψου αλλού δ'λειά.

Ο Ρουμλουκιώτης πιστός στο λόγο του κάλεσε τον δάσκαλο του χωριού

και τον γραμματικό της Κοινότητας από το διπλανό χωριό.

- Ελάτε, τους είπε, να λογαριάσουμε πόσες δικάρις μαζώχτηκαν στις 185 μέρες. Οι γραμματικοί πήραν χαρτί και μολύβι και άρχισαν να λογαριάζουν. Πρώτ' μέρα μια δεκάρα, δεύτερη μέρα δυο δεκάρες και συνέχισαν όπως είχαν συμφωνήσει τ' Αϊ Δημήτρη.

Σαν έφτασαν όμως στο τέλος του πρώτου μήνα τους έκοψε κρύος ιδρώτας.

- Τι έπαθετι κι ιδρουκουπήθ' κέτι; Τι, τούν όργου έβγαλέτι;

- Αφεντικό, λένε οι γραμματικοί. Κατά πώς δείχνουν οι αριθμοί, εσύ θα γίνεις τσομπάνος και ο Τσιαπανίτης το αφεντικό.

- Ακούστε να σας πω.... λέει ο Ρουμλουκιώτης, οπ' φτούμι δε ν' αγλείφουμι.

- Ιγώ, αφεντικό, του δίκιου μ' γυρεύου, όπους μι προουμήθιψαν, ικει σιαπάν.

Κάποια στιγμή οι γραμματικοί έχασαν τον λογαριασμό και σταμάτησαν στα μέσα Νοεμβρίου.

Όπως φαίνεται ο τσομπάνος ήταν καλά δασκαλεμένος και γνώριζε εκ των προτέρων πως εκείνες οι δεκάρες στις πρώτες ημέρες του Οκτωβρίου θα γίνονταν πολλά - πολλά εκατομμύρια δραχμές ως το τέλος Απριλίου.

Έτσι ο τσομπάνος διεκδίκησε τον λουφέ και το τσιορμπατζής έγινε τσομπάνος.

Λένε πως οι οικογένειες με το επώνυμο Τσιαπανίτης προέρχονται από εκείνον τον βοσκό!

Ερώτημα: Άραγε τι ποσό προκύπτει από μια δεκάρα, όταν αυτή διπλασιάζεται επί 185 ημέρες;

Ημερησία
Κυριακή 9 Νοεμβρίου 1997

Το Αυγουστιάτικο Φεγγάρι Όπως το είδε ένας αιωνόβιος Ρουμλουκιώτης

Με το κείμενο που θ' ακολουθήσει, βγαίνω εντελώς έξω από τα νερά μου. Εκείνο που προσπαθούσα να πετύχω πάντοτε με τα γραφόμενά μου, ήταν να καταγράφω με τις μικρές μου δυνάμεις, όσο τέλος πάντων μπορούσα, πραγματικά γεγονότα. Πολύ συχνά επίσης επιστρατεύω τις παιδικές μου μνήμες και καταθέτω γνώσεις, μαθήματα και παθήματα, προσωπικά ή δανεισμένα από τις εμπειρίες άλλων, που μου τις εμπιστεύτηκαν. Φροντίζω μάλιστα να αναφέρω τα περιστατικά, όπως ακριβώς τα θυμούμαι ή μου τα περιγράφουν, χωρίς να τα στρογγυλεύω, να τα ομορφαίνω ή από την άλλη να τα δραματοποιώ. Εγώ δεν είμαι κανένας από αυτούς τους μικρούς και πολύ περισσότερους, τους μεγάλους συγγραφείς, με την πλούσια και δυνατή φαντασία, με τη μεγάλη μόρφωση, που πέρασαν όλη τη ζωή τους διαβάζοντας και γράφοντας. Το είπα πολλές φορές και το επαναλαμβάνω, πως το γραμματικό φορτίο που κουβαλώ είναι λίγο, φτωχό. Δεν μου επιτρέπει να ξανοίγομαι πέρα από την εμπειρία μου, από τα βιώματά μου.

Να, όμως που σήμερα είμαι υποχρεωμένος να παραβιάσω αυτές τις αρχές. Θ' αφήσω στην άκρη αυτό που οι μορφωμένοι ονομάζουν ρεαλισμό, πραγματικά, υπαρκτά πράγματα, με τα οποία πάλευα ως τώρα και θα γίνω κι εγώ ένας ταξιδευτής στον κόσμο του όνειρου. Θ' αφήσω να με πάρει συνταξιδιώτη στο πέταγμά του ένας μικρόσωμος ασπρομάλλης γέροντας, απ' αυτούς που ο κόσμος λέει πως τους ξέχασε ο θεός ή ο χάρος. Τον συνάντησα στο Λουτρό, στον τόπο που γεννήθηκε και πέρασε όλη του τη ζωή.

Γεννημένος στα τέλη του 19ου αι. ο αφηγητής μου είχε την ατυχία, αλλά και τη μεγάλη τύχη να ζήσει, μερικά μάλιστα από πολύ κοντά, όλα τα σπουδαία γεγονότα του αιώνα μας. Και λέγοντας σπουδαία, δυστυχώς, αναφέρομαι στους πολέμους που γνώρισε ο τόπος μας είτε με ξένους στρατούς είτε ανάμεσα στα χωριστά στρατόπεδα του ίδιου του λαού μας.

Τον ήξερα από χρόνια. Ήταν άλλωστε φίλος του πατέρα μου. Τους ένωνε η βαθιά πίστη και το ονομαζόμενο, Παλιό Ημερολόγιο. Εδώ και πολλά χρόνια είχε σταματήσει να ψέλνει στην εκκλησία. Έλεγαν πως κάτι βάραινε τη συνείδησή του και δεν θεωρούσε τον εαυτό του άξιο να στέκεται στο αναλόγιο. Περιορίστηκε να απαγγέλει μόνο το Πιστεύω και ήταν αληθινή απόλαυση να τον ακούς. Οι λέξεις καλοτονισμένες, βαριές, γεμάτες με όλο το νόημά τους, έβγαιναν από το στόμα του αληθινά διαμάντια. Μακάρι να είχαν τη δική του άρθρωση πολλοί από τους επαγγελματίες ηθοποιούς μας.

Τη συνάντησή μου με αυτόν τον προικισμένο, πιστεύω, άνθρωπο θα παραθέσω παρακάτω, όπως την κατέγραψα τότε στο μαγνητόφωνό μου. Φυσικά, καθώς ήταν μεγάλης διάρκειας, δεν θα την γράψω ολόκληρη.

Πέρασαν πάνω από δεκαπέντε χρόνια, από τότε που επισκέφτηκα τον γέροντα Ρουμλουκιώτη, να κουβεντιάσω μαζί του. Ποτέ όμως δεν φανταζόμουν πως ο κυρ Δημητρός, που στην πλάτη του κουβαλούσε έναν ολόκληρο αιώνα, θα ήταν τόσο συναισθηματικός, τόσο ρομαντικός. Γρήγορα οδήγησε την ιστορία εκεί που ήθελε αυτός, μόνο που αυτά τα οποία μου αφηγήθηκε δεν είχαν καμιά σχέση με αυτά που ήθελα να μάθω εγώ.

Πήγαινα με σκοπό να τον ρωτήσω και να μου πει ιστορίες για τον Αλιάκμονα, να μου μιλήσει για τις φοβερές πλημμύρες του, όταν κάποιους χειμώνες ξεχείλιζε και τα θολά νερά του σκέπαζαν όλα τα καμποχώρια.

Ήθελα να τον παρακαλέσω ακόμα, να μου αφηγηθεί ιστορίες από και για το Βάλτο, τη Λίμνη των Γιαννιτσών, όπως την έγραφαν τα βιβλία. Να με ξεναγήσει στα μυστικά, που φώλιαζαν μέσα στις πυκνές καλάμιές του, για τις τόσες ιστορίες, ειρηνικές και πολεμικές, που συνδέονταν μ' εκείνο το φοβερό έλος, πριν από την αποξήρανση και προτού γίνει ένα από τα πιο παραγωγικά κομμάτια του ημαθιώτικου κάμπου.

Η μακρόχρονη εμπειρία από τους ηλικιωμένους, με τους οποίους συναναστρέφομαι από χρόνια, κι από τη σοφία των οποίων έμαθα και κέρδισα πολλά, με δίδαξε πώς ν' αρχίζω και πώς να τελειώνω την κουβέντα μαζί τους.

Στην αρχή όλοι τους είναι δύσκολοι. Με το τσιγκέλι τους βγάζεις αυτό που θέλεις. Σιγά - σιγά όμως η γλώσσα τους λύνεται. Ο κυρ Δημητρός ήταν άνθρωπος, θα έλεγα, αρκετά καλλιεργημένος. Για πολλά χρόνια ήταν ψάλ-

της στο χωριό κι έτσι δεν με παίδευε.

Άρχισε λοιπόν, από τα παιδικά του χρόνια και έφτασε ως τη συμμετοχή του στον πόλεμο της Μ. Ασίας. Ένα πλούσιο από ιστορία κεφάλαιο. Σε καθήλωνε. Ήταν ένα οδοιπορικό δίχως τελειωμό, με τρομερό ενδιαφέρον για την προσπάθειά μου. Θυμόταν πρόσωπα και πράγματα. Ακούραστος ξετύλιγε το νήμα της ζωής του και ταυτόχρονα πρόβαλε τις εικόνες, λες και ήταν ένα καλογυρισμένο ντοκιμαντέρ από έμπειρο οπερατέρ. Ήταν στις καλύτερες στιγμές του. Με κρατούσε πάντα σε αγωνία, σαν το παιδί που ακούει το παραμύθι της γιαγιάς ή του παππού.

Πρώτη φορά συνάντησα τέτοιο γέροντα, που γνώρισε τον Τούρκο κατακτητή, τους Βαλκανικούς πολέμους, τον πόλεμο της Μ. Ασίας από την αρχή έως το τέλος, αλλά και τον άλλο κατακτητή, το Γερμανό και όλα όσα διαδραματίστηκαν στον εμφύλιο πόλεμο αργότερα. Γνώρισε τη φτώχεια και έζησε τη ρουμλουκιώτικη παράδοση. Γνώρισε όμως και αυτόν που τον λένε οι απλοί άνθρωποι στον τόπο μας φράγκικο πολιτισμό, την τεχνολογία, τη μηχανή, το τηλέφωνο, την τηλεόραση.

Κάποια στιγμή τον ρώτησα, αν κάτι απ' όλα αυτά δεν του άρεσε. Αν αγαπούσε περισσότερο άλλα πράγματα, από τη ζωή την παλιότερη, από την εποχή της νεότητάς του, τότε που ξαγρύπνησε και αυτός σίγουρα δίπλα σ' ένα κοπάδι με πρόβατα ή κρατώντας ένα αλέτρι στο χέρι, για να οργώνει ένα χωράφι με τα βάλια τη νύχτα, κάτω από το φως του φεγγαριού και της πούλιας.

Σταμάτησε για λίγο και με κοίταξε στα μάτια. Στην αρχή βούρκωσε και σε λίγο τα δάκρυά του έτρεχαν ως το πάτωμα. Αλήθεια, εκείνη τη στιγμή ένιωσα πως τον πλήγωσα, πως κάτι κακό τον ρώτησα. Πήρε το ποτήρι με το νερό και με το ζόρι κατέβασε μια δυο γουλιές, για να κατέβει ο κόμπος προς τα κάτω. Καλοκάθησε στον καναπέ με το μπλακεντένιο υφαντό της νύφης και το ξομπλιαστό προσκέφαλο. Αναστέναξε.

-Αχ, παιδί μου, να ξέρεις τι μου θύμησες. Δεν ήθελα να σου το πω αυτό, να μη νομίζεις πως το είδα στη φαντασία μου. Το κρατούσα μέσα μου. Τώρα όμως θα το αφηγηθώ σε σένα, κατάλαβα πως αυτά σε ενδιαφέρουν. Να το γράφεις, είναι μια αληθινή ιστορία.

Εγώ έκαμα χρόνια πολλά χουσιμικιάρης εδώ και εκεί (χουσιμικιάρης είναι ο υπάλληλος στις αγροτικές και κτηνοτροφικές δουλειές). Φτωχός και ανήμπορος ο πατέρας μου δεν είχε το δικό του βγιο. Θυμάμαι σαν τώρα, ήμουν δεν ήμουν δεκαπέντε χρονών παιδί και ο συγχωρεμένος ο πατέρας μου με είχε στοιχίσει στα πρόβατα από του Αγ. Γεωργίου έως του Αγίου Δημητρίου. Μια βραδιά, ήταν Δεκαπενταύγουστος, γρέκιασα το κοπάδι, όπως κάθε βράδυ μετά τα μεσάνυχτα. («γρέκι» είναι ο καθιερωμένος τόπος όπου ησυ-

χάζουν τα πρόβατα μετά τη βοσκή) και περιμένα αρκετή ώρα ν' αρχίσουν τα πρόβατα να μαρχιούνται (μηρυκάζονται), οπότε ξάπλωσα κι εγώ, έβαλα κάτω από το κεφάλι μου τον τρουβά με το ψωμοτύρι και για να μην με πάρει ο ύπνος, άρχισα να μετρώ τ' αστέρια, πρώτα τα πιο μεγάλα και λαμπερά. Αυτό το έκανα συχνά, αρχίζοντας πάντα από εκείνα, που βασιλεύουν για να τα προφταίνω.

Ποτέ όμως δεν μπόρεσα να τα μετρήσω όλα. Εκείνο το βράδυ έφτασα και στο λαμπερό φεγγάρι, που φεγγοβολούσε σε όλο τον κάμπο. Ήταν στη γέμισή του. Εκεί σταμάτησαν τα παιδικά μου μάτια. Είδα μέσα στο αυγουσιτιάτικο φεγγάρι ένα πολύ παράξενο θεϊκό πράγμα. Το είδα να μεγαλώνει, να μεγαλώνει και σιγά – σιγά να σκεπάζει όλα τ' αστέρια, μικρά – μεγάλα. Εκείνο το θολό κομμάτι μέσα του άρχισε να γίνεται βοννό και ύστερα είδα θάλασσες, ποτάμια, λίμνες, όμορφα ουρμάνια (δάση) και κάμπους απέραντους, καταπράσινους. Έβλεπα παράξενα πράγματα και η παιδική καρδιά χτυπούσε σαν του λαγού. Έβλεπα πανέμορφες νεραίδες μέσα στις γαλανές λίμνες και τα ποτάμια, ντυμένες με λευκά αραχνοϋφαντα μακριά φορέματα, τα πρόσωπα ήταν σαν άγγελοι. Έβλεπα γριές με ρυτιδιασμένα πρόσωπα, που προσπαθούσαν να το κατεβάσουν πιο κάτω, με μαγικά πράγματα. Κάποια στιγμή το κατέβασαν και όλα αυτά που σου αφηγήθηκα τα έβλεπα πιο κοντά και ζωντανά. Ήταν, παιδί μου Γιώργη, ένας όμορφος παράδεισος. Έκαμα τον σταυρό μου και είπα πως αυτό δεν πρέπει να το πατήσει ζωντανός άνθρωπος. Είναι θεϊκό πράγμα, είναι ο παράδεισος.

Το φεγγάρι, παιδί μου, είναι ό,τι ο ήλιος την ημέρα. Αυτό το γνωρίζουν μόνο εκείνοι που έχουν κάνει βοσκοί. Τότε τα πρόβατα τα βοσκούσαμε όλη νύχτα, βοσκούσαμε το ζευγάρι τα πράματα (τα ζώα). Δεν ξέρω πόσο κράτησε αυτή η όμορφη ιστορία. Χάθηκε απότομα, όταν άκουσα το τσιουκάνισμα της καραμπάσιας (τσιουκάνισμα είναι το κουνούνισμα – καραμπάσια είναι η προβατίνα με μαύρα στίγματα στο πρόσωπο), που έκανε κουμάντο στο κοπάδι, ήταν το γκισσέμι. Είχε έρθει η ώρα να ξεγρικιάσουν και ν' αρχίσει η βοσκή. Ξέρεις, και τα πρόβατα στο κοπάδι έχουν αρχηγό, όπως τα πουλιά, όταν πετούν και ταξιδεύουν από το ένα μέρος στο άλλο. Πάντως το παράξενο όραμα που παρακολούθησα εντελώς ξυπνητός, πρέπει να κράτησε πάνω από δυο ώρες.

Αυτό, παιδί μου Γιώργη, να το γράψεις, είναι αληθινή ιστορία. Μη βάλεις όμως το επώνυμό μου, ίσως με περιγελάσουν, γιατί ίσως νομίσουν πως ήταν ένα όνειρο, ένα ψέμα.

Από τότε το φεγγάρι το αγαπώ, το λατρεύω. Και σήμερα ακόμα, που δεν βλέπω και τόσο καλά, κάθομαι τον Δεκαπενταύγουστο και το παρατηρώ. Βλέπω όμως μόνο εκείνο το θολό, τη σκιά που έχει μέσα. Πιστεύω πως εκεί-

νο είναι το μεγαλείο του. Όταν άκουσα πριν μερικά χρόνια πως το πάτησαν ανθρώπινα πόδια, στενοχωρήθηκα. Είπα, ο Θεός θα μας χάσει, όπως τότε, στον Νώε τον καιρό.

Έτσι έκλεισε ο αιωνόβιος κυρ Δημητρός την αφήγησή του μαζί με όλα εκείνα που εγώ είχα προσημειώσει για την έρευνά μου γύρω από το Ρουμλούκι.

Ο άνθρωπος αυτός μου έδωσε και άλλες πολύτιμες πληροφορίες. Μου μίλησε για διάφορους μύθους του Αλέξανδρου, όπως τους είχε ακούσει από τους γεροντότερους πριν από έναν αιώνα ακριβώς. Αυτοί οι γέροι όταν έχουν καθαρή μνήμη και είναι στις καλές τους, σου δίνουν στοιχεία που είναι θησαυρός, αρκεί βέβαια να μην μείνει κανείς μόνο σ' αυτή την πηγή.

Εύχομαι στο σεβαστό γέροντα, να είναι καλά εκεί ψηλά, τώρα που ζει και αναπαύεται στον δικό του παράδεισο, όπως τον είχε ονειρευτεί στα δεκαπέντε του χρόνια μια αυγουσιάτικη νύχτα κοντά στο κοπάδι του.

Όσο για μένα μπάρμπα Δημητρώ, κρατάω την εντολή σου, όπως σου υποσχέθηκα.

Τα γράφω όσα είδες εκείνη την αυγουσιάτικη νύχτα, που ξάπλωσες πάνω στη ζεστή γη, έχοντας για προσκέφαλο τον τρουβά με το ψωμοτύρι σου...

*Χατζόπουλος Δημήτριος.
Έτος γέννησews 1898.*

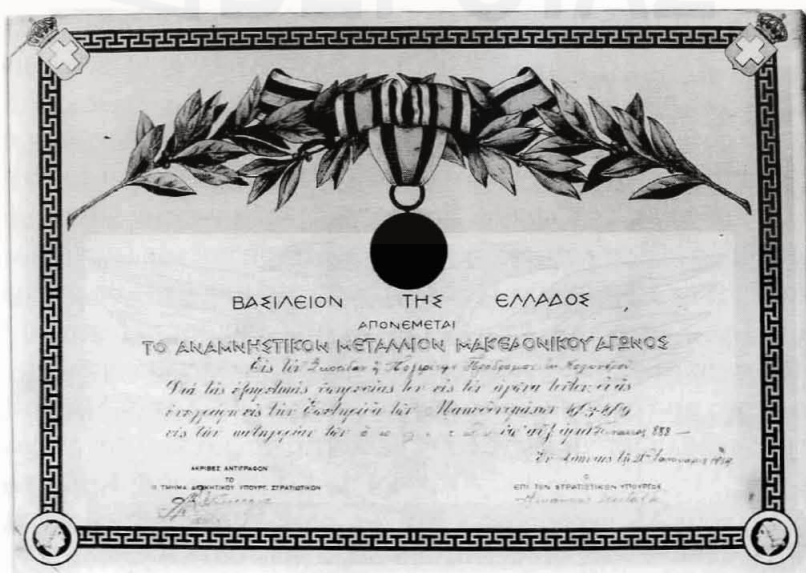
Δημήτρης Κατσιάμπας και Πρόδρομος Σκοτίδας ή Ποζιαρίτης

Θα κλείσω με την αναφορά σ' έναν άνθρωπο που καταγόταν από το χωριό μου. Σήμερα βέβαια η μνήμη του σκεπάστηκε ολοκληρωτικά από τη στάχτη του χρόνου, όπως συμβαίνει με όσους δεν έτυχε να τους καταγράψει κάποιος. Θεωρώ τυχερό τον εαυτό μου, που πρόλαβα τις τελευταίες πηγές ζωντανές ακόμα και έτσι μπορώ σήμερα να χαρίσω ένα κομμάτι «αιωνιότητας» σ' ένα άνθρωπο που ύψωσε το ανάστημά του στην τότε εξουσία.

Από πολύ μικροί ακούγαμε τους γονείς μας να αφηγούνται για έναν ληστή, με το όνομα Μήτρη Κατσιάμπας. Ήταν κι αυτός, όπως ο Γιαγκούλας, ο Μπαμπάνης και άλλοι πολλοί, ένας άνθρωπος, που δεν άντεξε την αδικία των Τούρκων.

Οι ρίζες του Μήτρη Κατσιάμπα κρατούσαν από το χωριό μου το Κεφαλοχώρι. Βρέθηκαν όμως στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Ραφτομανίκη. Το όνομά του έγινε θρύλος, σήμερα ακόμα, όταν ακούγεται το τραγούδι του οι παλαιότεροι θυμούνται τη δράση του.

Ποιος ήταν ο Μήτρη και πώς δημιουργήθηκε όλη αυτή η ιστορία γύρω από το όνομά του; Στην προσπάθειά μου να διασώσω αρκετά πράγματα από την καταστροφική manía του νέου Έλληνα, που αδιαφορεί για ό,τι δεν του φέρνει σήμερα κάποιο όφελος, θέλησα να μάθω ό,τι απόμεινε σαν μνήμη γύρω από τη δράση του.

Συνάντησα τον γεροντότερο άνθρωπο στη δεκαετία του 90 στη Ραψομανίκη, τον κύριο Σωτήρη Τσαγιόπουλο που είχε γεννηθεί το 1896. Τον βρήκα στις καλύτερες μέρες, σωματικά και πνευματικά.

Άνθρωπος καλλιεργημένος, διαβασμένος. Από 13 χρονών καλλίφωνος ψάλτης στην εκκλησία. Τον ρώτησα, τι γνωρίζει για τον Δημήτρη Κατσιάμπα:

- Ο Μήτρη Κατσιάμπα, μου είπε ήταν από το χωριό σου το Κεφαλοχώρι, βρέθηκε όμως στο δικό μας Μπέη της Ραψομανίκης.

Είχε έναν ακόμα αδελφό, ήταν όμως μιλαδέλφια, από άλλον πατέρα. Την μάνα τους την έλεγαν κυρά - Άννα. Τον αδελφό του τον έλεγαν Πρόδρομο Ποζιαρίτη, ή Σκοτίδα. Ο Μήτρη κάτι είχε κάνει στον Μπέη και έφυγε στο βουνό σαν κλέφτης. Τον Πρόδρομο Ποζιαρίτη τον θυμάμαι, ήταν όμορφος άνδρας, με φαρδύ μουστάκι.

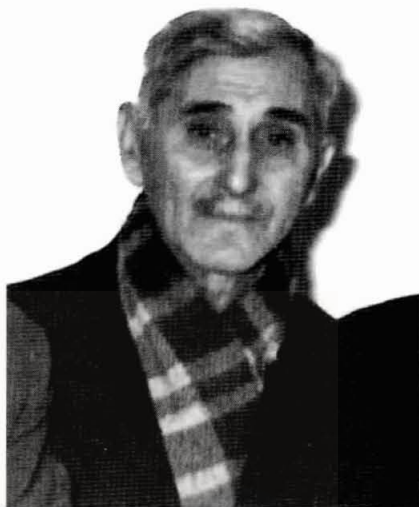
Μου είπε αρκετά ενδιαφέροντα πράγματα για τα δυο αδέρφια.

- Να πας και στον Μανώλη Κατσιάμπα στην Ξεχασμένη, μου είπε. «Ο Μανώλης είναι ακόμα στη ζωή, είναι εγγονός του Δημήτρη Κατσιάμπα».

Την άλλη μέρα πήγα και συνάντησα τον κυρ - Μανώλη. Το επώνυμό του σήμερα είναι Παπαϊωάννου. Περήφανος που είναι εγγονός του Μήτρη Κατσιάμπα. Ξετυλίγοντας το κουβάρι γύρω από το όνομα του Μήτρη μου είπε:

- Ο παππούς μου ο Μήτρη ήταν γερό παιδί, κανένας δεν μπορούσε να τον νικήσει στο πάλεμα. Το γεγονός αυτό ενοχλούσε αρκετά τον Μπέη του χωριού με το όνομα Χατζημπέη. Είχε μεγάλη ιδέα για τον γιο του τον Ρίφμπέη. Μια μέρα κάλεσε στο κονάκι του τον Μήτρη και του έκανε την πρόταση να παλέψει με τον γιο του. Πίστευε πως ο παλιορωμιός θα συντριβόταν. Πρέπει μάλιστα να ορμήνευε τον Ριφ να μην περιοριστεί στο να νικήσει απλώς τον αντίπαλό του, αλλά να επιδιώξει και να τον ξεκάμει.

Ο παππούς μου δέχτηκε αυτή την πρόκληση. Ο Χατζή Μπέης αμέσως έβαλε τους τελάληδες να φωνάξουν μέσα στο χωριό και στα γύρω χωριά, κάλεσε τους Μπέηδες του Κεφαλοχωρίου, Καμποχωρίου Καβάσιλα, Μακροχωρίου, τους Μουχτάρηδες - Κοινοτάρχες να παραβρεθούν την τάδε μέρα, στο κονάκι του να παρακολουθήσουν το μεγάλο γεγονός.

*Σωτήρης Τσαγιόπουλος.
Έτος γέννησης 1896.*

Έτσι έγινε και οι δυο νέοι ήταν έτοιμοι ν' αρχίσουν. Ο χώρος που θα πάλευαν ήταν μπροστά στην αυλή, κοντά στην εξωτερική σκάλα του κοιταχίου. Είχε ένα πεζούλι αρκετά επικίνδυνο. Ο παππούς μου ζήτησε να μην γίνει το πάλεμα εκεί κοντά, όμως ο Ριφ επέμενε και είχε το λόγο του. Τότε ο Μήτρης κατάλαβε πως κάτι κακό είχαν στο μυαλό τους οι παλιοτουρκαλάδες. Αρχισε η πάλη και αφού έκαναν το πρώτο ζέσταμα, ο Μήτρης άρπαξε με τα ατσάλνια χέρια το Μπεόπουλο και του έδειξε πως δεν θα περάσει καλά. Όταν άναψαν τα αίματα, τον άρπαξε από την μέση και με δύναμη τον έριξε κάτω, κοντά στη σκάλα.

*Μανώλης Παλαιϊώαννου ή Κατσιάμπας,
εγγονός του Μήτρη Κατσιάμπα.*

Το Μπεόπουλο έμεινε άφωνο και οι παραβρισκόμενοι ένωσαν μια κρουάδα, δίχως να χειροκροτήσουν. Ο Μήτρης που γνώριζε καλά

τι είχε κάνει εγκατέλειψε τον αγώνα, ενώ ο Μπέης έδωσε τις πρώτες βοήθειες στο γιο του, να τον σώσει. Αυτή όμως η στιγμή ήταν για τον παππού μου και το τέλος. Δεν ξαναγύρισε πίσω. Εγκατέλειψε το αγαπημένο του χωριό, τους γονείς και έκτοτε ζούσε, πότε πέρα από το ποτάμι, στα Πιέρια και πότε μέσα στα χωριά του Ρουμλουκιού, χρησιμοποιώντας κάποια τεχνάσματα, κυρίως ενδυματολογικά. Ντυνόταν παπάς, καλόγερος, ζητιάνος, πραγματευτής, αγωγιάτης. Τα χρήματα που έπαιρνε από τους πλούσιους τα διέθετε στους φτωχούς Χριστιανούς, σε ορφανά και ανήμπορους, πάντοτε ανώνυμα. Το είχε τάμα, να ρεζιλέψει τον Χατζή Μπέη.

Ένα καλοκαίρι καθώς περνούσε το ποτάμι, τον Αλιάκμονα, βρήκε στον σταλό πολλά ζώα του Μπέη που σάλιζαν. Τα σκότωσε όλα και το βράδυ έστειλε ένα κακογραμμένο σημείωμα στον Μπέη, με το όνομα Μήτρη Κατσιάμπας.

Εκείνη τη σκέψη που είχε κάνει ο Μπέης να ξεκάνει τον Μήτρη, την πλήρωσε ακριβώς. Ο επόμενος στόχος του τελευταίου ήταν το Μπεόπουλο. Μια μέρα που πήγε καμαρωτό να επιθεωρήσει τα κτήματα καβάλα στο άλογό

του, στην τοποθεσία «70», τον έκανε καρτέρι ο Μήτρης. Τον κατέβασε από το άλογο τον σκότωσε και τον φόρτωσε πάλι στο άτι και τον πήγε στο σπίτι, ενώ πάνω στο πτώμα ήταν καρφισωμένο ένα κομμάτι πρόχειρου χαρτιού με το όνομα Μήτρης.

Αυτό φυσικά ήταν και το μεγαλύτερο κακό που είχε πάθει ο Μπέης. Η φοβερή πράξη έφτασε ως την Πόλη, στο Σουλτάνο ο οποίος αμέσως τον επικήρυξε.

Ωστόσο ο άφοβος Κατσιάμπας δεν σταμάτησε ποτέ να πολεμάει τους Τούρκους.

Πριν ολοκληρώσει την αφήγησή του ο απόγονος του Κλέφτη, μου περιέγραψε ένα ακόμα κατόρθωμά του.

- Κάποιοι Γκέκηδες φύλαγαν τα μπουσάνια του Μπέη και τρομοκρατούσαν τους κατοίκους. Αυτό έφτασε στ' αυτιά του Μήτρη.

Μια νύχτα πήγε στην Δραγασιά, στο τσαρδάκι, που κοιμούνταν, τους πήρε τους γκράδες, τους ξυλοφόρτωσε άγρια και τους φοβέριξε, πως αν θα ξαναπειράξουν τους κατοίκους, θα τους σκοτώσει.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Μακεδονικός Αγώνας

Φαίνεται πως λίγο αργότερα τον ίδιο δρόμο ακολούθησε και ο ετεροθαλής αδελφός του, ο Πρόδρομος Σκοτίδας ή Ποζιαρίτης. Ήταν η εποχή, αρχές του χίλια εννιακόσια, που είχε αρχίσει στα μέρη μας ο Μακεδονικός Αγώνας. Τα δυο αδέρφια κατατάχτηκαν στο σώμα του Καπετάν - Κόρακα, του Βασίλη Σταυρόπουλου, που ήρθε από την Ελεύθερη Ελλάδα, για να πολεμήσει κατά των Βουλγάρων Κομιτατζήδων.

Εκεί οι περήφανοι, οι αγέρωχοι, οι αρχικλέφτες καπεταναίοι θα δώσουν τον αγώνα και την βοήθεια στον Βασ. Σταυρόπουλο, αφού γνώριζαν πολύ καλά όλα τα λημέρια του Ρουμλουκιού, κυρίως όμως του θρυλικού Βάλτου. Αγωνίστηκαν σαν απλοί μαχητές σ' όλη την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Ο Γ. Μόδης στο βιβλίο του μας περιγράφει τον Πρόδρομο Σκοτίδα σαν έναν από τους πιο φρόνιμους αγωνιστές. Πολλές φορές ο Σκοτίδας διασκέδαζε με τους νότιους Καπεταναίους και αγωνιστές:

Ένα βράδυ που λημέριαζαν μέσα στη λίμνη των Γιαννιτσών, πάνω σε

*Από αριστερά: Πρόδρομος Σκοτίδας ή Ποζιαρίτης,
στη μέση η μάνα Κυράνα και ο Δ. Κατσιάμπας.*

ένα φυσικό πάτωμα από καλάμια, ραγάζια και νερόχορτα, τα μεσάνυχτα ο Κόρακας τους ξύπνησε όλους, γιατί ένιωθε πως το πάτωμα σηκωνόταν προς τα πάνω και μετακινούνταν βορειοανατολικά. Τότε ο έμπειρος Σκοτίδας προσπάθησε να τον καθησυχάσει, λέγοντας πως δεν είναι από ανθρώπινα χέρια, αλλά από το ποτάμι.

- Του πουτάμ', του ποτάμ', Καπιτάνι, αρτηρ'σιν.

- Τι λες, μωρέ Σκοτίδα; δεν σε καταλαβαίνω.

- Να, πώς να σου πω, του πουτάμ' κατέβασιν νιρά, και μας παρασέρον' κα τ'ν Ανατουλή.

- Ποιο ποτάμι, μωρέ Σκοτίδα;

- Ι Αλιάκμουνας, Καπιτάνι...

Τα δυο αδέρφια πολέμησαν ως το τέλος του Μακεδονικού Αγώνα.

Αλλά και ο Πρόδρομος Σκοτίδας διακρίνονταν για την γενναιότητά του σε αποστολές κρίσιμες. Κάποτε τον καιρό του Αγώνα, ένας Ρουμανόβλαχος στη Βέροια σκορπούσε τον φόβο και τον τρόμο τις νύχτες.

Μια μέρα ο Κόρακας ανέφερε στα παλικάρια του αυτό το γεγονός. Τότε ο Σκοτίδας είπε στον Κόρακα:

- Ιγώ δα τον χαλάσου, Καπιτάνι.

Έτσι και έγινε. Ήταν καιρός με τα κεράσια. Φόρτωσε πάνω σ' ένα γαϊδούρι δυο κοφίνια κεράσια και άρχισε να γυρίζει στους μαχαλάδες της Βέροιας. Κάποια στιγμή τον συνάντησε.

- Έχου γλυκά κεράσια, κύριε, ιλάτε να πάρ'τι.

Σταμάτησε ο συνεργάτης των Κομιτατζήδων, να πάρει. Του έβαλε μια δυο οκάδες κεράσια. Καθώς χρειάστηκε να του δώσει ρέστα βγάζει το πιστόλι, του φυτεύει μερικές και εξαφανίζεται.

Έτσι απαλλάχτηκαν οι άνθρωποι από αυτόν τον επικίνδυνο Ρουμανόβλαχο.

Ο εγγονός του Πρόδρομου Σκοτίδα ή Ποζιαρίτη, ο Γιώργος Ποζιαρίτης, όταν τον ρώτησα για τον παππού του, που ήταν πατέρας του πατέρα του, μου είπε το εξής:

- Εμείς πληρώσαμε ακριβά το γεγονός, ότι ήμασταν αγκόνια του Πρόδρομου Σκοτίδα. Όσο για τον αδελφό του, ξέρεις. Τον φαρμάκωσε στη Μελίκη η Δέσπω η Αντωνούδα. Την είχαν βάλει οι Τούρκοι, γιατί ο παππούς μας ήταν επικηρυγμένος.

Ο θάνατος του Δημήτρη Κατσιάμπα υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα γεγονότα στο Ρουμλούκι εκείνη την εποχή.

Ο λαός τον έκλαψε, αλλά και τον τραγούδησε. Τον τραγούδησε η Βέροια και η Νάουσα.

Ρώτησα τον εγγονό του, τον Μανώλη Κατσιάμπα, αν γνώριζε πού τον

έθαψαν.

- Τον παλπού μου, αφού τον φαρμάκωσαν, τον μετέφεραν στη Βέροια.

«Μαύρο ήταν το κάρο και άσπρα τ' άλογα». Λένε μάλιστα ότι αυτό το μαύρο κάρο, το έσερναν τέσσερα άλογα.

Για να τον εκδικηθούν ακόμα και νεκρό, τον κρέμασαν στο πλατάνι της Βέροιας και από εκεί περνούσαν οι Τούρκοι και έφτυναν το πτώμα του.

Όσο για τον τόπο που τον έθαψαν, μου είπε πως είχε ακούσει πως τον έθαψαν στο χωριό Μέση....

Παραθέτω παρακάτω το τραγούδι, που αφιέρωσαν οι Ρουμλουκιώτες στον ακούραστο αγωνιστή. Το συναντάμε σε διάφορες παραλλαγές.

Ένα Σαββάτο βράδυ μια Κυριακή πρού
Βάρεσαν τον Κατσιάμπα μέσα στη Μελίκ
Το κρίμα ναχ' η Δέσπου η Αντωνούδα,
Που σι φαρμάκουσιν κι στους Τούρκους σι παράδουσιν.
Σε κλαίει η Βέροια και όλη η Νιάουστα,
Σε κλαίει και του Ρουμλούκ' μέχρι την Κουλιακιά.

Από το βιβλ. του Τάκη Μπάιτζη «Ο κύκλος της ζωής και τα δημοτικά τραγούδια της Νάουσας», 2002)

Λαός της Κυριακής
9 Ιανουαρίου 2005

Ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός

ΜΑΚΡΗΚΑΡ ΚΥΡΙΑΗ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2008

Ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός

Στα χρόνια της μαύρης κατοχής, τα χωριά του Ρουμλουκιού υπήρξαν η σανίδα σωτηρίας για χιλιάδες πεινασμένους που έφταναν καθημερινά από την Θεσσαλονίκη, αλλά και άλλες μακρινές περιοχές με τα πόδια για να βρουν μια χούφτα καλαμποκίσιο αλεύρι ή λίγα δημητριακά. Οι εικόνες εκείνες δεν λησμονιούνται, ούτε περιγράφονται. Η πείνα αποδείχτηκε το μεγαλύτερο θηρίο, ένα θηρίο που δεν παλεύετε.

Θυμάμαι δυο κυρίους από την Θεσσαλονίκη, τον κ. Νίκο και τον κ. Παναγιώτη, μικρασιάτες που είχαν έρθει σπίτι μας και παρεκάλεσαν τον πατέρα μου να μείνουν για λίγες μέρες στο φτωχικό μας και να τρώνε ένα πιάτο φαγητό. Παρότι το σπίτι μας ήταν μικρό και η φαμίλια μεγάλη, τους δέχτηκε.

Ήταν άνθρωποι ευγενικοί, έφευγαν το πρωί και γύριζαν αργά το βράδυ. Είχαν πει πως είχαν ένα κρεοπωλείο στην Ξηροκρήνη, δεν γνωρίζαμε όμως τι δουλειές έκαναν στον κάμπο εκείνο τον καιρό.

Η μακαρίτισσα η μάνα μου τους έκανε κάθε πρωί παπάρα με ολόπαχο βουβαλίσιο γάλα, που το είχαμε άφθονο. Τα περισσότερα βράδια έτρωγαν τσικνιζόπιτες, τυρόπιτες, κολακιθόπιτες αφού αυτό ήταν το φαγητό που πρόσφεραν εκείνοι τα χρόνια στον Έβρο ή τον

μπασάκι, τσαμπουλόι το λέγαμε εμείς οι ντόπιοι.

Άντρες γυναίκες και παιδιά σκάρηταν μέσα στα θερισμένα χιρόφια και μάζωναν τα στάχυα που έφεταν από τους θεριστές. Όταν συγκεντρώνονταν κάποια ποσότητα, σταυμπίζαν το στάχυ με τον κόπανο, το κινούσαν και ήταν έτοιμο για πάλι γούρνο.

Ζούσε μια φυσιολογική ζωή, ήταν πολύ δυνατό παιδί στην ψυχή αλλά και στο σώμα. Κανείς δεν τον γάλασε στο πόλεμο. Με ένα ποδι ανέβαινε στα ψηλότερα δέντρα και με το άλλο ακολουθούσε σε όλα τα παιχνίδια αλλά και τις δουλειές, σαν να ήσαν ασήμαντες ανδρείφιες.

Πέρασαν όμως τα χρόνια της κατοχής ήρθε ο εμφύλιος και κάποια στιγμή εμφανίστηκαν σημάδια εξασθέσεως. Το κρέας αγνά, είναι ανασφάλεια και αρχίζουν να σπουδαίνουν οι βλάβες πάσης μορφής. Ένας κροσικός σπαστικός συγκέντρωσε τα παιδιά και είχαν προβλήματα, όπως ο Μήτσιος με τους μάθαιναν τέχνες. Ο παλιός κροσικός Ρουμλουκιώτης έφυγε και πήγε να δουλέψει στη σχολή και να ζήσει με τον πατέρα μου. Ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός

χαιρό με το ότι παλιά τον γάλασε με το ποδι.

Μα τώρα μόνο με το ποδι γάλασε με το ποδι. Ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός

Στα χρόνια της μαύρης Κατοχής, τα χωριά του Ρουμλουκιού υπήρξαν η σανίδα σωτηρίας για χιλιάδες πεινασμένους που έφταναν καθημερινά από τη Θεσσαλονίκη, αλλά και άλλες μακρινές περιοχές με τα πόδια, για να βρουν μια χούφτα καλαμποκίσιο αλεύρι ή λίγα δημητριακά. Οι εικόνες εκείνες δεν λησμονιούνται, ούτε περιγράφονται. Η πείνα αποδείχτηκε το μεγαλύτερο θηρίο, ένα θηρίο που δεν παλεύεται.

Θυμάμαι δυο κυρίους από την Θεσσαλονίκη, τον κ. Νίκο και τον κ. Παναγιώτη, Μικρασιάτες που είχαν έρθει σπίτι μας και παρακάλεσαν τον πατέρα μου να μείνουν για λίγες ημέρες στο φτωχικό μας και να τρώνε ένα πιάτο φαγητό. Παρότι το σπίτι μας ήταν μικρό και η φαμίλια μεγάλη, τους δέχτηκε.

Ήταν άνθρωποι ευγενικοί, έφευγαν το πρωί και γύριζαν αργά το βράδυ. Είχαν πει πως είχαν ένα κρεοπωλείο στην Ξηροκρήνη της Θεσσαλονίκης, δεν γνωρίζαμε όμως τι δουλειές έκαναν στον κάμπο εκείνο τον καιρό.

Η μακαρίτισσα η μάνα μου τους έκανε κάθε μέρα παπάρα με ολόπαχο

βουβαλίσιο γάλα, που το είχαμε άφθονο. Τα περισσότερα βράδια έτρωγαν τσουκνιδόπιτες, τυρόπιτες, κολοκυθόπιτες, αφού αυτό ήταν το φαγητό που πρόσφεραν εκείνα τα χρόνια στον μουσαφίρη. Συχνά η μαριά η Μαρία, η μητέρα του πατέρα μου, μαγείρευε κατσαμάκι. Ήταν τεχνίτισσα, αφού με κατσαμάκι και καλαμποκίσιο ψωμί τράνεψε τα τέσσερα παιδιά της. Ήταν γεννημένη το 1885. Όταν έβγαζε από τη φωτιά το κατσαμάκι, το άπλωνε σε ένα μπακιρένιο ταψί και το ζεμάτιζε με καυτή λίγδα, χοιρινό λίπος που το είχαμε και αυτό άφθονο. Οι δυο ξένοι με τους οποίους διατηρήθηκε μια οικογενειακή φιλία, κυρίως με την οικογένεια του κ. Παναγιώτη, το θυμόταν πολλά χρόνια μετά την Κατοχή. Ο κ. Νίκος έμεινε στο χωριό και έκανε τον ψυλικατζή - γυρολόγο με δυο καλάθια. Και τι δεν είχε μέσα σε εκείνα τα καλάθια.

Στην Κατοχή το Κεφαλοχώρι, η γενέτειρά μου, υπήρξε, θα έλεγα, κεντρικός σταθμός πεινασμένων ανθρώπων κάθε ηλικίας και φύλου. Αυτό έγινε, γιατί εκεί υπήρχε ένα πολύ μεγάλο τοιφλίκι, του γνωστού τότε Λόγγου από τη Νάουσα. Χίλια στρέμματα καλλιεργήσιμης γης, ζευγάρια ζώα, αλλά και

παραγωγή, κοπάδια, κότες, χήνες, πάπιες αλογάριστες, αλευρόμυλο, σουσαμόμυλο. Πλούτος αμέτρητος. Υπεύθυνος στο κτήμα ήταν ο Σίμος Καραγιώργης, Μικρασιάτης, μεγάλος και τρανός, σπουδαγμένος άνθρωπος, τραπεζικός υπάλληλος που υπήρξε μάλιστα και ιδιαίτερος γραμματέας του Πάγκαλου.

Στο κτήμα αυτό λοιπόν μαζεύονταν κάθε μέρα πολλοί άνθρωποι. Θυμάμαι όμως κι εκείνους που πεινασμένοι έφταναν το καλοκαίρι, την περίοδο του θερισμού, στον κάμπο του Ρουμλουκιού για να μαζέψουν μπασάκι ή τσαμπουλόι, όπως το λέγαμε εμείς οι ντόπιοι. Άνδρες γυναίκες και παιδιά σκόρπιζαν μέσα στα θερισμένα χωράφια

Κατοχικό σουσίτιο

και μάζευαν τα στάχια που έπεφταν από τους θεριστές. Όταν συγκεντρώνονταν κάποια ποσότητα, στούμπιζαν το στάχυ με τον κόπανο, το λίχνιζαν και ήταν έτοιμο για κάθε χρήση. Αρκετοί το μετέφεραν στη Θεσσαλονίκη με τα πόδια, άλλοι το στούμπιζαν στο γουδί ή το άλεθαν στα χειρόμυλα για ψωμί ή βραστό πλιγούρι.

Αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε αρκετά χρόνια μετά την Κατοχή, γιατί η έλλειψη τροφής υπήρχε και μετά. Δυστυχώς εκείνο τον καιρό άρχισαν και οι «αρπαχτές». Την νύχτα έπαιρναν δεμάτια σιταριού από τις στάβες, τον ειδικό σταυροειδή τρόπο με τον οποίο τοποθετούσαν τα δεμάτια στο χωράφι μετά το δέσιμο και πριν μεταφερθούν στο αλώνι.

Όλα αυτά βέβαια, τα είχε δημιουργήσει η Κατοχή, η πείνα που άφησε πίσω της αλησμόνητες ιστορίες.

Μια τέτοια λυπητερή ιστορία με ένα παιδί από τη Λάρισα θα σας αφηγηθώ σήμερα.

Ήταν το 1942. Ο κόσμος ανάστατος μεταφερόταν από τόπο σε τόπο. Ένα δειλινό εμφανίστηκε στο χωριό μας ένας ξένος από τη Ραψάνη της Λάρισας, με ένα παιδί στην αγκαλιά του. Το βράδυ φιλοξενήθηκε στον μπάρμπα Δημητρό Σουραντάνη. Ήταν ένας φτωχός πολύτεκνος άνθρωπος, που είχε παιδιά από δυο γάμους. Έμεινε εκεί μια δυο μέρες. Ύστερα είπε στον γέρο Δημητρό, πως έπρεπε να πάει σε κάτι συγγενείς του στην Νάουσα και άφησε το παιδί λέγοντας, πως θα περάσει να το πάρει στο γυρισμό. Δεν γύρισε όμως ποτέ. Ποιος ξέρει τι απόγινε. Έτσι ο μικρός Μήτσιος έγινε άλλο ένα στόμα στην πολυμελή οικογένεια του γέρο - Σουραντάνη. Το παιδί μεγάλωσε και αγαπήθηκε από την οικογένεια, αλλά και την μικρή κοινωνία του χωριού.

Τον φωνάζαμε Μήτσιο Λαρισ'νό- Λαρισινό. Οι Τρεις Μοίρες όμως, όταν έγραφαν την τύχη του, φαίνεται πως δεν είχαν καλές διαθέσεις. Ένας απλός τραυματισμός στο πόδι εξελίχθηκε σε γάγγραινα. Το κακό μαντάτο δεν άργησε να έρθει από το νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης. Του έκοψαν το πόδι λίγο πάνω από το γόνατο και όταν γύρισε είχε δυο ξύλινες πατερίτσες. Το γεγονός συγκλόνησε τη μικρή μας κοινωνία, αλλά πιο πολυ την οικογένεια που είχε αναλάβει να τον μεγαλώσει.

Ο Μήτσιος πήγε σχολείο και ζούσε μια φυσιολογική ζωή. Ήταν πολύ δυνατό παιδί στην ψυχή, αλλά και στο σώμα. Κανέναν δεν τον νικούσε στο πάλεμα. Με ένα πόδι ανέβαινε στα ψηλότερα δέντρα και μας ακολουθούσε σε όλα τα παιχνίδια, αλλά και στις δουλειές, σαν να ήταν αριτελής άνθρωπος.

Πέρασαν όμως τα χρόνια της Κατοχής, ήρθε ο Εμφύλιος και κάποια στιγμή εμφανίστηκαν σημάδια ξαστεριάς. Το Κράτος σιγά- σιγά ανορθώ-

θηκε και άρχισαν να επουλώνονται οι βαθιές πληγές από το πόλεμο. Ένας κρατικός οργανισμός συγκέντρωσε τα παιδιά που είχαν προβλήματα, όπως ο Μήτσος και τους μάθαινε τέχνες. Ο καλοκάγαθος Ρουμλουκιώτης έστειλε το Μήτσιο σε αυτή τη σχολή και για πολλά χρόνια χάθηκαν τα ίχνη του. Εγώ είχα φύγει στη μαύρη ξενιτιά, όπως την έλεγαν τότε, την Αυστρία. Όταν γύρισα ένα Καλοκαίρι με άδεια, έμαθα πως ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός είχε έρθει στο χωριό μετά από πολλά χρόνια και πως είχε ρωτήσει για μένα.

Μια μέρα μέσα στο μ'σοχώρι άκουσα μια βροντερή άγνωστη φωνή να με φωνάζει περιγελαστικά, όπως με φώναζαν μικρό. Με πλησίασε ένας αφράτος καλοντυμένος κύριος.

-Δε μ' αγνώρισες Γιώργη; Ι Μήτσος ι Λαρισ'νός είμι.

Αγκαλιαστήκαμε και με δάκρυα στα μάτια καθίσαμε κάπου να συζητήσουμε μόνοι. Τι δεν θυμήθηκε ο χριστιανός!

-Θυμάσι, Γιώργη, που έψ'νάμη ρόκισ πίσ' τ' Ουρμάν, κι μας τσάκουσιν ι ντραγάτ'ς; [Θυμάσαι, που ψήναμε ρόκες (καλαμπόκια) πίσω στο Ουρμάνι και μας έπιασε ο Αγροφύλακας] Θυμάσι.....

Ο Μήτσιος είχε μάθει τέχνη, πέρασε ξύλινο πόδι, παντρεύτηκε στην Αθήνα, είχε φτιάξει προκοπή. Φαίνεται πως οι Μοίρες τελειώνοντας, είχαν γράψει «καλά στερνά».

Εγώ έφυγα και πάλι στην Αυστρία και από κει στη Γερμανία και έκτοτε χαθήκαμε. Τα χρόνια πέρασαν και πριν γράψω αυτό το οδοιπορικό στο χρόνο, έμαθα πως πέθανε.

Ήταν ένα από τα χιλιάδες παιδιά της Κατοχής και του Εμφυλίου, που έζησαν το δράμα να μην έχουν τη στοργή και το χάδι της μάνας τους. Ήταν ένα παιδί που μια ζωή περίμενε να γυρίσει ο πατέρας του και να τον σφίξει στην αγκαλιά του.

Μήτσιο, να είσαι καλά εκεί πάνω. Δικαιούσαι μια θέση στον παράδεισο, αφού σε αυτόν τον κόσμο η ζωή σου ήταν μια κόλαση.

Ας ελπίσουμε πως η ανθρωπότητα δεν θα γνωρίσει άλλες τέτοιες κολαυμένες εποχές!

ΗΜΕΡΗΣΙΑ

Κυριακή 9 Οκτωβρίου 2005

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ